

Tatoveringspraksiser og meningsskapning.

Tatoveringsmotivenes rolle i identitetshåndtering.

Mona Melvik

Institutt for sosialantropologi

Universitetet i Bergen 2010/2011

Masteroppgave i sosialantropologi

Veileder Anne Karen Bjelland

Forord

Det hele startet med en telefon til min bror, så begynte ballen å rulle og jeg fikk ha feltarbeid i et tatoveringsstudio.

Jeg vil med dette takke mine tre barn for stor tålmodighet med mors lange studieforløp. Noe som begynte med ett år på artium endte med denne masteroppgaven. Dere har vist stor forståelse for at jeg til tider har vært svært konsentrert om studiene mine og ikke alltid hatt tid til å følge opp alt dere har drevet med. Tusen takk for at dere har støttet meg i dette, det setter jeg utrolig stor pris på.

Takk til min kjære Reidar som ikke har latt meg gi opp når jeg følte at det ble for mye og for at du har orket å høre om alt jeg har strevd med i denne skrive prosessen. Du har vært en uvurderlig støtte. Takk for at du fikk meg med på andre ting når jeg egentlig ikke orket og for at du gav meg oppmuntring og pauser.

Takk til min bror som gjorde det mulig for meg å være på studioet.

Takk til min mor som alltid har hatt tro på meg, også når jeg ikke hadde tro på meg selv og som alltid er der, uansett hva det måtte være.

Takk til min far som alltid mente det var en selvfølge at jeg gjorde det bra.

Takk til resten av familien min som alle har støttet meg gjennom studiene med gode ord og oppmuntring.

Tusen takk til alle på studioet for denne flotte opplevelsen som jeg alltid vil se tilbake på som en utrolig fin tid.

Takk til gode studievenninner og spesielt til Mary som har vært en sparring-partner, både i oppturer og nedturer, det hadde ikke vært det samme uten deg.

Takk til veilederen min Anka for rettleiding når jeg rotet meg vekk i teorier.

Sist men ikke minst takk til mine gode venninner, Janne, som alltid er der for meg i alle situasjoner og lytter og støtter og til Anja, som alltid forstår når tiden min ikke strekker til, men som alltid ønsker meg velkommen når jeg kan.

Mona Melvik

18.05.11

Innholdsfortegnelse:

1 Innledning:

- 1.1 Introduksjon
- 1.2 Tidligere forskning på feltet
- 1.3 Beskrivelse av studioet
- 1.4 Historisk bakgrunn
- 1.5 Min rolle i feltet, etikk, anonymisering

2 Feltet i praksis

- 2.1 Metoder og stilarter i dag
- 2.2 Å skaffe seg en tatovering. Prosessen, erklæringer og informasjon til kunden.
- 2.3 Reguleringer
- 2.4 Praksis og utdanning

3 Media og tatovering

- 3.1 Fremstilling i media
- 3.2 Klippe og redigere?
- 3.3 Endring av stigma?
- 3.4 Hvilke muligheter har media til å påvirke?

4 Motivenes tilhørende fortellinger som overgangsritualer og håndtering av personlig identitet

- 4.1 Tatoveringsmotivenes tilhørende fortellinger
- 4.2 Fra en livsfase til en annen
- 4.3 Livshistoriske beretninger

5 Meningsbærende motiver

- 5.1 Tatoveringsprosessen som terapi og heling.
- 5.2 Manipulering av huden

6 Det indre og det ytre

- 6.1 Refleksjoner

Kapittel 1 Innledning.

1.1 Introduksjon

Hva har radiovertinnen Henriette Lien, presten Einar Gelius, tidligere LO leder Gerd Liv Valla, skuespilleren Angelina Jolie, fotballspilleren David Beckham, skuespilleren Julia Roberts, rikmannsdatteren Paris Hilton, rockeren Pink, fotballspilleren John Carew, rockestjernen Robbie Williams, basketballstjernen Rasheed Wallace, fotballspilleren Fernando Torres, skuespilleren Trond Espen Seim og mange andre til felles? De har alle valgt å tatovere seg. Tidligere har tatoveringer stort sett vært brukt av sjømenn og bikere, nå er det blitt dagligdags å se tatoveringer på idrettsstjerner, musikere, skuespillere og andre kjendiser. Det kan se ut til at det er en stor utbredelse i bruken og synliggjøring av tatovering.

Jeg har vært på feltarbeid i et tatoveringsstudio i en storby i Norge, samtidig har jeg fulgt med på medias fremstilling av tatoveringsmiljøet. I perioden fra høsten 2009 til høsten 2011 har jeg fulgt med på TV- programmer om tatovering og lest om tatovering på nettet og i aviser. Mine informanter mener at medias fremstilling og synliggjøring av tatoveringer påvirker folks syn på tatoveringer og måten de brukte dem på. De ansatte på studioet sier at det har vært en stor endring de siste ti årene. De mener kundegruppen deres er blitt større og at tatoveringene blir brukt på andre måter enn tidligere. Det kan virke som om tatoveringene har fått en meningsskapende verdi for bæreren, noe som også blir fremhevet i TV programmene. Tatoveringsmotivene sier noe om bæreren og noen ganger er de tilhørende fortellingene veldig personlig. Historiene bæreren forteller er viktige for å forstå meningen bæreren har lagt i tatoveringsmotivet. Jeg opplevde på studioet at de som ble tatovert fortalte meg personlige historier om tatoveringsmotivene, fortellinger om tap, i form av skilsmisser og død, om sykdom, depresjoner, om kjærlighet, lidenskaper, personlige forhold og gjenoppbygging av livet.

Når jeg holder på å avslutte skriveprosessen av min avhandling, har Bergen sin første tattoo convention eller tatoveringsmesse. I Oslo har de hatt messer i 12 år og i Stavanger i 7 år. I forbindelse med Bergens første messe var det en reportasje i BT 16. mai 2011.

I reportasjen står blant annet dette:

Messe for fargerik kroppskunst

Bergens første tatoveringsmesse trakk mange mennesker til Logen.

Tatovering er ikke lenger ett enkelt anker eller et kvinnenavn risset inn i huden på en sjømann. Dagens tatovører er kunstnere med kropper som lerret, tatoveringene er store og fargerike. Og fenomenet vokser hurtig her i landet.

De 22 tatovørene med stand har hatt masse å gjøre. Foruten norske fagfolk har artister fra Spania, Italia, Danmark og Sverige funnet veien til Bergen.

-Hvilke trender dominerer tatoveringen nå?

-Først og fremst at det stadig er flere mennesker som ønsker å la seg tatovere. Og tatoveringene blir større og større. De er gjerne realistiske i stilen, med mye farger, selv om de ensfargede fortsatt også er populære. Og så skal de ha en betydning. Mange lar seg tatovere på en måte som skal minne dem om en spesiell person eller noe de har opplevd. (Bergens Tidende Mandag 16.mai 2011. Olav Gorseth. Utdrag S 2)

Det er nettopp dette at "alle" nå kan tatovere seg og motivets tilhørende historie jeg har vektlagt i min avhandling, og medias rolle i historiene og "normaliseringen" i å være tatovert.

21.mai 2011 har BA en reportasje om tatoveringsmessen i Bergen der de har en billedserie av tatoveringer tatt på messen.

Overskriften lyder slik:

Se bildene av dem som fikk ny tatovering forrige helg og hvorfor de tok.

(ba.no 21.mai 2011)

Ved siden av bildene står det hvorfor de har valgt dette motiver. Jeg har tatt med et utdrag fra teksten som bestod av 36 bilder av tatoveringer og tekst om motivvalg:

Hodeskalle og ørn, opp ned, sånn går livet. Noen kompiser dør, noen gifter seg.

(<http://www.ba.no/nyheter/article5612573.ece?start=3>)

Rosen er til minne om bestefar som jeg savner.

(<http://www.ba.no/nyheter/article5612573.ece?start=18>)

(skrift: ENGLAND)Den representerer hjemlandet. Måtte være klassisk og stilren.

(<http://www.ba.no/nyheter/article5612573.ece?start=20>)

Meksikansk hodeskalle representerer veiskille og forandring i livet, sier han.

(<http://www.ba.no/nyheter/article5612573.ece?start=22>)

(Tekst "They say we leave this world the same way we came into it..

naked and alone

not everyone does

Think twice)Jeg mistet broren min i en trafikkulykke i september. Denne er dedikert til ham.

(<http://www.ba.no/nyheter/article5612573.ece?start=28>)

Overskriften i BA viser en forventning til betydning av tatoveringsmotivet. Er tatoveringer mer enn bilder på huden?

Oppgaven min kunne inneholdt enda mer materiale, og prosessen i å velge vekk har vært vanskelig. Jeg hadde et eget kapittel om tatovørene som jeg dessverre på grunn av plassmangel måtte ta vekk, jeg kunne skrevet om arbeidsmiljøet på studioet og jeg kunne ha skrevet om utformingen på studioet mer detaljert. Jeg kunne også lagt større vekt på kjønn og tatovering. Jeg kunne ha skrevet om tatoveringsyrket som et mannsdominert yrke, eller jeg kunne lagt vekt på tatovørenes oppfatning av hverandre som familien sin, eller måten de spøker og snakker med hverandre på. Jeg kunne også ha skrevet utfyllende om tatovørenes lidenskap for yrket, nettverksbygging, praksisen med gjestetatovører og kunnskapsoverføring i forhold til lærlingene.

Det er veldig mye spennende å forske på innenfor tatovering og de prosessene som de setter i gang hos bærerne og dem som ser dem, men dessverre er det ikke plass til alt i en allerede begrenset avhandling. Jeg håper at jeg med denne avhandlingen kan være med på å avmystifisere tatoveringer og tatoveringsmiljøet generelt. Selv om det fremdeles er en del av dette miljøet som blir betegnet som ekstreme og annerledes vil jeg påstå at det er blitt mer

allment akseptert å ha tatoveringer og at tatoveringer kan være meningsskapende, både til å tenke med og til å markere overgang og til håndtering av personlig identitet.

Jeg har valgt å fokusere på hvordan bærerne bruker tatoveringer som meningsbærende. Jeg vil i denne forbindelse se på hvordan media kan ha påvirket bruken av tatoveringer, noe som kan ha ført til at flere bruker tatoveringsprosessen som meningsskapende. Motivenes tilhørende fortellinger vil være sentrale i avhandlingen og vil derfor være en del av de fleste kapitlene.

I første kapittel vil jeg gå inn på tidligere forskning på feltet for å vise noe av det som det er forsket på om tatovering. Det har i de siste årene vært gjort en del forskning på tatovering og tatoveringsmiljøet med forskjellige vinklinger.

I neste del av kapitlet vil jeg beskrive studioet jeg hadde feltarbeide i for at leserne skal få et inntrykk av omgivelsene.

Etter dette vil jeg gi en historisk redegjørelse om tatoveringer.

Til slutt i dette kapitlet vil jeg beskrive min rolle i studioet. Dette vil jeg gjøre ved å bruke Cato Wadels bok "Feltarbeid i egen kultur" (Wadel 1991) for å vise min posisjonering som forsker i feltet. Jeg vil også forklare mine arbeidsoppgaver og hvordan jeg forholdt meg til de ansatte på studioet og til kundene deres.

Kapittel 2 omhandler de praktiske detaljene i et tatoveringsstudio. Jeg vil beskrive noen av de forskjellige stilartene innen tatovering og hvordan selve tatoveringsprosessen foregår på studioet. Jeg vil her forklare detaljert hvordan en tatovering blir utført. Jeg vil også gå inn på forskriftene bransjen er regulert under og jeg vil beskrive utdanningsmuligheter og praksis for tatovørene og lærlingene deres.

Jeg vil i kapittel 3 prøve å vise hvilken rolle media og da spesielt TV, har på synet på og bruken av tatovering. Det kan se ut som om TV programmene har hatt en betydning for hvordan kundene velger motivene til tatoveringene sine og hvordan de ser på tatovering. Jeg vil i dette kapitlet beskrive hva programmene handler om, hvordan de fremstiller tatovering og hva de legger vekt på.

Jeg vil i denne sammenheng bruke Goffmans teori om "Presentation of self in every day life" for å vise hvordan media kan fremstille tatoveringsmiljøet ved hjelp av inntrykkskontroll.

Vi som seere får inntrykk av å ha tilgang til deres ”backstage” men er det likevel frontstage vi ser?

Jeg vil også bruke Goffmans “Stigma. Notes on the management of spoiled identity” (Goffman 1963) for å se på hvordan stigma kan opprettholdes eller endres gjennom sosial samhandling. Samhandlingen er i denne forbindelse mellom medias fremstilling av tatoveringsmiljøet og dets seere eller lesere.

Media har en sentral rolle i det moderne samfunnet, de har en posisjon som gjør det mulig for dem å påvirke menneskers måte å tenke om forskjellige tema på. De har også mulighet til å nå mange mennesker. Dette gjør at de kan være delaktig i hvordan forskjellige fenomener blir oppfattet.

I kapittel 4 vil jeg se på hvordan kundene bruker tatoveringene sine. Det kan virke som om det ikke er motivet i seg selv som er det viktigste for bæreren, men fortellingen og tatoveringsmotivet i samspill med hverandre. Det kan se ut til at den tilhørende historien er sentral for å vise hvem man er og hva man har opplevd og som kan føre til at tatoveringsmotivet blir meningsbærende for den tatoverte.

Jeg vil bruke Keith Basso ((1996) ”Wisdom sits in places” og Bachelards (1994) ”The poetics of space” som sammenligning i forhold til historiene som blir skapt om tatoveringsmotivene. Jeg vil bruke Basso og Bachelard for å vise hvordan historiene og tatoveringsmotivene blir brukt av bæreren for å ”bli klokere” og for å frembringe og bevare minner om hendelser, personer, fasinasjoner og interesser.

Jeg vil vise hvordan tatoveringsprosessen kan bli brukt som overgang fra en tilstand til en annen ved å bruke van Genneps teori om overgangsritualer. Denne overgangen blir ofte markert som avsluttet ved at kroppen blir påført et permanent motiv som skal stå for det bæreren har opplevd, som en del av deres livsberetning.

Å tatovere seg sier noe om bærerens identitet, men det kan virke som om det som sier mest er motivets tilhørende historie. Jeg vil bruke Jenkins teori om “Social identity” for å vise hvordan identitet blir tilskrevet av andre og en selv. Ved å forklare motivenes tilhørende historier vil jeg prøve å vise hvordan kommunikasjon er viktig for forståelse av bærerens håndtering av personlig identitet.

I kapittel 5 vil jeg se på hvordan bæreren kan bruke tatoveringsprosessen som et verktøy for egen heling og fortellingens betydning for at denne helingen kan finne sted. Jeg vil bruke

blant annet John Chr Knudsens teori om kognitive modeller for å forklare forbindelsen mellom tatoveringsmotivenes tilhørende historier og tids faser.

I andre del av kapittelet vil jeg se på muligheten bæreren har for å manipulere huden og minner ved å endre tatoveringer eller fjerne dem. Hvilken betydning har smerten ved en tatovering for ”festing” av fortellingen bæreren har konstruert til motivet? Kan bæreren fjerne både motivet og minnet ved laserbehandling eller cover up?

Kan tatoveringer bli brukt som en form for terapi for bæreren? Kommunikasjon er sentralt også i forhold til tatoveringer. Det kan virke som om de åpner for kommunikasjon om emner som ellers kan være vanskelig å snakke med “alle” om.

Blir tatovering nå brukt som en form for terapi? Kan bærerne gjennom tatoveringsprosessen hele seg selv?

Blir bærerne påvirket av medias fremstilling av tatoveringer som meningsbærende motiver?

I kapittel 6 vil jeg se nærmere på de funnene jeg har gjort i forhold til tatoveringsmotivenes rolle i identitetshåndtering.

1.2 Tidligere forskning på feltet

Antropologen Margo DeMellos bok ”A cultural history of the modern tattoo community” beskriver fremveksten av tatoveringer siden 1980-tallet, som en ny kulturell, kunstnerisk og sosial form (DeMello 2000:2). Margo DeMello er tatovert og gift med en tatovør, hun mener at denne posisjonen har hjulpet henne i å møte folk, skape kontakter og gjennomføre intervjuer. Hun mener også at hennes kunnskap til tatovering og det at hun selv er tatovert gjør at dem hun intervjuet lettere forteller henne om sine egne tatoveringer og tatoveringsopplevelse fordi hun selv er ”en av dem” og vet hva det vil si å ha tatovering. Hun opplevde at mange tatoverte snakket til henne som ”a fellow member” og ofte var det de tatoverte som tok kontakt med henne (DeMello 2005:ix). DeMellos feltarbeid ble gjennomført i USA. Et sentralt punkt i boken hennes er forholdet mellom den fysiske og den sosiale kroppen.

”My work, then, draws from the literature that focuses on the body in culture, including works by Mary Douglas, Michel Foucault, and the vast numbers of feminist and other

scholars who look at the body in culture. These scholars examine how the body is both inscribed by culture and counterinscribed by individuals” (DeMello 2005:4).

DeMello beskriver også medias rolle i forhold til det hun kaller redefinering av tatoveringer. Hun mener at journalister og akademikere i stor grad er ansvarlige for å skape en ny måte å se på tatoveringer hos leserne. Hun mener at en av måtene journalistene gjør dette på er ved å selektivt intervju medlemmer av tatoveringsmiljøet. DeMello beskriver videre at gjennom disse artiklene og kodene lærer middelklasse leserne at tatovering ikke lenger er for bikere og sjømenn, men er blitt transformert til en kunstform som er dominert av profesjonelle kunstnere (DeMello 2000:33). I følge DeMello har tatovering både som kunstform og som sosial praksis blitt transformert gjennom media diskursen. Hun mener dette er gjort ved å stille noen stemmer og fremheve andre (DeMello 2000:98).

”In this ethnography I explore the current middle class repackaging of the tattoo, a process that highlights the tattoo’s “primitive”, exotic roots and at the same time seeks to erase its white, working class beginnings in this community”. (DeMello 2005:2)

DeMello mener at det er gjennom fortellingene rundt tatoveringsopplevelsene som hun kaller “tattoo narratives” at den nye betydningen blir overført til andre, og at disse narrative legitimerer og naturaliserer en kulturell tradisjon blant middelklassen som tidligere var forbundet med lavere klasse. I følge DeMello blir individualisme fremhevet av hennes informanter gjennom narrative om tatoveringene deres og at dette ble forbundet med deres egne personlige unikheter (DeMello 2000:161). Informantene hennes vektla også personlig vekst og spiritualitet i forhold til sine tatoveringer. DeMello mener at tatoveringene blir brukt til å heale bæreren på en dyp spirituell måte både emosjonelt og fysisk, og at den transformative kraften til tatoveringer er spesielt nyttig for individer som opplever kriser i livet sitt (DeMello 2000:166). I følge DeMello er forskjellen på tidligere tatoveringsmotiver og moderne tatoveringsmotiver at tidligere forklarte motivene seg selv, mens nå må det konstrueres et narrativ for å forklare motivets betydning.

DeMello mener også at tatoveringer er en fundamental måte å uttrykke sin identitet på, både personlig og kollektivt. Hun mener at tatoveringene viser en persons forhold til samfunnet, til andre og til ham eller henne selv på en måte som ikke bare er synlig for dem selv men for

andre også. I følge DeMello er tatoveringer som identitetsmarkører ikke bare private uttrykk for behovet for å “write oneself” men for å uttrykke behovet for at andre skal lese dem på en bestemt måte også (DeMello 2000:137)

Hovedfokuset i DeMellos forskning er:

“How the meanings associated with tattooing have changed in the past decade and how these new meanings have emerged... it is my position that the popularization of tattooing in the middle class has necessarily been accompanied by the change in the functions and meanings assigned to the tattoo in that context (DeMello 2000:137)

Antropologen Makiko Kuwahara har skrevet boken ”Tattoo, an anthropology”.

Hun gjorde feltarbeid på Tahiti fra Desember 1998 til Juli 2000.

Kuwaharas hoved aspekt i forhold til tatovering, som hun mener ikke har vært vist i tidligere studier:

“This study examines how people situate themselves in the world, physically and ideologically. It works from the broad understanding that the body is constructed socially and culturally... I am concerned with key aspects of tattooing that have not featured significantly in previous studies. These are, first, the discontinuous nature of Tahitian tattoo history and the impact of that discontinuity on present understanding and practice, and second, the defining importance of the spatiality of tattooing” (Kuwahara 2000:1-2).

Kuwahara hadde fått beskjed av flere at hun aldri ville kunne forstå tatovering om hun ikke selv var tatovert og at det også ville gjøre det vanskelig for henne å komme inn i det hun beskriver som ”tattoo community” uten en tatovering på kroppen. Kuwahara mener at begge deler var riktig men at dette likevel viste henne noe om miljøet som hun kanskje ikke hadde oppdaget om hun var tatovert.

“These suggestions, however, reveal prevailing assumptions on tattooing. Tattooing is a physical, personal experience. The pain and/or joy can never be understood without actually experiencing the insertion of a needle in your body. Social freedom and/or constraint resulting from having tattoos can never be apprehended without actually possessing a permanent mark on the body. These experiential aspects make tattooing a ritual and establish

a strong affinity, including those who have tattoos and excluding those who do not”
(Kuwahara 2005:xviii)

Kuwahara gjorde blant annet intervjuer med mannlige innsatte og voktere i fengselet på tahiti. Kuwahara beskriver de innsattes bruk av tatovering som en måte å manipulere kroppens mulighet for å skape verdi, og hvordan de ansatte bruker tatoveringer som moralske vurderinger. Kuwahara mener at de innsatte har et sterkere behov for å uttrykke personlig identitet og bruker tatoveringer som en metode for å vise at tiden går. Hun mener at de innsatte i fengselet bruker huden sin for å frigjøre seg fra fortiden ved å transformere den til ny hud, for å leve i nåtid og fremtid. Kuwahara mener at tatoveringene får fangene til å innse at fremtiden hele tiden blir nåtid og at nåtid blir fortid (Kuwahara 2005:214)

I følge Kuwahara har fangene fem måter å manipulere huden sin på for å skape sin identitet og sin oppfatning av fortid, nåtid og fremtid: de kan tatovere en ny tatovering, dekke over en gammel, rette på en tatovering, fjerne en tatovering eller avvise å få tatovering (Kuwahara 2005:214). Kuwahara mener også at fangenes tatoveringer representerer tiden de har vært i fengsel og er et symbol på at de er sterke. Samfunnet de bor i er lite slik at de fleste vet de har vært i fengsel, så tatoveringene i seg selv vil i følge Kuwahara ikke ha negativ betydning for dem når de kommer ut av fengselet (Kuwahara 2005:215). Kuwahara mener at tatoveringene skaper en kontinuitet mellom fortid, nåtid og framtid for fangene ved å dokumentere forhold til andre fanger, vakter, familie og venner. Tatoveringene viser transformeringen på kroppen (Kuwahara 2005:215). Kuwahara mener at fangene også bruker tatoveringene til å forsterke deler av selvet og bevare selvets integritet gjennom å sette seg selv i forbindelse med andre.

I følge Kuwahara er tatovering ikke en representasjon av tidligere betydninger, men en dynamisk prosess som produserer mening.

Religionsviter Siv Ellen Kraft har forsket på kroppsmodifikasjon og nyreligiøsitet. Boken hennes ”Den ville kroppen” (2005) handler om å ta avstand fra mainstreamkulturen, om å forme sin egen individualitet og om å bli del av et annerledes fellesskap (Kraft 2005) Boken fokuserer også på smerteritualer og betydningen smerte har for de involverte. Kraft har fokusert på det ekstreme innen kroppsmodifikasjon, dette inkluderer dem med mange og store tatoveringer, de som driver med krokhenging, arring og brennemerking. ”*Dette valget har en pragmatisk side, men viktigst er ekstremistenes posisjon som spydspisser. Kroppsmodifikasjon*

startet som praksisformer for de ekstreme, for deretter å spre seg til mainstreamkulturen” (Kraft:2005:5).

Kraft beskriver sitt kildemateriell slik:

”Mitt primære kildemateriale er tre typer. For det første intervjuer med norske tatovører, piercere og kunder, foreningsledere, arrangører av krokhengingskurs osv. For det andre deltagelse på workshops og tatoveringsfestivaler, og for det tredje bøker, tidsskrifter og internett materiale signert aktører på feltet.” (Kraft 2005:16).

Kraft hadde en spørreundersøkelse av ca 50 kunder på et tatoveringsstudio, der spørreskjemaene lå på studioet og kundene kunne besvare dem der om de ønsket (Kraft 2005:15-16).

I følge Kraft var de tradisjonelle tatoveringene sosiale identitetssymboler som markerte gruppe-, yrkes- tilhørighet. Hun mener at de nye merkene har skiftet fokus fra gruppen til individet, med tatoveringen som uttrykk for personlig identitet og individuelle kroppsprosjekter (Kraft 2005:15).

“Snarere enn sosial identitet handler de nye merkene om det personlige, unike og enestående utviklingsprosjektet, og om healing og selvutvikling eller selvrealisering” (Kraft 2005:30) I følge Kraft handler merkene “om å lokke fram sjelen fra dens dybder, og bringe den opp til kroppens utside og overflate” (Kraft 2005:71)

Kraft mener at de selvorienteerte tatoveringene samler seg rundt en tilbakevendende og en framtidsrettet pol, noe hun omtaler som minnesmerker og utviklingssymboler. Der minnesmerkene ser bakover mot det som har vært og hva som har formet en, mens utviklingssymbolene handler om mål og muligheter (Kraft 2005:73) Kraft beskriver også tatovørenes utdanning og praksis og i korte trekk hvordan tatovørene snakker om sin livsstil og sitt engasjement(Kraft 2005:46-48).

Antropologen John A Rush beskriver i sin bok *”Spiritual tattoo: A cultural history of tattooing, piercing, scarification, and implants” (2005)* fra noen av de tidligste modifikasjonene mennesker har utført på kroppen sin frem til nåtids bruk av kroppsmodifikasjoner. Han mener at kroppsmodifikasjoner er relatert til universelle

menneskelige erfaringer. Rush beskriver også spiritualitet og andre livs formende erfaringer i forhold til kroppsmodifikasjoner. Han diskuterer også den moderne bruken av kroppsendinger spesielt i postindustrielle samfunn. I følge Rush handler spirituell tatovering om å bevege seg mot et spirituelt liv og er i følge ham en nyttig prosess for å overkomme emosjonell smerte, starte fysisk healing, overkomme betydelige livs hendelser og kommunisere med den spirituelle verden (Rush 2005:x). Han beskriver det spirituelle aspektet ved kroppsendinger i forhold til den kulturelle historien og menneskers oppfatning av hva kroppsendinger som tatovering, piercing, aring og implantater betyr for bæreren. Rush beskriver det ekstreme innen kroppsmodifikasjon og har fokus på selvutvikling og smerte i forhold til kroppsmodifikasjon. Han legger også vekt på ritualene ved tatovering og den magiske transformative effekten merkene kan ha for bæreren (Rush 2005).

Linda Eide Ellingsens masteroppgave i religionsvitenskap “Kropper som snakker- en studie av religiøst motivert kroppskunst” (Ellingsen 2008) har som tema *“den frivillige og motiverte formen for kroppsmodifikasjon”* (Ellingsen 2008:9) Studien er gjennomgående fokusert på kroppen og dens evne til kommunikasjon og interaksjon med andre kropper, materialet blir sett på i et perspektiv hvor språk og intersubjektivitet står sentralt (Ellingsen 2008:10). Ellingsen fokuserer på religiøst motivert kroppskunst. Ellingsen mener at kroppskunsten er et uttrykk for individets orientering mot kroppen og selvet og at tatoveringene ofte har en iboende dobbelthet, hvor det eksplisitte uttrykket har et skjult betydningslag. Der man i følge Ellingsen må ha en “dekodingsnøkkel” for å forstå hva tatoveringen betyr og denne nøkkelen består i hovedsak av informantenes fortellinger (Ellingsen 2008:32). Ellingsen beskriver også symbolets betydning. Dette gjør hun ved å vise til Victor Turners definisjon av rituell handling. Ellingsen mener at man må skille mellom symbolet slik det fremstår hos den enkelte og den kategorien som symbolet tilhører. Dette mener hun er nødvendig for å kunne peke på at symboler er individuelle, men på samme tid også felles og at denne dualiteten forteller noe om samspillet mellom individ og gruppe (Ellingsen 2008:39). Ellingsen beskriver også personlig identitet ved å bruke Anthony Giddens teori om sosial identitet.

Ellingsen argumenterer *“for at man på kroppsmodifikasjonsfeltet har en særlig evne til, og mulighet for, å posisjonere seg kroppslig. Dermed har man også mulighet for selv å påvirke hvilke erkjennende posisjon man er i, og til å definere seg selv som kropp og menneske”* (Ellingsen 2008:101) Ellingsen skriver videre at når hun hevder at kroppen er et kulturelt symbolfelt, tenker hun først og fremst på at alle kropper er bærere av symbolsk mening men

at kroppskunstnerens kropp kanskje likevel gjør sin symbolikk mer eksplisitt ved å bære sine kulturelle symboler utenpå huden (Ellingsen 2008:102).

Geir Fossåskarets master oppgave i kulturvitenskap “Med identiteten på utsida. Eit kulturanalytisk perspektiv på identitetskonstruksjonar og smertekjensle ved tatovering” (Fossåskaret 2009) fokuserer i all hovedsak på menn og mannlige tatoveringer. Fossåskaret har valgt en kulturanalytisk tilnærming til materiale (Fossåskaret 2009:13).

Han bygger primært sitt materiale på intervjuer med fem tatoverte informanter i tillegg til to informanter som har tatovering som yrkesvei i tillegg til artikler fra tatoveringsblader, dagsaviser og internett som bakgrunnsmateriale (Fossåskaret 2009:16). Fossåskaret gjorde syv intervjuer med tatovører og tatoverte og har vært innom tatoveringsstudioer for å se på deres profiler, hvor de var plassert, hvordan de så ut og hvem de hadde som kunder (Fossåskaret 2009:19-21). Fossåskaret har også en kort beskrivelse av tatovørene og deres utdanning og hvordan tillitten mellom tatovør og kunde etableres. Dette temaet belyser han ved å bruke Anthony Giddens teori om tillitt.

Fossåskaret vil vise hvordan tatoveringer kan være knyttet til både personlig identitet, gruppeidentitet og til yrkesidentitet. Han har også reflektert over det han har kalt “tvungne identiteter” og har i denne forbindelse latt seg inspirere av Kayser Nilsens begreper om arbeidskropp og fritidskropp (Fossåskaret 2009:47).

Fossåskaret mener at selv om tatoveringer kan stå som en overgang mellom før og etter er det dermed ikke nødvendigvis slik at man oppnår automatisk medlemskap i et etablert fellesskap selv om man tatoverer seg (Fossåskaret 2009:90) Fossåskaret beskriver tatovøren som en handelsmann som på lik linje med andre handelsmenn skal leve av det han driver med. Men at tatovørene likevel velger å organisere kvalifikasjonene sine utenfor det offisielt etablerte systemet som de fleste andre yrkesgrupper er med i (Fossåskaret 2009:93).

I følge Fossåskaret vil tatoveringene til dem som tatoverer seg alltid fungere som en identitetsmarkør og de vil si noe om hvem han eller hun ønsker å fremstå som. Han mener også at den tatoverte knytter tatoveringene sine til den personlige identiteten sin, men mener at en tatovering også kan være med på å knytte dem til ulike grupper (Fossåskaret 2009:93).

Jeg vil nå prøve å definere forskjeller og likheter med tidligere forskning og temaet og fokuset i min avhandling. De fleste av forskerne jeg nevner her har ikke fokus på medias rolle i

endringene som forekommer i tatoveringsmiljøet. Margo DeMello mener derimot at journalister og akademikere har hatt en sentral rolle i å gjøre tatoveringer mer akseptert og normalisert. Jeg vil til forskjell fra henne legge vekt på TV som medie, da TV-titting er blitt en stor del av folks hverdag. DeMello har sett på hvordan middelklassen bruker tatoveringer, mens jeg ikke har forholdt meg til en bestemt ”klasse” men har snakket med alle kundene på studioet. Jeg har ikke spurt dem om hvilken utdanning eller yrke de har.

Jeg har i likhet med Kuwahara sett på muligheten bæreren har for å manipulere huden i forhold til tatoveringer. Jeg ser også som Kuwahara på tatoveringene som meningsbærende men mener at de tilhørende historiene er sentrale for at tatoveringer skal få mening. Til forskjell fra henne har jeg ikke sett på tatovering i forhold til kroppen som kulturelt og sosialt konstruert. Kuwahara har ikke lagt vekt på motivenes tilhørende historier, men vektlegger at antall tatoveringer viser andre innsatte at de er sterke og har vært lenge i fengsel. Det Kuwahara beskriver som livs historier er ikke forklart med motivets historie eller hvordan motivet ser ut. Hun mener at man i hovedsak forstår andre ved å se på kroppens overflate, jeg mener at i forhold til tatovering er det historien som blir fortalt om motivet som kan skape størst forståelse. Kuwahara mener bæreren har mulighet for å manipulere sin identitet gjennom utseendet på kroppen og at tatoveringer er en dynamisk prosess av produksjon av mening. Jeg mener i motsetning til henne at den største manipuleringen i forhold til identitet skjer ved konstruksjonen av historiene og elementene som blir valgt ut og som kan endres. I andre sammenhenger mener jeg at manipuleringen er lettere fysisk enn kognitivt, som for eksempel ved fjerning av tatoveringer.

Krafts bok handler om å ta avstand til det hun kaller ”mainstreamkulturen” og om å bli del av et ”annerledesfellesskap”. Hun har fokusert på det ekstreme innen kroppsmodifikasjon. Jeg har i motsetning til henne sett på alle kundene på studioet under ett og har ikke klassifisert dem i forhold til antall tatoveringer. Kraft har også lagt vekt på det hun kaller ”smerteritualet” og betydningen smerte har for den enkelte. Jeg har ikke lagt stor vekt på dette i min avhandling. Kraft har i likhet med meg sett på tatoveringer i forhold til identitet og terapi, men hun har sett på det som et nyreligiøst fenomen. Jeg har ikke vurdert motivenes betydning i forhold til religiøsitet, men i forhold til fortellingene bæreren har til sine motiver. Jeg har i likhet med Kraft sett på tatoveringer som uttrykk for personlig identitet men ikke som individuelle kroppsprosjekter.

Rush beskriver tatoveringers kulturelle historie, men han legger også vekt på piercing, arring og implantater. Jeg har valgt å bare forholde meg til tatoveringer fordi jeg mener de har et annet uttrykk enn for eksempel piercing. I studioet jeg var på drev de både med piercing og implantater, men disse formene for kroppsendinger har ikke en tilhørende historie så jeg valgte å ikke vektlegge dem i mitt feltarbeid. Rush har som Kraft lagt vekt på det ekstreme innen kroppsmodifikasjoner og smertens betydning for bæreren. Rush har ikke lagt vekt på motivenes tilhørende historie men på selve opplevelsen i det å bli tatovert. Rush legger vekt på ritualene og det han kaller ”den magiske effekten” merkene kan ha for bæreren. Jeg mener som ham at tatoveringer kan ha en effekt på bæreren men da i sammenheng med den tilhørende historien.

Ellingsens studie er gjennomgående fokusert på kroppen og dens evne til kommunikasjon og interaksjon men andre kropper. Jeg har i motsetning til Ellingsen ikke vektlagt kroppen på denne måten. Ellingsen mener som jeg at tatoveringer har en iboende dobbelthet, hvor det eksplisitte uttrykket har et skjult betydningslag. Ellingsen mener som jeg at motivets tilhørende historie er sentral. Ellingsen har som Kraft vektlagt religiøst motivert kroppskunst, mens jeg som sagt ikke har vektlagt religiøsitet.

Fossåskaret har fokusert på menn og mannlige tatoveringer, mens jeg har sett på hele kundegruppen i studioet under ett. Fossåskaret mener tatoveringer er knyttet opp til både personlig identitet, gruppeidentitet og til yrkesidentitet mens jeg har valgt å vektlegge personlig identitet.

Min oppgave vi i motsetning til de andres forskning ha hovedfokus på tatoveringsmotivenes tilhørende historier og hvordan bæreren bruker tatoveringsprosessen for å skape mening. Jeg vil også til forskjell fra de andre vektlegge medias rolle innen tatoveringsbruk og utbredelse. I motsetning til de andre som har hatt intervjuer med forskjellige kunder og tatovører på forskjellige steder er mitt materiale fra ett studio. Jeg hadde tilgang til studioet og deres kunder så mye jeg ønsket i løpet av et halvt år. Jeg har også fulgt med i medias dekning av tatoveringer i løpet av en periode på to år.

1.3 Beskrivelse av studioet:

Jeg vil i denne delen av kapittelet beskrive studioets utseende.

Tatoveringsmiljø har gjerne vært noe de fleste av oss har forbundet med undergrunnskultur, det mørke og litt farlige. Noe som ikke er helt for ”oss” i ”mainstream”, men mer for dem som er vågale og annerledes. Tidligere var det tradisjonelt sjømenn, medlemmer av motorsykelklubber og kriminelle som hadde tatoveringer. Det var ikke vanlig at ”mannen i gaten” hadde tatovering. Dette førte til at tatoveringer ble assosiert med dem som var litt ”på siden av samfunnet”.

Mitt første møte med et tatoveringsstudio for ca syv år siden levde opp til alle forventningene og stereotypene jeg hadde i forhold til tatoveringsmiljøet. Jeg ankom lokalene som var mørke og mystiske, dekoren var en blanding av rødt og sort, de ansatte hadde mohawk frisyrer, piercinger i ansiktet, tatoveringer som kom ut fra klærne alle veier, rødt og blått hår og jeg var hensatt til en verden som var fjernt fra min hverdag. Det hang kunstige edderkopper fra taket, på veggene var det dødninghoder og rommet var dekket av hyller med bøker om healing, woodoo, heksekunst, tarrot og lignende temaer. Rommet gav den følelsen den skulle, det gav det inntrykket eieren ønsket å formidle om miljøet de tilhørte og bekreftet alle stereotypene mine om tatoveringsmiljøet. Dette var ikke for ”mainstream” men for spesielt interesserte.

Mitt møte med tatoveringsstudioet i feltarbeidet mitt 7 år senere gav et helt annet inntrykk. Jeg går oppover gaten og studioets vinduer er store og åpne ut mot gaten. Når jeg går inn døren blir jeg møtt i resepsjonen i et lyst og trivelig lokale. Lokalene er innbydende med to lyse skinnsofaer med små bord foran. Her kan man sitte og vente eller se igjennom bøkene med bilder av tatoveringer. Ingenting her har det mystiske og mørke man gjerne forbinder med tatoveringsstudioer. I taket er det en fordykning der det er lys som skifter farger fra gult til lilla til rosa og blått. I bakgrunnen er det hvite skjermvegger der kundene blir tatoveret. I resepsjonen kan man få svar på det man lurer på, for eksempel hva en tatovering koster, når de har ledige timer til tatovering eller piercing, hvordan man kan ordne eller fjerne en tatovering man ikke er fornøyd med eller forslag til design. I studioet er det et evig surr av stemmer, latter, maskiner som brummer og musikk fra høyttalerne. Tonen er spøkefull og lett

både mellom tatovørene og tatovørene og kundene. Om man går bakover i lokalene ser man tatovører som sitter dypt konsentrert over arbeidet de holder på med mens de småprater med kundene. Ingen av dem som jobber her har piercinger i ansiktet og tatoveringene deres kan man stort sett bare se når det blir varmere i været og klærne lettere. Damen som sitter i resepsjonen er kledd i en sort bukse og hvit bluse, og man blir møtt med et vennlig ”kan jeg hjelpe deg med noe?” Dette inntrykket er totalt forskjellig fra det jeg fikk i mitt første møte med tatoveringsmiljøet.

Denne endringen i utseendet på lokalene er gjort i følge eieren av studioet for at alle skal føle seg velkommen uansett alder og kjønn. Kundegruppen har endret seg de senere årene og det samme har utseendet på dette studioet og flere andre studioer som jeg besøkte.

1.4 Historisk bakgrunn:

Forhistoriske funn tyder på at kroppsmaling har blitt utført før eller i det minste samtidig som hulemalerier og utgjorde ett av menneskets tidligste kunstneriske uttrykk. En stor variasjon i praksiser og teknikker har blitt brukt av begge kjønn for å dekorere, forskjønne, framheve og omdanne kroppen (Oettermann 1984).

Tatovering i Europa kan i følge John A Rush dateres til førhistorisk tid, med bevis i ”The Iceman”, som er antatt å ha dødd rundt 3200 f.Kr. ”The Iceman” var preservert av en isbre frem til 1991. Dette liket som var 5200 år gammelt hadde totalt 58 tatoveringer på kroppen”(Rush 2005).

I følge DeMello(2000) var den engelske utforskeren Captain James Cook den første Vestlige som brukte ordet ta-tu eller tatau når han beskrev praksisen, mens det før det var blitt kalt prikking eller merker. Minst så langt tilbake som 1784 ble Cooks mannskap tatovert av de innfødte på stillehavsoyene og spilte på denne måten en stor rolle i å bringe tatovering til Europa. Reisende hadde også innflytelse på tatoveringsmotivene Polyneserne brukte. Der det tidligere ble brukt motiver av fugler og planter var det nå også rifler og kanoner og datoer og ord som hedret høvdingers død og opphav. Disse nye designene var trolig introdusert til Polyveserne av Cooks mannskap. På denne tiden tatoverte også Vestlige kunstnere Polyneserne, igjen med introduserte motiver (DeMello 2000:45).

DeMello henviser til Kaeppler (1988) som mener at tatoveringene til Polyneserne nå bare ble rent dekorative, da introduksjonen av våpen gjorde tatoveringer overflødig som beskyttelse. DeMello mener også at uten denne tidlige kryssingen av tatoveringsmotiver er det lite sannsynlig at tatovering ville blitt etablert i Europa, eller sett på som noe annet enn en primitiv rarietet (DeMello 2000:45) Samtidig førte denne kontakten til en ødeleggelse av Polynesisk tatovering gjennom misjonering, der misjonærene forbød tatoveringer fordi det var ansett som usivilisert. Sjømennene som kom tilbake fra Polynesia kom ikke bare med egne tatoveringer, men de hadde også med seg tatoverte Polynesere for å vise dem frem og fremheve det primitive ved dem. Denne fremvisningen var med på å konstruere en narrativ om tatoverte mennesker som villmenn (DeMello 2000:47)

I en del urbefolkningssamfunn har tatovering vært en naturlig del av den personlige utviklingen for bæreren. Tatoveringene var en form for kommunikasjon til de andre i gruppen ”Jeg er gammel nok til å gifte meg”, eller ”Jeg er modig nok til å være jeger”. Kvinner ble også tatovert men av andre grunner enn menn og ofte hadde de mindre tatoveringer enn menn. Disse tatoveringsritualene var designet ikke bare for å hjelpe i overgangen fra gutt til mann, men de var en overgang for samfunnet også, de ble brukt til å legitimere endringen i status og anerkjenne ens plass i gruppen, både for kvinner og menn (Rush 2005:54)

De første skriftlige indikasjoner på at tatoveringer ble praktisert blant folk ved Middelhavet finner man i følge Oettermann (1984) i Bibelen i form av forbud som uttales i Det Gamle Testamentet ” I skal ikke skjære i eders kjøtt av sorg over en avdød, og ikke brenne inn skrifttegn på eder; jeg er Herren (3.Mosebok 19:28) og ”I er Herrens, eder Guds barn: I skal ikke skjære eders kjøtt og ikke rake eder skallet over pannen av sorg over en avdød” (5.Mosebok 14:1). Det er et omstridt spørsmål blant teologer om Paulus var tatovert, noe man kunne anta etter å ha lest Paulus’ brev til Galaterne der det heter ”Heretter volde ingen meg uleilighet! For jeg bærer Jesu merketegn på mitt legeme”(Galaterbrevet 6:17) (Oettermann 1984:12) Derimot betviler ingen at de første kristne var tatovert. De bar initialene til Kristi navn (X eller I.N = Jesus Nazarenus) et lam, et kors eller en fisk på pannen eller håndleddet. (Oettermann 1984:12)

De kristne ble først brennemerket som tegn på at de var frafallen fra den rette tro og utestengt fra samfunnet. Men de kristne oppfattet brennemerkingen som et tegn på tilhørighet i stedet for et stigma der tatoveringen viste at man åpenbart var villig til å lide for sin tro.

Tatoveringene ble vedlikeholdt frivillig i denne form. De kristne som levde som minoriteter opprettholdt i århundrer tradisjonen med å tatovere seg for å stabilisere gruppen. For eksempel ble de kristne jentene i Bosnia tatovert med kristne symboler frem til omkring 1890 for å umuliggjøre en overgang til islam. Kirkens innstilling til tatovering endret seg radikalt på de plasser der de kristne ikke lenger var en minoritet. (Oettermann 1984:13)

Det finnes ingen klar dokumentasjon for at de tatoverte kristne så på sine tegn på huden som noe mer enn en gruppes gjenkjennelsestegn, at de tilla dem religiøs, rituell eller amulettlignende betydning. Men i historiens gang ser tatoveringens betydning ut til å ha utviklet seg i to ulike retninger: for det første ble gruppens gjenkjennelsestegn mer en viss persons individuelle gjenkjennelsestegn, og for det andre ble de gitt høyere, mystiske betydninger, men selv i dette tilfellet i individuell form. (Oettermann 1984:14)

Moderne tatovering

I følge DeMello kan tradisjonen for de moderne tatoveringsstudioene spores tilbake til 1846, da et permanent studio ble åpnet av Martin Hildebrandt i New York. Hildebrandt tatoverte ikke bare sjømenn men også soldater på begge sider i borgerkrigen og var viktig i etableringen av den amerikanske tradisjonen (DeMello 2000).

Ifølge Anne-Sofie Hjemdahl var tatoveringer en mote blant prominente personer i både Danmark, Tyskland, Hellas og Storbritannia rundt 1880 da tatoveringer ble sett på som ”noe eksklusivt, litt hemmelig og seksuelt pirrende” og de ”prominente var villig til å betale store summer for å følge dette motelunet” (Hjemdahl 2006). Dette endret seg da den elektriske tatoveringsmaskinen kom og ble brukt i stedet for den metoden tatovørene hadde lånt fra Polynesierne (DeMello 2000) Den første elektriske tatoveringsmaskinen ble patentert i 1891 av Samuel O'Reilly (Rush 2005:127). Dette førte til at tatoveringene ble billigere, mindre smertefulle og lettere å ta, noe som bidro i stor grad til å spre tatovering til lavere klasser og førte igjen til at de prominente sluttet å tatovere seg (DeMello 2000). Fram til midten av 1900-tallet fantes tatoveringsstudioene i ”sivilisasjonens” periferi- i havneområder, bordeller og lugubre bakgater. Motivene var begrenset til klientellets preferanser, nærmere bestemt sjømenn, MC-ere, kriminelle og gjengmiljøer, og det dreide seg om sosiale identitetssymboler – anker, seilskip og ”I love my mom” for sjømenn, klubbmedlemmer og ”fuck society” motiver for MC-ere, osv.(Kraft 2005:23) Norges første tatoveringsstudio åpnet i Oslo på midten av 1970-tallet. Noen mener Torkjell Alsaker, også kjent som ”Rotta” og Hells Angels-medlem, var først ute. Andre utpeker de danske brødrene Mikael og Bo Kristensen, som i dag jobber ved Oslo Body Art. Før den tid har det blitt tatovert på midlertidig basis av omreisende tatovører, men omfanget var neppe stort. Brorparten av de norske tatoveringene hadde utenlands opprinnelse og satt på sjømannskropper (Kraft 2005:39).

I løpet av 1980-tallet ble studioer åpnet i Bergen, Stavanger, Lillestrøm og Drammen. Deretter tok markedet av på slutten av 1990-tallet (Kraft 2005:40). Kraft beskriver tre typer studioer; de som har utvidet med livsstilsrelaterte produkter som bøker, plakater, klær og SM-utstyr. De som sikter noe bredere i retning nyreligiøsitet, SM- og goth-miljøer, og de som har en ” utvidelse i retning healing og alternativ medisin. Jeg har som vist i min beskrivelse av studioet sett at det nå finnes en fjerde type studioer; de som beveger seg mer mot det kommersielle og sterile.

Kvinnens rolle i tatoveringshistorien

Tatoveringer har i Vesten blitt sett på som noe maskulint. Selv i dag, hvor tatoveringer har mistet sin evne til å sjokkere er det fortsatt noe som blir forbundet med menn. På et vis er

dette paradoksalt siden det i dag er vel så mange kvinner som menn som tatoverer seg. I Europa og Amerika har tatoverte kvinner i følge Hjemdahl opptrådt på side-shows og sirkus siden siste halvdel av 1800-tallet. Mest oppsiktsvekkende er nok de fulltatoverte kvinnelige artistene som i perioden fra 1880- årene og frem til rundt 1960-tallet, livnærte seg og tjente godt på å vise frem sine fulltatoverte kropp. Tatoveringene bidro til å gjøre kvinnene eksotiske og kuriøse. For flere av kvinnene gav yrket en mulighet for å tjene godt med penger, til å reise og leve et uavhengig liv (Hjemdahl 2006:47).

Det vanligste blant sosietetskvinner i deler av Europa på slutten 1800-tallet var å tatovere ”ufarlige symboler” med seksuelle konnotasjoner. Tatoveringene var noe eksklusivt, litt hemmelig og seksuelt pirrende og det ser ut som at normen for det som senere skulle bli oppfattet som feminine tatoveringer ble lagt blant sosietetskvinnene (Hjemdahl 2006:48).

Senere popularitetsperioder har fulgt feministiske frigjøringsbevegelser, og her har tatoveringene i større grad fungert som en protest og en måte å vise styrke og motstand mot bestående maktstrukturer. Kvinnene tok kontroll over egen kropp, og da de ville vise seksuell uavhengighet, ble også brystet et populært sted å plassere tatoveringen. Det var her de skrev inn symboler på sin nye seksuelle selvstendighet (Hjemdahl 2006:48)

På 1950-tallet fikk ikke kvinner tatoveringer på studioene om de ikke var over 21 år og med tillatelse fra mannen sin. De måtte enten være gift eller lesbiske. Begge deler måtte bevises. Det at lesbiske fikk tatoveringer førte igjen til en mindre aksept av tatoverte kvinner generelt. Tatoveringskulturen på 1940- og 1950-tallet var en maskulin verden. (Demello 2000)

Først på 1970- og 1980-tallet entret kvinnene det europeiske og amerikanske tatovørmiljøet som selvstendige subjekter med egne virksomheter. Deres inntreden påvirket tatoveringens formspråk, og endret utvalget av motiver. Kvinnene brukte også en ny følsomhet for plasseringen av tatoveringene ved at oppmerksomheten i økende grad ble rettet mot å følge kroppens former og linjer når motivene skulle plasseres. (Hjemdahl 2006)

Samfunnets innstilling til tatovering har endret seg i bølger opp gjennom tidene. Stigmaet ved å være tatovert har i forskjellige tider gjeldt for forskjellige mennesker. På slutten av 1700-tallet var tatoveringer stigmatisert som noe usivilisert som de primitive hadde. På 1800-tallet

ble tatovering et stigma blant de prominente når “alle” kunne få tatovering. Kvinner har i de fleste tider (bortsett fra de prominente i en kort periode på slutten av 1800-tallet) blitt stigmatiserte om de tatoverte kroppen sin. I en periode på så sent som 1950-tallet fikk ikke kvinner tatovere seg på studioene om de ikke var over 21 år og med tillatelse fra mannen sin. De måtte være gift eller lesbisk. Det at de lesbiske tatoverte seg førte også til en økning av stigmaet ved å være tatovert kvinne. På 1900-tallet var tatovering et stigma fordi det ofte viste gruppetilhørighet til sjømenn og bikere. Grupper som var ment å leve “på siden” av samfunnet og ansett som annerledes. De siste årene er tatoveringer blitt mer allmenne og noe som de fleste kan ta. Denne bølgen kan vare en stund eller lenge, men er det noe historien viser oss så er det at disse tingene endrer seg. Informantene mine mener at det har skjedd en stor endring innen tatovering bare de siste ti årene og de største endringene har skjedd de siste fem årene. Tatoveringens historie skapes og gjenskapes gjennom sosiale prosesser. I avhandlingen min vil de sosiale prosessene som jeg legger vekt på være mellom media og lesere/seere.

1.5 Metoder og Stilarter i dag

Det er i hovedsak tre forskjellige metoder for å finne motivet til tatoveringen man velger på et studio. Den ene er kalt ”flash”. Dette er motiver som er ferdig designet og som kunden kan velge fra bøker som ligger på studioet. Flash motivene er kjøpt inn av studioene og har copyrightmerke.

Den andre metoden er ”custom” design som er et motiv laget spesielt for kunden. Kunden forklarer tatovøren hva han/hun ønsker at tatoveringen skal inneholde og tatovøren tegner dette på frihånd.

Den tredje måten er at kunden har med seg et motiv de ønsker å få tatovert.

Det går også an å kombinere de tre metodene. Valgene kundene har er avhengig av hvor dyktig tatovøren er å fritegne.

Det finnes flere forskjellige stilarter innen tatovering. Blant annet:

Old-School

Old-School, eller tradisjonelle tatoveringer bruker bredere svarte omriss og inkorporerer klassiske flash design. Seilskip, stor-bystede kvinner, amerikanske flagg, banner hjerter med ordet "MOM" skrevet inni, pin-uper, ankere, roser, edderkopper, ørner, kors og ornamenterte hodeskaller er eksempler på Old-School tatoveringer. Svaler som også er populært i dag er et Old-School tatoverings motiv.

(http://hubpages.com/hub/Tattoo_Ideas_New_School_Old_School) . Fargene som blir brukt er rødt, grønt, svart, brunt og gult (Andreassen 2008, Bergsvik 2007)

"Sailor Jerry", født Norman Collins, er ansett som grunnleggeren av av Old-School stilarthen. Han begynte å tatovere på 1920- tallet i Chicago der han gikk i lære. Rundt 1930-tallet flyttet han til Hawaii der han åpnet et tatoveringsstudio i Honolulu. (DeMello 2000)

New-School

Dagens tatovører har et langt større fargespekter å velge mellom enn tidligere, noe som har gitt nye dimensjoner til Old-School stilen. Old-School inngår også til dels i den mer moderne New-School stilen. Ikke bare på grunn av fargemulighetene men også fordi Old-Schoolens motivverden er blitt adoptert av New-School, som regel i en villere og mer fantasifull form (Andreassen, 2008:17, Bergsvik, 2007).

I tillegg til Old-Schoolmotiver er New-School også inspirert av graffitikunst og tegneserier” (ibid) Felles for denne typen kunst er som regel farger, tydelig og kraftig omriss, samt stiliserte detaljer (ibid). ”Ofte har New-Schoolmotiver et psykedelisk uttrykk (Andreassen, 2008:17, Bergsvik, 2007).

New-Schooltatoveringene begynte å dukke opp på begynnelsen av 90-tallet, men det er først de siste årene den har fått fotfeste i Norge. Tatovørene blir sett på som pådrivere av denne utviklingen (Andreassen, 2008:17, Bergsvik, 2007).

Japansk

Billedbruken og stilen i den japanske kroppsdekkende tatoveringen stammer høyst sannsynlig fra den kinesiske novellen Shui-hu Chuan (kjent som Suikoden i Japan), som var veldig populær tidlig på 1900-tallet. Versjonen som er illustrert av Kuniyoshi viste scener fra legendariske slag med mytiske helter og krigere som hadde skapninger som koi, drager og tigere tatovert på sine kropper. Disse bildene var omgitt av høyst stiliserte bølger, elementer av vind, blomster, kirsebærblomster, krysantemum og bonderoser.

Bildene fra denne novellen, og fra treutskjæringer av det 19. århundres Ukiyo-e kunstnere som Hokusai og Yoshitoshi, ble de som formet det ikonografiske vokabularet innen moderne japansk tatovering. Asiatisk design som drager, kinesiske karakterer ("Suzy wongs"), tigere og lignende ble også populære i Vesten når sjømenn fikk tatoveringer på kinesiske og japanske tatoveringsstudioer før 2. Verdenskrig (DeMello 2000).

Tribal

Tribal (på norsk stamme, men det er tribal som brukes om denne typen tatoveringer på norsk også) tatoveringer er tatoveringsdesign som er lånt fra steder som Samoa, Borneo Hawaii og New Zeland. Mannen som er mest anerkjent for at stilarten ble så populær er Leo Zulueta, som er fra Hawaii og var lærling hos Ed Hardy. (Ed Hardy er en av de mest anerkjente tatovørene. Hardy var mest kjent for sine tatoveringer i Japansk stil). Leo Zulueta mener at Hardys støtte var en viktig faktor i at tribal tatoveringene ble så populære (DeMello 2000).

Disse tatoveringene kjennetegnes ved at de som regel er helsvarte og består av striper og mønstre som ikke nødvendigvis er forankret i noen spesiell form eller motiv (Andreassen 2008:19).

Black & Grey

Black & Grey er, som navnet beskriver, svarte og gråe tatoveringer. I denne stilarten er skyggelegging en viktig del. Det er ingen spesifikke motiver eller symboler knyttet til denne stilarten, det er bruken av farger og skyggelegging som forteller deg om tatoveringen er innenfor Black & Grey-stilarten (Andreassen 2008:19).

Det er ikke slik at en tatovør nødvendigvis forholder seg til bare en av disse stilartene, men mange tatovører spesialisere seg innen en eller flere av dem. De forskjellige stilartene kan også kombineres i en tatovering. Dette vil variere fra kunde til kunde og hvilke metode de har brukt for å velge tatoveringsmotivet, om det er flach, coustom, eller eget design.

Skrifttegn

Det er en type motiver jeg vil beskrive litt nærmere, nemlig skrifttegn. Dette fordi mange brukte skrifttegn i forskjellige former for å uttrykke seg. Det kunne være vanlig skrift, enten på norsk, engelsk eller spansk, eller det kunne være rune-, kinesiske-, romerske- og keltiske tegn. Dette er ikke betegnet som en egen stilart når man leser om tatovering, men i praksis er det veldig utbredt og på lik linje med de andre stilartene noe tatovører kan spesialisere seg på.

1.6 Min rolle i feltet:

Jeg vil i denne delen av kapittelet beskrive min rolle i feltet. Jeg vil prøve å vise hvordan jeg posisjonerte meg som forsker samtidig som jeg ikke skulle fremheve den rollen for mye. Jeg vil bruke Cato Wadels bok (1991) "Feltarbeid i egen kultur" for å vise hvordan denne boken var til hjelp for meg i feltarbeidet mitt. Jeg vil også beskrive mine arbeidsoppgaver og mitt forhold til tatovørene og kundene deres.

Jeg fikk i mitt feltarbeid en unik mulighet til å være del av et miljø som var ukjent for meg, noe som for meg var en helt annen verden. Ikke en verden i et annet land, men en verden som ligger i vår egen "bakgård" som likevel er fremmed for de fleste av oss. For hva vet vi egentlig om tatoveringsstudioer og tatovørene som jobber der? En del av oss har gjerne tatovering selv eller kjenner noen som har det. Men er det inntrykket vi får gjennom andre eller ved et kort besøk på studioet slik det er til hverdags? Er kundene opptatt av historien rundt tatoveringen sin?

Jeg fikk observere hvordan kunden ble møtt og ivaretatt i et miljø skapt for å ufarliggjøre og for å kommersialisere tatoveringer og gjøre dem til allemannseie. Noe som egentlig strider

mot alt tatoveringer har stått for. Før jeg gikk ut i feltarbeid leste jeg Cato Wadels bok om feltarbeid i egen kultur (Wadel 1991), denne var til stor hjelp for meg i forhold til måten jeg valgte å gå inn i feltarbeidet på. Wadels bok gjorde at jeg i begynnelsen valgte min posisjonering i feltet i det han kalte for ”lærlingerollen”.

Wadel mener det mest grunnleggende ved lærlingerollen er at feltarbeideren lærer fra folk, heller enn å studere dem. Wadel mener også at man må være oppmerksom på at lærlingerollen er en tidsbegrenset rolle der forskeren ikke kan være uvitende over alt for lang tid. Men at dette tidsrommet vil være avhengig av informantenes oppfatning av hvor lang tid ulike typer læring trenger (Wadel 1991)

Jeg var der for å lære og de som jobbet der var ”mesterne”. Det at jeg inntok denne rollen gjorde feltarbeidet mitt til en lærerik og hyggelig opplevelse. Jeg ble møtt med stor forståelse for at jeg ikke hadde deres kunnskap om tatoveringer og tatoveringsmiljøet. Det ble satt stor pris på at jeg viste interesse både for deres arbeid og for den lidenskapen de har til arbeidet sitt. Hver dag var det minst en av de ansatte som spurte meg om jeg fikk sett alt jeg ville se og om jeg fikk svar på alt jeg lurte på.

Jeg var på studioet i et halvt år og utførte alle de oppgaver jeg kunne gjøre. Jeg vasket, hjalp til med sterilisering av utstyr, ryddet, hjalp tatovørene med blant annet å holde ben som ristet under tatovering, tok imot kunder, laget kaffe, gikk på butikken og handlet mat og utstyr, var med på penge oppgjøret og i banken. Jeg tror at å gjøre seg selv tilgjengelig i alle situasjoner gjorde at jeg ble sett på som en del av teamet og senere som en del av ”familien”.

Lærlingerollen beholdt jeg helt i noen sammenhenger, for eksempel i forhold til selve utførelsen av tatoveringer, mens i andre sammenhenger gikk den gradvis over i andre roller, for eksempel i samtaler med arbeidstakerne og daglige gjøremål på studioet der jeg hadde opparbeidet meg større kunnskap og erfaring. Cato Wadel beskriver denne rolleendringen som nødvendig i et feltarbeid og at deltagende observasjon er et gi og ta forhold.

Det var lett å bli en del av arbeidsmiljøet som var veldig inkluderende, denne inkluderingen gjaldt ikke bare meg men også skoleelever som hadde praksisplass her. På studioet jobbet det både menn og kvinner i alderen 18-46, det gjorde min rolle på studioet lettere, jeg skilte meg ikke ut verken i forhold til kjønn eller alder. Jeg har selv tatt noe utdanning i tegning, noe jeg tror var en fordel i min rolle på studioet, det gjorde det lettere for meg å forstå både arbeidet som ble lagt ned i en tegning og stoltheten de følte i forhold til arbeidet sitt og det ferdige produktet.

Jeg fikk tilgang til feltet gjennom min bror, det førte også til at jeg ble akseptert og inkludert. I samtale med eieren av studioet var det av stor betydning at noen de stolte på hadde ”gått god

for” meg. ”Dette er et miljø som mange vil ta del i, men som ikke mange får ta del i.”

Mesteparten av dem som var ansatt på studioet kjente en eller flere av dem som jobbet her før de begynte. Dette gjelder også for gjestetatovørene som kommer fra andre studioer rundt i verden for å være i kortere eller lengre perioder, og for tatovørene i studioet når de reiser til andre studioer. Alt er basert på vennskap, bekjentskap og invitasjoner. Jeg hadde altså et godt utgangspunkt for feltarbeidet mitt selv om jeg hadde liten kunnskap om tatovering og tatoveringsmiljøet før jeg startet.

Jeg gjorde de fleste av intervjuene med kundene når de kom inn i studioet, mens de valgte motiv, når de ble tatovert og når de var ferdig. Jeg forklarte for alle kundene hvorfor jeg var der og hva informasjonen skulle brukes til før jeg stilte dem spørsmål om tatoveringene deres. Jeg ble overrasket over hvor lett de fleste svarte meg på spørsmålet om valg av motiv, begrunnelsen deres for valg av motiv og ellers tanker rundt tatovering, selv om dette ofte innebar å gi en totalt fremmed veldig personlige historier om livet sitt. I begynnelsen lurte jeg på om jeg bare var heldig med dem jeg hadde spurt, men det viste seg i løpet av dette halvåret at de aller fleste svarte på dette spørsmålet uansett hvor personlig det var. Det var veldig sjelden at jeg fikk til svar at dette var for personlig, selv om det også hendte. Denne åpenheten forundret meg men det pirret også nysgjerrigheten min i forhold til tatoveringens rolle som terapi og åpningen de gav for kommunikasjon om områder som ellers kunne være ”tabu” å snakke med fremmede om.

Jeg hadde også en uhøytidelig spørreundersøkelse på facebook som ble gjort mer for gøy enn vitenskapelig korrekt. Jeg legger ikke stor vekt på denne undersøkelsen i oppgaven min, men syntes den viste noe om interessen TV programmene har skapt. Jeg har anonymisert svarene på samme måten som jeg har anonymisert mine andre informanter.

Her er spørsmålene jeg stilte: Jeg ønsker å vite hva dere synes om programmet LA ink og Miami Ink, (også tatoverings programmet som gikk på NRK)

Om det har endret måten dere tenker om tatovering på? (Positivt eller negativt)(ikke om du vil ha tatovering eller ikke, men innstillingen din til tatovering generelt, eventuelt på andre)

Ja/nei

Var dere interessert i tatovering fra før? (Ja/Nei)

Har blitt interessert i tatovering etterpå? (Ja/Nei)

Hadde tatovering fra før? (Ja/Nei)

Har tatt tatovering etterpå?(Ja/Nei)

Ønsker tatovering etter å ha sett det? (Ja/Nei)

Hva synes du om programmene?

Noen som har tatovert seg på noen av disse studioene? (Eventuelt hvorfor her?)

Forskningsetiske krav har ført til at det er innført forskningsetiske retningslinjer både om at den som blir forsket på skal vite om at de blir forsket på, og at forskeren har et spesielt krav til å unngå skade eller belastning for den det blir forsket på. De forskningsetiske retningslinjene som er rådgivende innenfor norsk forskning innenfor humaniora og samfunnsfag er gitt av NESH (Nasjonal forskningsetisk komité for humaniora og samfunnsfag).

De forskningsetiske retningslinjene er utarbeidet for å hjelpe forskere og forskersamfunnet med å reflektere over sine etiske oppfatninger og holdninger, bli bevisst normkonflikter, styrke godt skjønn og evnen til å treffe velbegrunnede valg mellom motstridende hensyn (<http://www.etikkom.no/no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/>)

Forskning kan fremme menneskeverd, men kan også true det. Forskeren må vise respekt for menneskeverdet i valg av tema, i forholdet til dem som studeres, og ved formidling av forskningsresultatene. Dette medfører at det må stilles krav til forskningsprosesser:

- for å sikre frihet og selvbestemmelse
- beskytte mot skade og urimelig belastning
- trygge privatliv og nære relasjoner

(<http://www.etikkom.no/no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/B-Hensyn-til-personer-5---19/5-Krav-om-respekt-for-menneskeverdet-/>)

Jeg har i denne forbindelse valgt å anonymisere både studioet og tatovørene. Jeg bruker ikke navn når jeg beskriver tatovører og lærlinger. Kundene vil jeg beskrive med deres kjønn og cirka alder. Jeg har også valgt å oversette alle intervjuer og samtaler til norsk.

Jeg har valgt å ikke si hvilken by jeg har gjort feltarbeid i da dette også kan hindre anonymitet. Jeg vil presisere at det ikke er mine informanter som ønsket denne anonymiteten, men jeg valgte å gjøre det i tråd med NESHs etiske retningslinjer. Jeg anonymiserer da informantene kanskje ikke vet omfanget av hva det vil bety om det ble brukt fullt navn på både dem og studioet.

Jeg har i dette kapitlet blant annet sett på tidligere forskning, min rolle i feltet og forskjellige stilarter.

Jeg vil i neste kapittel se på feltet i praksis og hvordan en tatovering blir utført på huden. Jeg vil også se på hvilke utdanningsmuligheter tatovørene har og de reguleringer bransjen er underlagt.

Kapittel 2 Feltet i praksis

Jeg vil i første del av dette kapitlet beskrive hvordan selve tatoveringsprosessen foregår på studioet. Jeg vil beskrive detaljene i jobben som tatovørene utfører. I neste del av kapitlet vil jeg gå inn på forskriftene bransjen er regulert under og i siste del av dette kapitlet vil jeg beskrive utdanning og praksis for tatovørene og lærlingene deres.

2.1 Å skaffe seg en tatovering

Før kundene kan få tatoveringen på kroppen må de vise legitimasjon på hvem de er og at de er over 18 år. Det er ikke en lovbestemmelse som sier at kunden må være over 18 for å få tatovering, men på studioet jeg gjorde feltarbeid var de veldig strenge på denne aldersgrensen. De mente at dette er noe alle seriøse tatoveringsstudioer bør følge og at om du kommer til et studio der de ikke følger denne retningslinjen bør du ikke tatovere deg der. De mente at dette viser at de er useriøse aktører og at du da kan risikere at de er useriøse med andre deler av tatoveringsprosessen også.

Kundene må skrive under på en erklæring før de kan bli tatoveret. Dette for at kundene skal vite hvilke risikoer de eventuelt tar, hvilke opplysningsplikt de har og for at studioet ikke skal være ansvarlig om kunden ikke opplyser om eventuelle sykdommer eller problemer han/hun har. (Se vedlegg)

De fleste som skaffer seg en tatovering har en formening om hva de vil ha, dette viser de eller forklarer de til tatovøren. Tatovøren tar bildet eller forklaringen og går inn på kontoret som inneholder plass til å tegne, som oftest går tatovøren inn hit alene. Mens kunden venter i studioet tegner tatovøren opp et forslag, dette kan enten gjøres fort eller ta lang tid alt etter hva kunden har valgt som motiv.

Når tatovøren er ferdig med forslaget viser han/hun tegningen til kunden og kunden kan komme med endringer eller beholde det slik det er. Når de er kommet frem til et endelig resultat tas det kopi av tegningen og den kjøres gjennom en maskin som lager en blåkopi. Denne blåkopien overføres til kundens hud og kan vaskes bort og flyttes om kunden ikke er fornøyd med plasseringen.

Når de er blitt enig om plassering og kunden har skrevet under på erklæringen setter kunden seg i tatoveringsstolen, så blir området barbert og sterilisert med alkohol. Tatovøren gjør så klar maskinen og fargene som skal brukes.

Tatoveringsmaskinen fungerer som en fyllepenn som dyppes i blekket. Maskinen er ganske tung og vibrerer hele tiden i tatovørens hånd. Dette gjør det å tatovere til en helt annen opplevelse for tatovøren enn å tegne med en penn. På tuppen av maskinen er det nåler som går ned i kundens hud, disse nålene er nye hver gang og antall nåler varierer etter tykkelse på strekene. I løpet av tatoveringen bytter tatovøren nåler og fronter på maskinen i forhold til det han/hun skal gjøre, om det er tynne streker eller skyggelegging han/hun skal lage.

Om det er store tatoveringer vil både tatovør og kunde ha behov for pauser underveis da de må sitte lenge i samme stilling. Blekket blir lagt et stykke ned i huden og blir der permanent.

Om tatovøren går for dypt vil dette skape uønskede forhøyninger i tatoveringen.

Når tatoveringen er ferdig vaskes området fritt for overflødig blekk og vaselin som brukes for å stille blodet under tatoveringen. Så får kunden se tatoveringen og om kunden da er fornøyd blir tatoveringen pakket inn i plastfolie for å beskytte tatoveringen de første timene. Etter dette får kunden informasjon om videre behandling av tatoveringen og hva de må være forsiktig med i tiden fremover for å unngå at tatoveringen blekes eller blir utsatt for infeksjoner. Denne informasjonen får kunden med seg hjem på et skriv i tillegg til krem til å smøre på tatoveringen. (Se behandlingsveiledning)

De fleste kundene er på dette tidspunktet ganske "giret", mye på grunn av endorfiner som kroppen skiller ut på grunn av smerten men også fordi de er veldig glad for at de har tatt tatovering. I denne sammenhengen opparbeides det ofte et tillitsforhold mellom kunden og tatovøren og mange kunder fortsetter å gå til samme tatovør neste gang de skal ha tatovering. Jeg skriver neste gang de skal ha tatovering fordi dette er noe de fleste sier "man blir bitt av basillen", "har man en vil man ha flere".

2.2 Reguleringer:

Forskrift om hygienekrav for frisør-, hudpleie-, tatoverings- og hulltakingsvirksomhet mv. Tatovering og piercing er underlagt samme forskriftene som frisører. Forskriftene pålegger eier å ”drive på en hygienisk tilfredsstillende måte for å forebygge overføring av smittsomme sykdommer ” (Helse og omsorgsdepartementet 1998, Kap II, § 4) (<http://www.lovdatab.no/cgi-wift/ldles?doc=/sf/sf/sf-19980506-0581.html#map0>)

Dette innebærer blant annet krav til lokalene og mulighetene for å holde det rent og sterilt der det er nødvendig ”Lokalene skal være utformet, innredet og utstyrt på en slik måte at rengjøring, desinfeksjon/sterilisering og oppbevaring av utstyr kan skje på en hygienisk tilfredsstillende måte for å forebygge overføring av smittsomme sykdommer.” (Helse og omsorgsdepartementet 1998, Kap II, § 5) (<http://www.lovdatab.no/cgi-wift/ldles?doc=/sf/sf/sf-19980506-0581.html#map0>)

Lokalene må bli godkjent av kommunen og søknad må leveres og godkjennes før lokalene kan tas i bruk. Det stilles også krav til opplysningsplikt ovenfor kundene. Studioet jeg var på hadde en erklæring som kunden måtte skrive under på før de fikk tatovering. Her opplyses kunden om risikoer og plikter ved tatovering. Forskriften lyder slik: ”Utøveren skal spørre kunden om det er forhold som kan gi økt fare for smitte og som kan begrunne utvidede hygieniske tiltak. Utøveren skal avstå fra behandling hvis han blir kjent med forhold hos kunden som kan gi særskilt fare for smitte” (Helse og omsorgsdepartementet 1998, Kap II, § 7) (<http://www.lovdatab.no/cgi-wift/ldles?doc=/sf/sf/sf-19980506-0581.html#map0>)

Det stilles også krav til utstyr og hvordan det skal desinfiseres. Forskriften regulerer bare i forhold til faren for overføring av smittsomme sykdommer. ”Med dette som grunnlag er det forbudt å praktisere utendørs, eller ved omreisende virksomheter som sirkus eller tivoli. For øvrig er feltet juridisk uavklart og lite utviklet. Det finnes ingen nedre aldersgrense for tatovering og piercing”. (Kraft 2005:41)

Studioet som jeg hadde mitt feltarbeid på hadde sine egne regler i forhold til tatovering. Det var ingen under 18 år som fikk ta tatovering, heller ikke i følge med foresatte. Dette gjorde de aldri unntak fra i tiden jeg var der. Kundene måtte alltid vise gyldig legitimasjon før de fikk tatovere seg og de som ikke hadde legitimasjon måtte gå uten å få tatovering. Aldersgrensen

ved piercing var stort sett 16 år, men her kunne de være 15 om de hadde følge av foresatte. Da måtte både kunden og foresatte vise legitimasjon.

I samtale med de ansatte og eier av studioet var det enighet om at dette burde det være reguleringer på. Det ble også fremhevet at seriøse utøvere ville regulere seg selv og at de som tatoverte noen før de var 18 år var useriøse. Eieren av studioet mener at det dessverre ofte er disse utøverne de yngre kundene ender opp hos, fordi de får ta tatovering hos dem, så blir de misfornøyd etter noen år og må få ordnet det hos noen andre, mer seriøse. Dette er et problem for bransjen. “Vi som er seriøse ønsker at det skal være regler for dette. På den måten unngår ungdommene å få tatoveringer som de gjerne ikke ville valgt noen år senere.”

På studioet her anser de seg selv som seriøse utøvere av et fag. De følger reglene for rengjøring og sterilisering, jeg fikk selv opplæring i bruk av steriliseringsutstyret på studioet. Dette anså de som ekstremt viktig, både for seg selv og for kundene.

Studioet jeg var på hadde medlemmer i Norsk Tattoo Union. På deres nettside står det: ”

Medlemskap i N.T.U er ikke et kunsterisk kvalitetsstempel, men derimot plikter våre medlemmer seg til å følge de retningslinjer N.T.U mener er nødvendig for å skape trygghet for kunden, tatovøren og bransjens beste. Foreningen ble startet i 1994 som NFTP, Norges Forening for Profesjonelle Tatovører. I 2009 fikk de nytt navn, nytt styre og en informativ nettside. Foreningens mål er å skape bedre samarbeid blant tatovører, kunder og myndigheter, ved å formidle kunnskaper og informasjon mellom partene.”

(<http://www.norsktattounion.org/om-NTU.html>)

Det er bare tatovører som arbeider på studioer som er registrert i Brønnøysundsregisteret og som arbeider i lokaler godkjent av kommunelegen, eller lærlinger som har jobbet i minimum ett år i godkjent tatoveringsstudio som kan bli medlem. Medlemskapet er personlig og følger ikke studioet, men tatovøren. Dette er tatovørenes egen måte å regulere bransjen på i mangel på reguleringer fra myndighetene.

I følge Kraft jobber de norske foreningene tett opp mot myndigheter og lovgivende instanser, blant annet har de begge vært involvert i utviklingen av en ny forskrift for tatoverings- og gjennomhullingspraksis. Innad har det å sikre medlemmenes seriøsitet vært en hovedoppgave. Det gjøres dels gjennom kursvirksomhet og informasjon, dels gjennom nedre aldersgrense og obligatoriske steriliseringsprosedyrer. Medlemmer av Norsk Tatoveringsforening må forplikte seg til 18 års aldersgrense blant kundene og strengere hygienekrav enn det Sosial- og helsedepartementet legger opp til (Kraft 2005:44).

I følge Kraft var det ikke mange studioer som hadde valgt å organisere seg ved utgangen av 2002, kun 10 studioer.

I midten av 2010 er det ca 50 tatovører som er medlem i N.T.U. men det er litt vanskelig å vite hvor mange studioer som da har medlemmer i N.T.U. Siden en del av studioene er kjeder og medlemskapet er for tatovøren og ikke for studioet men det ser ut til at det er tatovører fra ca 36 studioer i Norge som er medlemmer. Det er en økning i antall medlemmer som tyder på at det er positivt å være medlem. Jeg har sett på nettsidene til flere studioer der det står at studioet er medlem av en forening. Studioene fremstiller medlemskapet som noe positivt for kunden og som et medlemskap som gjelder hele studioet, men det er ikke alle tatovørene på studioene som er medlemmer.

2.3 Praksis og utdanning:

På N.T.U.s nettside står det under overskriften Kurs og skoler: ”Norsk Tattoo Union tar avstand fra kurs/skoler der man kan få lære seg å tatovere. Et kurs som varer noen måneder er ikke lang nok tid for å lære seg å tatovere. Det finnes ingen offentlig godkjent skole/kurs for tatovering. Riktig måte er å få en læreplass hos en tatovør.”

(<http://www.norsktattoounion.org/om-NTU.html>)

Det finnes ikke formelle utdanningsveier for tatovører og bransjen ser ikke ut til å ønske det. Dette medfører at det heller ikke er noen støtte i det offentlige for lærlingene. De har ingen rettigheter hos Statens lånekasse for utdanning. Lærlingene må få plass på et studio og under opplæringen har de heller ikke krav på lønn. Lærlingene brukte på studioet jeg var på mye av tiden sin til å tegne og å følge med når tatovørene arbeidet. En av lærlingene hadde støtte gjennom Nav i en periode. En av forklaringene for denne praksisen var ”lærlingene må vise at de virkelig ønsker dette, at de har lidenskap for faget og at de er villige til å holde ut selv om det er vanskelig.” Studioet jeg var på hadde likevel funnet en ordning for lærlingen uten lønn, ved å gi arbeidsoppgaver på studioet som ikke var relatert til tatovering. Dette arbeidet var blant annet piercing (som ikke krever like lang læretid) vasking og sterilisering av utstyr, og kundemottak.

I en samtale med en av tatovørene på studioet om utdanning som tatovør fikk jeg til svar

”Dette er noe man driver med fordi man virkelig vil det”. I samtalen sier han at de som arbeider med dette for pengenes skyld og som holder kurs for å lære andre å tatovere ødelegger yrket. “ Når jeg begynte måtte jeg lære meg det selv. Ingen ville lære meg det. Det var annerledes før, mer hemmelig, de lærte ikke vekk det de selv hadde lært. Man måtte finne ut av det selv”. Han sier at i dag kan man få lærlingplass på et studio om man kjenner noen eller er veldig dyktig å tegne som en av lærlingene her er.

Jeg fikk bekreftet at studioet vanligvis ikke har mer enn en lærling om gangen, men når de fikk se tegningene til en av lærlingene valgte de å ha to. Selv om studioet ikke lønner lærlingene sine investeres det mye tid i dem. Det fører til at de også går langt for å få beholde dem når de er ferdig med lærlingtiden. En tatovør utvikler seg alltid så de sier ikke at de er ferdig utdannet, men at de nå er blitt tatovører. På dette studioet er lærlingene invitert med på alt som tatovørene er med på og det ble laget plass til lærlingene slik at de hadde en egen stol med sitt eget utstyr når de var ferdig som lærling.

Kraft mener at i betraktning til ønsket om seriøsitet kan motstanden mot formelle utdanningsmuligheter synes merkelig. Når den insisteres på, er det antagelig fordi det rører ved kjerneverdier i tatoveringstradisjonen – visjonen om frihet, overskridelse og en ekthet som finnes ved normalkulturens grenser (Kraft 2005:46).

Motstanden mot å få formelle utdanningsmuligheter kan også være en måte å skille mellom ”oss” og ”dem”, ”vi gjør det ikke slik. Vi vil ikke gjøre det slik. Vi vil gjøre det på vår måte. Vi lærer opp våre egne. Vi fører kunnskapen videre.” På et vis underbygges annerledesheten til tatovørene gjennom utdanningsveien til yrket i forhold til mainstreamsamfunnet.

Det fremheves hele tiden på studioet at dette er en jobb man har fordi man har lidenskap for yrket og ikke for å tjene penger. (selv om jeg etter en stund fikk vite at en dyktig tatovør tjener bra). Lærlingenes første tatoveringer blir ofte tatt på dem selv eller venner og familie. Det er slik de får øvelse i å tatovere på hud. I samtale med en av lærlingene på studioet spurte jeg om det var stor forskjell på å tatovere og å tegne. Han svarte at det er stor forskjell og en helt annen teknikk. “Man skal ikke trykke for hardt for da blir tatoveringen hevet i huden, men det er lett for å gjøre det i begynnelsen”. Han forklarer videre at det er tungt å holde utstyret man tatoverer med og det vibrerer i hånden. Det gjør ikke en penn.” ”Jeg øver på venner som presser på, men det er erfarne tatovører der når jeg gjør det, slik at de kan rette opp i eventuelle feil jeg gjør. Jeg får mye hjelp av de andre tatovørene.”

På spørsmål om hvor lang læretid de har får jeg til svar: ’

”Lærlingtiden er individuell, det kommer an på hvor fort du lærer. Øver på folk. Vi øver og tatovørene følger med på utviklingen.”

Jeg observerte flere ganger hvordan denne kunnskapsoverføringen foregikk og hvordan lærlingene ble ivaretatt og oppmuntret til å prøve nye ting. En gang på kontoret så jeg på mens en av tatovørene viste en av lærlingene sin spesialitet ”Det er det jeg er kjent for:”

Denne tatovøren var fra et annet studio i utlandet og var her som gjestetatovør. Tatovørene reiser til andre studioer som de er invitert til for å lære nye ting, for å bygge nettverk og for å oppleve nye ting og for å utvikle sine kunnskaper. Dette er en av metodene de bruker til å videreutvikle seg på og for å lære vekk noe av det de kan. De fleste tatovørene har sin egen spesialitet, noe de er bedre på enn andre. I dette tilfelle viste tatovøren hvordan han tegnet fine bokstaver. Han hadde god tålmodighet med lærlingen og viste det flere ganger, rettet opp der det var feil og roste når det var riktig.

Jeg har i dette kapittelet beskrevet det praktiske ved et tatoveringsstudio, hvordan en tatovering blir påført huden, hvilke utdanningsmuligheter tatovørene har og de reguleringene bransjen er underlagt.

Jeg vil i neste kapittel se på hvordan media kan ha hatt en rolle i bruken av tatoveringspraksiser.

Kapittel 3 Media og tatovering

I de senere årene er det blitt mer og mer vanlig å se tatoverte mennesker på TV, i aviser og andre medier. Det er mange kjendiser som viser frem sine tatoveringer og forteller hva de betyr for dem og utbredelsen i hvem som tatoverer seg er stor. Det er ikke lenger bare sjømenn og bikere som tatoverer seg men kjendiser som for eksempel skuespillere, profilerte idrettsstjerner og musikere. Presten Einar Gelius har en tatovering som viser hans engasjement i en fotballklubb, radiovertinnen Henriette Lien har en “full slive”, altså en tatovering som dekker hele armen hennes av en buddah figur, og skuespilleren Angelina Jolie har tatovert inn koordinatene for hvor barna hennes er født.

Hvordan kan media og da spesielt TV ha en rolle innen synet på og bruken av tatovering? Det kan se ut som om TV programmer som Miami Ink Og LA Ink har betydning for hvordan kundene velger motivene til tatoveringene sine og synet deres på tatovering. Jeg vil i dette

kapittelet beskrive hva programmene handler om, hvordan de fremstiller tatovering og hva de legger vekt på. Det er viktig å være bevisst på at dette er TV programmer med mulighet for å klippe vekk det som ikke passer inn i aktørenes fremstilling. Jeg vil i denne sammenheng prøve å vise med Goffmans teori om "Presentation of self in every day life" hvordan teamet bak programmet kan velge å overkommunisere og underkommunisere. Vi som seere får inntrykk av å ha tilgang til tatoveringsstudioets "backstage" men er det likevel frontstage vi ser? Programmene er filmet på en måte som gir seerne inntrykk av å få tilgang til alt som skjer på studioet, men det blir ikke filmet hele arbeidsdagen. Det er aktørene bak programmet som bestemmer hvordan det skal fremstilles og hva de velger å vise. Samhandlingen er i denne forbindelse mellom medias fremstilling av tatoveringsmiljøet og dets seere eller lesere. Jeg vil i denne sammenheng bruke produsentene bak programmene som aktører, de er teamet som står bak presentation of self. Der teamet bak, enten produsenter eller journalister, driver inntrykkskontroll og seerne eller leserne er mottakere av informasjon. Det blir på denne måten en enveiskommunikasjon der mottaker ikke har mulighet for å kontrollere eller påvirke inntrykket som blir gitt.

Jeg vil også bruke Goffmans "Stigma. Notes on the management of spoiled identity" (Goffman 1963) Goffman mener at for at noe skal bli stigmatisert må attributtene det er snakk om bli negativt evaluert. Er det stigmatiserende å ha en tatovering nå når "alle" har en? Kan medias fremstilling av tatovering gjøre at det å være tatovert er normalen og ikke lenger for dem på siden av samfunnet og har tatoveringer endret seg fra å vise gruppeidentitet til å vise personlig identitet?

Jeg vil bruke Richard Jenkins' "social identity" (2004) for å vise kategorisering og gruppetilhørighet. Har kategoriene åpnet seg og blitt større? Fører dette til at stigmaet som tidligere har blitt forbundet med det å være tatovert har blitt mindre? Jeg vil prøve å belyse dette ved å vise til tatoveringens historie og hvem som har tatovert seg og tidligere bruk av tatoveringer i forhold til gruppetilhørighet. Jeg skal ikke legge stor vekt på før og etter da dette blir en alt for stor oppgave å belyse i en masteravhandling, men mener likevel at det er viktig å nevne det for å forklare stigmaet ved tatovering.

Media har en sentral rolle i det moderne samfunnet, de har en posisjon som gjør det mulig for dem å påvirke menneskers måte å tenke om forskjellige tema på.

Jeg vil i dette kapittelet ha hovedvekt på TV programmene i drøftingsdelen.

3.1 Fremstilling i media:

Jeg vil i denne delen av kapittelet vise leserne noe av fokuset tatoveringer og tatoveringsmiljøet har fått i media. Jeg vil gi en oversikt over bredden men med hovedvekt på TV programmene.

Det første tatoveringsprogrammet som ble vist som serie på TV og omtalt som et "reality show", heter "Miami Ink". Programmet hadde premiere i USA i Juli 2005. Studioet eies og drives av Ami James og Chris Nunes og heter "Love Hate Tattoo". Programmet blir sendt på norsk TV på Viasat 4, det har også vært vist på Discovery channel i Norge, programmene blir også vist i flere andre land. Showet fikk flere såkalte "spinn offs" med lignende programmer som "LA Ink" og "London Ink" (http://en.wikipedia.org/wiki/Miami_Ink).

Programmene "Miami Ink" og "LA Ink" har nå egne nettsider på Discovery der man kan gå inn og stemme på tatoveringer og følge med på hva som skjer på studioet.

Programmene blir spilt inn på tatoveringsstudioet og viser tatovørene, kundene, hva kundene forteller om tatoveringsmotivene og i en del av episodene får vi som seere følge tatovørene på fritiden.

Det blir lagt sterkt vekt på hvorfor kundene velger akkurat det motivet de skal ha tatovert og hva det betyr for dem. Kundene forteller til tatovøren og til seerne motivets tilhørende historie. Det er som oftest en personlig grunn til at de har valgt akkurat dette motivet. Jeg vil nå beskrive et utsnitt fra en episode på "Miami Ink":

Kameraet starter å filme i studioet mens en ung mann i rullestol kommer inn og hilser på Ami. Så viser de opptak av ham mens han setter seg i bilen sin og løfter inn rullestolen sin, mens han gjør dette forteller han at han har vært i en ulykke med en snøscooter som gjorde ham lam fra brystet og ned. "Man vet aldri hvor livet vil ta deg, og det har vært en vill tur for Adam" sier Amis stemme i bakgrunnen. "Siden jeg så ham sist har han vært på sykehuset for et par operasjoner. Men han gjør en spesiell tur for å gjøre ferdig koi dragen". Så får vi se en ambulanse som kommer kjørende, to ambulanspersonell åpner bilen bak og løfter Adam ut på en bære. De bærer ham inn i studioet. "Det var tøft å komme seg hit for å få gjøre ferdig tatoveringen. Jeg måtte gå gjennom en masse hindringer". Sier Adam. Så kommer han inn på

studioet og Ami spør hvordan det går. “Ikke så bra”, sier han, “jeg har hatt to ryggoperasjoner. Men jeg ville ha denne tatoveringen”. Ami spør ham om han har kjørt snøscooter etter ulykken. Det sier Adam at han har, han har vært der ulykken skjedde og kjørt snøscooter. Så er tatoveringen ferdig og Adam blir vist tatoveringen i et speil. Så får vi se hans reaksjon og etterpå får vi høre hva han sier. “Den er en inspirasjon til å nå mål. Det er en koifisk som blir til en drage. Den er en inspirasjon for meg til å kunne gå igjen en dag. Jeg ser på den og sier:- du er halvveis der, fortsett å gå fremover, ikke fall tilbake. Så avsluttes sekvensen og programmet går over til neste kundes fortelling.

Programmet er bygget opp på denne måten i hver episode, de viser litt fra hver kunde og man ser på i noen minutter mens de tatoverer. Hovedfokuset er på kundens valg av motiv, bakgrunnen for dette valget og tatovørens kommentarer og spørsmål og avsluttes med kundens reaksjon på tatoveringen og hva den betyr for dem personlig. Det er kunder som for eksempel tar tatoveringer til minne om døde slektninger, som inspirasjon for å kunne overkomme vanskeligheter, påminnelser om hendelser i livene deres og bilder av barna sine. Alle kundene har en grunn for at de har valgt akkurat dette motivet og en personlig fortelling som følger med.

I 2010 ble det sendt et program om tatovering på NRK. Serien var laget i Norge og vi som seere får følge Morten som har en tatovering som han angre på og som han vil dekke over (cover up) med en ny tatovering. Serien er bygget opp ved at Morten først viser tatoveringen sin som er en liten fugl på skulderen hans. Så får vi som seere følge ham mens han leter etter ting som interesserer ham og som han ønsker å ha som del i tatoveringen sin. Deretter får vi se mens han besøker en ny tatovør i hvert program og leverer fra seg bilder av de tingene som interesserer ham og tatovøren skal ut i fra dette tegne en custom tatovering til ham. Det blir lagt opp som en konkurranse mellom tatovørene der en jury skal avgjøre hvilken tatovering han skal ta til slutt. Morten snakker også med folk på gaten og spør dem om de har tatoveringer og hva de eventuelt har og hvorfor de har den. Hvert program har sitt tema som for eksempel: tatoveringstrender, tatoveringer du angre på og den perfekte tatovering. Innstillinger og reaksjoner på tatovering som fenomen blir kommentert av Karoline Andreassen som har skrevet en masteroppgave i sosiologi om “Den moderne kroppskunsten- et studie av tatovering som felt i Norge i dag”. (Andreassen 2008)

I 2010 hadde Dagbladet en reportasje på syv sider: “ “Alle” har tatoveringer, men noen går lenger enn andre. Møt seks av dem” (Dagbladet 3.september 2010). Reportasjen viser bilder av seks personer med mange tatoveringer. Teksten til hvert av bildene oppgir navn og alder og yrke på den tatoverte og en beskrivelse av tatoveringene og hvem som har tatovert dem.

Her er noen utdrag fra reportasjen:

Skade Henriksen (22), vikararbeider- “ Folk tatoverer seg når det skjer forandringer i livet, tror jeg. Man gjør det for å vise hvem man er. – Jeg kunne aldri ha tatovert kinesiske tegn. Det har ingenting med meg å gjøre. For meg handler tatoveringen blant annet om å vise kulturell tilhørighet. Gammelt norsk håndverk som rosemaling og treskjæring er dessuten veldig interessant. Gammelnorsk kultur fra folkevandringstida og framover har alltid fascinert meg. Jeg føler meg dessuten penere med tatovering enn uten. Jeg får bedre selvtillit” (Dagbladet 03.09.2010. Siv Johanne Seglem:29).

Georg Johansen (36), IT-rådgiver- “På ryggen har jeg en stor tatovering som er satt sammen av flere ting som fascinerer meg: Universet, det norrøne, drager, vikinger, vann, fjell. Denne brukte jeg 7-8 måneder bare på å sette sammen. – Det gir meg en god følelse å gå rundt med denne tatoveringen. Jeg gjør det ikke for å vise meg for alle andre, for når jeg har på meg klær er det ingen som kan se det. Det er rett og slett kunst. – Jeg er ikke redd for å angre på en tatovering. Når jeg ser på dem, så minner de meg på hvor jeg var i livet da jeg tok dem” (Dagbladet 03.09.2010. Siv Johanne Seglem:30).

Eskild Gjessvåg (50), ufør- “På gode dager har jeg tatovert fine tatoveringer: Søte damer, orkideer, kaniner, en palmeøy. På dårlige dager har jeg tatovert vulgære motiver og dødningskaller. Hode og hender har jeg bare tatovert på dårlige dager (Dagbladet 03.09.2010. Siv Johanne Seglem:32).

På denne måten beskriver alle seks sine tatoveringer og bildene viser hele kroppen deres og alle tatoveringene deres.

Tatovøren Kat Von D som var med i “Miami Ink” og senere startet sitt eget studio i LA og serien “LA Ink” skulle sommeren 2010 kåre Norges tøffeste tatovering på vegne av VG nett.

Da er det flere faktorer Kat Von D tar hensyn til:

** Jevnhet/samsvar

- ** Sammensetning
- ** Glatte nyanser
- ** Plassering
- ** God plassutnyttelse på kroppen
- ** Kreative ideer

- Dette er det viktigste å tenke på når man vurderer en tatovering. Det er disse faktorene jeg komme til å legge vekt på når jeg skal bedømme bidragene, forteller Kat Von D til VG Nett. (<http://www.vg.no/rampelys/artikkel.php?artid=10008951>)

Vinneren av konkurransen fikk en premie fra NTU (Norsk Tattoo Union) som de kunne benytte hos hvilken som helst av NTUs 50 artister over hele landet. Premien var en tatovering til verdi av 5000 kr. (<http://www.vg.no/rampelys/artikkel.php?artid=10008951>).

Over 3000 sendte inn bidrag til konkurransen og vinneren ble Stefan Smit fra Tønsberg.

“- Denne biomekaniske tatoveringen er velkomponert, og utnytter plassen på kroppen optimalt. Tatoveringsartisten har et øye for detaljer som er imponerende, som Biohazard-skiltet man kan se nederst. Den hvite fargen gjør at tatoveringen skinner mer, og graderingen av svart og grått gjør denne tatoveringen nydelig på så mange måter, sier Kat Von D om tatoveringen (<http://www.vg.no/rampelys/artikkel.php?artid=10026862>).

I artikkelen forteller vinneren at det er tatovøren som skal ha æren for tatoveringen, da det var han som hadde kommet med ideen.

“Jeg leverte egentlig bare kroppen til han. Han har en utrolig fantasi og kunstnerisk evne” (<http://www.vg.no/rampelys/artikkel.php?artid=10026862>).

Programmene og artiklene er et utdrag av det som er blitt vist i media om tatoveringer.

Jeg vil i neste del av dette kapittelet prøve å beskrive hvordan medias fremstilling av tatoveringene kan påvirke seernes måte å tenke på, jeg vil ha hovedvekten på de nevnte TV programmene.

3.2 Klippe og redigere?

Tatoveringer og tatoveringsmiljøet er noe de fleste har hatt lite eller ingen kjennskap til det har vært et miljø som har vært hemmelig og ansett som annerledes både av dem på innsiden av miljøet og av dem på utsiden. For dem på innsiden av miljøet har denne annerledesheten gjerne vært en ønsket annerledeshet, en måte å skille seg ut fra “alle andre” for å være spesielle.. I denne delen av kapitlet vil jeg prøve å vise hvordan media kan være med på å påvirke vår måte å tenke på. Hvordan deres fremstilling av et miljø kan tiltrekke nye kunder, der variasjonen blir stor i forhold til alder og kjønn. Det “hemmelige” ved tatovering blir avslørt og gjort til “allemannseie”. Hvordan kan media fremstille noe annerledes som nytt, spennende og normalisere det? Vil dette igjen føre til at det som var annerledes nå er normalt? Jeg vil med hjelp av Goffmans teori om inntrykkskontroll prøve å vise hvordan medias fremstilling kan påvirke dem som ser på og leser om temaet.

Med tatoveringsmiljøet mener jeg her tatovører og alle som har tatovert seg på et tatoveringsstudio. Jeg har valgt å ha en åpen definisjon fordi det er vanskelig å vite eventuelt hvor mange tatoveringer man må ha for å være del av miljøet. Jeg mener at dem som har vært gjennom tatoveringsprosessen får en erfaring og en kunnskap som bare kan tilegnes ved å anskaffe seg en tatovering, dette mener jeg gjør dem til en del av miljøet. Jeg har valgt å definere alle likt da jeg ikke har fokusert verken på det ekstreme, de som har mange tatoveringer som dekker store deler av kroppen, eller på dem som har tatt sin første tatovering. Jeg har sett på kundene som en helhet.

En presentasjon trenger i følge Goffman ikke å være utført av en person *“In thinking about a performance it is easy to assume that the content of the presentation is merely an expressive extension of the characteristics of the performer and to see the function of the performance in these personal terms”* (Goffman 1959:83) Goffman mener at dette er et begrenset syn som kan gjøre at man går glipp av viktige funksjoner i interaksjonen som en helhet. Goffman bruker termen *“performance team”* for å referere *“to any set of individuals who cooperate in staging a single routine”*(Goffman 1959:85) En forestilling som blir uttrykt som en stemme der det er flere personer som avgjør hva denne stemmen skal si og hva deres felles fremstilling skal si. Jeg vil bruke Goffmans forkortelse av denne termen og henvise til produsentene bak tatoveringsprogrammene som “team”. Dette teamet har en felles fremstilling av tatoveringsmiljøet som blir vist gjennom TV programmene.

Tatoveringsmiljøet fremstilt av teamet er ikke nødvendigvis slik det er i et tatoveringsstudio. I en TV produksjon er det muligheter for teamet å klippe og redigere, fjerne og fokusere på det

man ønsker å fremstille av miljøet. Dette er noe som skal skape interesse og som skal fenge seere og gjøre at serien blir sett av mange. Fokuset og redigeringen som de bruker kan forklares med Erving Goffmans teori om inntrykkskontroll.

Goffmans teori er dramaturgisk, det vil si at han beskriver samhandling som en teater forestilling, der han bruker begreper som scene, overkommunikasjon og underkommunikasjon, fremstillinger og forestillinger. Han beskriver det sosiale livet og hvordan individer i forskjellige situasjoner presenterer seg selv og sine aktiviteter ved å styre og kontrollere det inntrykket som andre får av ham/henne. Om dramatiseringen skal få betydning for andre må den uttrykkes gjennom samhandling (Goffman 1959).

Et individ vil i følge Goffman i enhver situasjon i samhandling med andre gi uttrykk for hvem han/hun er enten bevisst eller ubevisst. Dette vil i følge Goffman føre til at de andre igjen er nødt til å få et inntrykk på en eller annen måte. Vi ser både på utseendet, kroppsspråket, hører på det verbale og ut i fra dette danner vi oss en oppfatning basert på våre egne erfaringer eller stereotypier (Goffman 1959). Det inntrykket Goffman mener er lettest å styre andre i er det verbale, kroppsspråket mener han kan være vanskeligere å kontrollere, men at begge deler kan inneholde misinformasjon som er gitt med vilje.

Goffman beskriver inntrykkskontroll som en måte å:

“...control the conduct of the others, especially their responsive treatment of him. This control is achieved largely by influencing the definition of the situation which the others come to formulate, and he can influence this definition by expressing himself in such a way as to give them the kind of impression that will lead them to act voluntarily in accordance with his own plan” (Goffman 1959:15).

Denne inntrykkskontrollen kan i følge Goffman også gjøres som et team, der hver deltaker har sin rolle som passer sammen i et hele (Goffman 1959).

Det er vanskelig å finne norske ord som dekker Goffmans begreper “frontstage” og “backstage” på en kort og presis måte. Jeg velger derfor å bruke de engelske begrepene. Frontstage beskriver Goffman som den delen av opptreden der individet er bevisst på publikumet sitt og hvem som observerer ham/henne. I frontstage har aktøren kontroll og definerer situasjonen for dem som observerer. Frontstage er i følge Goffman:

“.. the expressive equipment of standard kind intentionally or unwittingly employed by the individual during his performance” (Goffman 1959:32). I følge Goffman har vi også en personlig front der vi kan inkludere “..insignia of office or rank; clothing; sex, age, and racial characteristics; size and looks; posture; speech patterns; facial expressions; bodily gestures; and the like” (Goffman 1959:34).

Om vi sammenligner med et teater er frontstage det som foregår på scenen foran et publikum.

Om individet vil gi et bestemt inntrykk til dem som observerer ham/henne må han også skjule handlinger som strider mot det inntrykket han/hun vil gi. På denne måten kan han underspille de aktiviteter som er uforenelige med den idealiserte versjonen av seg selv og sitt produkt og overspille de aktiviteter som er forenelige med den idealiserte versjonen han/hun ønsker å gi. Dette beskriver Goffman som overkommunikasjon og underkommunikasjon (Goffman 1959).

Backstage mener Goffman kan defineres som en situasjon eller et sted der aktøren kan oppføre seg på en bevisst motstridende måte i forhold til den opptreden som foregår på front stage. Det er her i følge Goffman at illusjonene og inntrykkene blir konstruert.

“Since the vital secrets of a show are visible backstage and since performers behave out of character while there, it is natural to expect that the passage from the front region to the backregion will be kept closed to members of the audience or that the entire back region will be kept hidden from them. This is a widely practised technique of impression management” (Goffman 1959).

Goffman mener at: *“Throughout Western society there tends to be one informal backstage language of behaviour for occasions when a performance is being presented. The backstage language consists of reciprocal first-naming, cooperative decisionmaking, profanity, open sexual remarks, elaborate griping, smoking, rough informal dress, “sloppy” sitting and standing posture, use of a dialect or sub-standard speech, mumbling and shouting, playful aggressivity and “kidding”, inconsiderateness for the other in minor but potentially symbolic acts, minor physical self-involvements such as humming, whistling, chewing, nibbling, belching and flatulence. The frontstage behaviour language can be taken as the absence (and in some sense the opposite) of this” (Goffman 1959:129)*

Goffman mener at et grunnleggende problem ved mange forestillinger er informasjonskontroll. Publikum må ikke få tak i destruktiv informasjon om situasjonen som blir definert for dem. Et team må altså kunne bevare sine hemmeligheter og skjule dem fra publikumet.

Goffman mener at ethvert sosialt etablissement med fordel kan studeres med inntrykkskontroll som utgangspunkt (Goffman 1959).

Jeg vil nå bruke Goffmans teori for å vise hvordan media kan fremstille tatoveringsmiljøet ved hjelp av inntrykkskontroll. Vi får kanskje inntrykk av å få tilgang til studioets back stage når vi ser på programmene. Det blir filmet både i studioet og på tatovørenes fritid. Vi kan observere kommunikasjonen mellom tatovørene og tatovørene og kundene. Det virker "ekte". Men hvilken mulighet åpner kamera og et redigeringsutstyr for inntrykkskontroll? I første omgang vil jeg konsentrere meg om det inntrykket som blir gitt på TV og sammenligne det med studioet jeg var på.

Jeg vil omtale dem med tatoveringer som bærere.

I TV programmet viser de lite av selve tatoveringsprosessen, fokuset blir som sagt lagt på motivet og på betydningen det har for hver enkelt kunde. Historiene som blir fortalt om motivene er personlige, mange ganger gråter kundene når de forteller til kameraet hva tatoveringen betyr for dem og hvorfor de har tatt dem. Dette skaper et fokus på at tatoveringer betyr noe for bæreren og at de hjelper dem til å overkomme vanskeligheter. Det er en overkommunikasjon av tatoveringers betydning, de blir meningsskapende for den tatoverte. Tatovørene er veldig opptatt av kundens bakgrunn og historien de forteller om motivet de har valgt. Det blir fremhevet fra tatovørenes side at de er glad for å kunne hjelpe kundene å overkomme eller leve med hendelser som har gjort det vanskelig for dem. TV produksjonen gir mulighet til å fokusere på de kundene som har interessante historier og til å la være å vise de kundene som er uten historier om tatoveringene sine. Dette gir dem en mulighet til å redigere inntrykket og ta kontroll over hva de viser på en enda mer effektiv måte enn det som er mulig i hverdagslivet. Media kan skape sin egen "virkelighet" og seerne får ikke mulighet til selv å redigere inntrykkene på samme måten som når noe foregår i deres umiddelbare nærhet. Det gir seerne bare mulighet til å skape inntrykk gjennom det produsentene velger å vise. Man kan derfor anta at selv om vi som seere får inntrykk av å se studioets back stage er det deres front stage vi blir vist.

I studioet som jeg var på under feltarbeidet mitt hadde de ikke samme mulighet for inntrykkskontroll. Kundene bruker mye tid på å vente mens tatovøren tegner ferdig motivet og overfører det til blåpapir. Som oftest stiller ikke tatovøren noen spørsmål om hvorfor kunden har valgt dette motivet, men er mer opptatt av utseendet på motivet og hvor den skal være plassert på kroppen. Tatovøren er opptatt av det arbeidet som skal utføres og ikke så opptatt av kundens bakgrunn og historie. En tatovør kan bruke mange timer på en tatovering og noen ganger må kunden komme flere ganger for å få ferdig tatoveringen. Tatovørne kan også ha lange perioder av dagen der de ikke har kunder. Arbeidsmengden kan variere fra dag til dag, en dag kan det være intens jobbing hele dagen mens andre dager er det stille og få kunder. Ved en TV produksjon har de mulighet til å klippe vekk og forkorte ventetiden og selv om de kanskje sier at det har tatt lang tid og at de blir sliten i kroppen så får seeren ikke inntrykk av hvor omfattende prosessen kan være. På studioet var det en del kunder som ble overrasket over ventetiden og timene det kunne ta å utføre tatoveringen. Dette kan ha sammenheng med mangel på kunnskap om prosessen, men det kan også være gitt feilt inntrykk gjennom TV programmene. De ansatte på studioet mente at TV programmene gav et skjevt bilde av det å få seg en tatovering og at de på TV var for opptatt av hva tatoveringene betydde. Samtidig sa de at programmene hadde vært med på å endre hva kundene tatoverer og at kundene nå er i alle aldre og at både kvinner og menn er likt representert.

3.3 Stigma og identitet

I denne delen av avhandlingen vil jeg prøve å vise hvordan media kan være med på å påvirke stigma. Jeg vil gjøre dette ved å vise til Goffmans teori om stigma. Jeg vil også bruke Jenkins teori om identitet for å beskrive hva identitet, gruppe og kategorisering er og hvordan dette påvirker enkeltmennesker. Kan media ved inntrykkskontroll påvirke måten seerne oppfatter tatoverte og tatoveringer på? Jeg vil i denne sammenhengen bruke Solvangs bok “Annerledes” for å belyse hva å være “annerledes” kan bety for grupper eller enkeltindivider.

I følge Siv Ellen Kraft (2005) trenger man ikke gå mange tiår tilbake for å finne lite aksept i det Vestlige samfunn for kroppsdekorasjoner og kroppspiercing. Hun mener at tidligere var det stort sett sjømenn, motorsykkelgjenger og kriminelle som tatoverte seg mens folk flest

tatoverte seg svært sjelden. I de siste tiår har en del kroppsdekorasjoner blitt mer akseptert av den allmenne befolkningen (Kraft 2005).

Det var stort sett menn som tatoverte seg og det var et visst stigma festet ved det å være tatoverert(Kraft 2005). Som vist i kapitlet om historisk bakgrunn har tatovering og hvem som tatoverte seg endret seg gjennom tidene. Likevel har det i nesten alle periodene vært et stigma festet til tatovering og tatoveringsmiljøet. Det har blitt sett på som noe annerledes noe som ikke var for “mainstream”. Det ser ut til at dette har endret seg i løpet av de siste ti årene. Jeg vil nå gjøre rede for hva Goffman mener med “stigma” og hvordan det i følge ham kan opprettholdes eller endres. I følge Goffman var det fra Grekerne at termen “stigma” oppstod.

“The Greeks, who were apparently trong on visual aids, originated the term stigma to refer to bodily signs designed to expose something unusual and bad about the moral status of the signifier. The signs were cut or burnt into the body and advertised that the bearer was a slave, a criminal, or a traitor –a blemished person, ritually polluted, to be avoided, especially in public places” (Goffman 1963:1).

Goffman mener stigma i dag blir brukt på en tilsvarende måte men *“Is applied more to the disgrace itself than to the bodily evidence of it” (Goffman 1963:2).* Stigma er en betegnelse som gjerne blir brukt om dem som er “annerledes” på en uønsket eller ufordelaktig måte. Et stigma vil i følge Goffman vanligvis dreie seg om en fysisk skavank, en personlighetsbrist eller det å tilhøre en stigmatisert gruppe eller kategori (Goffman 1963:4). Et stigma er i følge Goffman sosialt konstruert, det vil si at egenskapen blir stigmatiserende fordi det sosiale miljøet anser egenskapen som stigmatiserende. Dette kan føre til at “normale” behandler stigmatiserte personer som mindreverdige og at de har en oppfatning om hvordan personer med dette stigmaet oppfører seg, hvilke verdier de har, hvilke egenskaper de innehar og tillegger dem dårlige egenskaper som rettfærdiggjør diskriminering av stigmatiserte (Goffman 1963)

Dem som ikke kommer inn under “normal” oppførsel eller utseendet kan være både individer, grupper eller kategorier.

Jeg vil bruke Richard Jenkins’ (2004) definisjoner for å forklare disse begrepene.

Selvtilskrivning beskriver Jenkins som den identiteten individet selv mener å ha, mens kategorisering blir skapt av andre for å plassere individer i grupper, men disse gruppene er ikke noe individene nødvendigvis selv har valgt å tilhøre. *“.. a collectivity which identifies and defines itself (a group for itself) and a collectivity which is identified and defined by*

others (a category in itself).” (Jenkins 2004:21). Jenkins mener at identitet aldri er ensidig, men må bekreftes av dem man samhandler med og at kollektiv og personlig identitet okkuperer samme plass (Jenkins 2004). Det er som oftest i forbindelse med kategorisering at stigma oppstår i forholdet mellom jeg/vi og de andre.

Et stigma vil i følge Goffman ikke være negativt i alle sammenhenger men vil avhenge av hvem den/de stigmatiserte er i sosial kontakt med. Om de er i kontakt med andre som deler deres stigma kan stigmaet i denne sammenhengen bli sett på som et status symbol. Tegn kan derfor i følge Goffman bety en ting for en gruppe mens det betyr noe annet for en annen gruppe. Hva som er stigmatiserende varierer altså mellom kulturer, sosiale miljøer og lignende (Goffman 1963).

Et stigma oppstår derfor i følge Goffman i sosial interaksjon mellom “normale” og “stigmatiserte” personer i samfunnet. Goffman mener at for at noe skal bli stigmatisert må attributtene det er snakk om bli negativt evaluert.

Per Solvang mener at stigma handler om å bli redusert som menneske av omgivelsene fordi man er annerledes på noe vis (Solvang 2002) Solvang mener også at det som skjer gjennom stigmatisering er et uttrykk for en allmenn sosial mekanisme. *“Fremtredende kjennetegn ved en person vil alltid være gjenstand for sjablonmessige generaliseringer om vedkommende. Særlig gjelder dette når folk møtes uten å kjenne hverandre fra før”* (Solvang:2002:12) Det er altså ikke kjennetegnet i seg selv som er stigmatiserende men den sosiale sammenhengen det inngår i. Solvang mener avvik konstrueres gjennom sosiale prosesser og *“hva som er avvikende og misskreditert, er altså avhengig av sosiale definisjonsprosesser der mektige aktører kan skape viktige endringer”* (Solvang 2002:108).

I følge de ansatte på studioet har tatoveringsmiljøet blitt påvirket av fokuset media har hatt på tatovering og det at mange “kjendiser” viser frem sine tatoveringer på TV i blader og i aviser. De ansatte mener at dette har ført til at stigmaet har endret seg og at det er blitt mer for “alle”. Som vist i artikkelen fra Dagbladet er det nettopp dette overskriften sier –“Alle” har tatoveringer, men noen går lenger enn andre (Dagbladet 03.09.2010). Denne måten å formulere seg på kan være med på å gi en oppfatning av at om “alle” har tatovering så er det normalt. I programmet som gikk på NRK svarte svært mange av de spurte på gaten at de hadde tatovering eller ønsket å ta en. Men som sagt tidligere så har media muligheter til å

drive inntryksskontroll og bestemmer måten de fremstiller tatovering som fenomen, det betyr ikke at “alle” har en tatovering eller at “alle” ønsker en.

Media kan påvirke hva vi mener om forskjellige fenomener og hvordan vi forholder oss til dem. Deres vinkling og den oppmerksomheten de gir det kan påvirke folks tankesett. De kan på denne måten være med å bidra til at stigma øker eller at det minker.

Hvordan kan media da være med på å påvirke et stigma? TV programmer har muligheter til å evaluere eller vise et fenomen til sine seere med en positiv eller negativ vinkling. Om attributtene som her er tatoveringsmiljøet blir positivt fremstilt kan man i følge Goffmans teori endre et stigma. Om det ikke lenger er negativt evaluert vil det ikke lenger være et stigma. Goffman snakker om at stigmaet ikke vil være negativt i alle sammenhenger, men vil være avhengig av sosial kontekst, TV programmer og aviser har muligheter til å nå større grupper med mennesker og gjerne også dem som har liten eller ingen kunnskap om tatoveringsmiljøet. Dette kan også være med på å endre stigmaet som tatoveringsmiljøet har hatt ved at det normaliseres. I kiosker finner man blader om tatoveringer og tatoveringstrender, disse bladene har vært tilgjengelige i mange år for dem som har hatt spesiell interesse for tatovering. Forskjellen på disse bladene og på avisartiklene og TV programmene som jeg her viser til er leser/seer- gruppen de når. Når det står i en avis som har en kundegruppe som ikke nødvendigvis vil gå på kiosken for å kjøpe blader om tatovering vil “normalisering” og endring av stigma kunne bli resultatet.

Jeg har i løpet av mitt feltarbeid intervjuet personer som ikke selv har ville ha/eller har tatoveringer, men som sier at de har fulgt med på blant annet “Miami Ink” og “La Ink” og som nå er fasinert av det de ser. En kvinne i femtiårene sa til meg at hun nå vurderte å ta seg en tatovering selv om hun tidligere mente at det ikke passet for henne og at hun var redd for hvordan arbeidsgiveren ville reagere om hun var tatovert. Dette var hun ikke lenger redd for, hun kunne “bare ta den et sted den ikke syntes”. En mann i slutten av tyve årene som heller ikke var tatovert forklarte at han fulgte ivrig med på programmene. Han ønsket ikke å ta tatovering selv, men syntes at de var “stilige” og om han noensinne skulle ha en måtte det være noe med barna hans. Jeg har også snakket med andre som har samme reaksjon på programmene. Dette er personer som tidligere ikke har villet ha eller vært interessert i tatovering men som etter å ha sett programmene på TV har endret sin innstilling til tatoveringsmiljøet.

3.4 Hva viser dette? Hvilke muligheter har media til å påvirke?

Jeg har i dette kapittelet prøvd å gi et overblikk over hvordan media kan være med på å påvirke folks oppfatning om tatovering og tatovert. Jeg har også prøvd å vise at de inntrykk som blir gitt publikumet har produsentene og journalistene kontroll over. De styrer hvilke inntrykk de vil gi ved å vise en frontstage og stenge tilgangen til backstage. Dette kan de gjøre ved å bestemme hva som skal bli vist for publikum. Interessene for produsentene bak TV programmet kan være å skape større innsikt i tatoveringsmiljøet, det kan være for profitt, eller det kan være en kombinasjon av flere årsaker, men i denne situasjonen er mulighetene for inntrykkskontroll store. Media kan nå grupper av mennesker som ellers ikke har en spesiell interesse for tatoveringsmiljøet, eller som ikke ville gått inn på et tatoveringsstudio. Jeg mener at media kan ha vært med på å påvirke stigmaet tatoveringsmiljøet har hatt ved å gi seerne innblikk i det som fremstilles som backstage. Det blir for en større gruppe mennesker noe som ikke lenger er annerledes eller negativt belyst og dermed endres stigmaet og tatoveringer normaliseres samtidig som det fremstilles som noe "kult" og som noe som kan hjelpe bæreren.

En av mine informanter ville tatovere seg på ett av studioene som det er laget TV program om når hun var i LA. Hennes beskrivelse av denne opplevelsen var slik:

"Jeg var allerede hektet på Miami Ink på tv og visste at jeg kom til å ta flere. Tror nok det er lett å bli hektet, særlig når man ser alle de fine tatoveringene som de som er med i tatoveringsprogrammene får. Kat von D var med på Miami Ink før hun flyttet tilbake til LA og startet High voltage tattoo der. Jeg har fulgt med på nesten alle episodene og synes at hun var en meget dyktig tatovør. Når jeg dro til LA så ble to venninner med i noen måneder, de var begge store fan av programmet og vi ville alle ha tatovering utført av Kat von D. Vi planla tatoveringene våre før vi kom ned dit og trodde at vi bare kunne dukke opp der så fikk vi tatovering av Kat. På forhånd hadde vi undersøkt om vi måtte bli med i programmet når vi tok en tatovering, men du må faktisk søke får å få lov til det. Siden vi slapp å være med i programmet var vi alle klar for å tatovere oss.

Flere av de som jobbet der kommenterte programmet, han som tatoverte oss snakket om at han tok av mikrofonen når de filmet slik at han unngikk å være på tv. Vi spøkte med at vi nå skulle fortelle han våre tårevåte historier i forbindelse med vårt valg av motiv og han svarte at han ikke orket flere rare historier og at han syns det var overdrevent. De fleste har vel en egen historie forbundet med valg av tatovering, men de som kommer med i programmet er ofte de mest ekstreme versjoner etterfulgt av tårer. Der sa han at det var en stor forskjell mellom innspillingen av programmet og de andre som kom inn for en tatovering.

Vi ville ha en tatovering som representerte at vi var der på tur sammen. Vi hadde alle ulikt motiv, men vi hadde samme tekst der det med ulik font stod Englenes by (siden vi var i Los Angeles). Kat von D har venteliste på over 3 år og hun er der sjelden når de ikke spiller inn programmet. Han som tatoverte oss var litt irritert pga dette da det hver eneste dag kommer mange turister inn for å se Kat og de blir alle like skuffet når hun ikke er der. I starten var det bare kvinner som jobbet der og det syns jeg var kult, men når vi var der så vi ikke en eneste kvinnelig tatoveringsartist. Vi kommenterte dette og han som tatoverte oss sa at det var en utskiftning for tiden.

Vi valgte altså LA Ink siden vi kjente til stedet fra før gjennom programmet, men jeg tror nok at vi også valgte å tatovere oss pga programmet. Flere jeg kjenner ville ikke vurdert å tatovere seg før de begynte å se på Miami Ink og LA ink, men nå er det de som er mest giret på en tatovering”.(Skrevet av informanten på mail til meg).

I programmet blir tatovørene fremstilt som terapeuter som hjelper kundene sine til å overkomme vanskeligheter og som hjelper dem å gå videre i livet. De hjelper til ved å lytte og å merke kroppen til kundene med bilder som betyr noe spesielt for dem. Dette vises ved at kunden forteller sin historie og tatovøren snakker til kameraet om hvor bra det er å kunne hjelpe andre med kunsten sin. Men det som blir vist på TV er gjerne ikke det samme som hverdagen i studioet. På feltarbeidet mitt på studioet var det veldig sjeldent at tatovørene spurte om bakgrunnen for motivet, de var som sagt tidligere ikke spesielt opptatt av det, men mer opptatt av utførelse og plassering av motivet. Dette kan tyde på at det blir utført inntrykkskontroll for å fremstille tatovøringsmiljøet på en bestemt måte gjennom TV, gjerne for å gjøre programmet mer interessant for seerne.

Jeg mener ikke at programmene på denne måten har endret “alles” syn på tatovering da TV seere selv velger hvilke programmer de vil følge med på. Men jeg vil likevel påstå at disse programmene har vært med på å påvirke innstillingen til mange og at TV på denne måten kan

være med på å endre stigmaet tatoveringsmiljøet har hatt. Jeg vil også anta at programmene som er vist på Discovery og MTV åpnet for at NRK laget et program om tatovering i Norge. Medias fremstilling av tatoveringsmiljøet som udelt positivt (jeg har ikke sett ett negativt program, avis reportasje eller lignende i perioden fra høsten 2009 til høsten 2011) er med på å minske terskelen for å anskaffe seg en tatovering, ikke bare innstillingen til det. Flere jeg snakket med i løpet av mitt feltarbeid gav inntrykk av at de kunne tenke seg en tatovering i fremtiden etter å ha sett programmene på TV. Dette forklarte de med at de syntes programmene var interessante og at de syntes historiene som ble fortalt om tatoveringene gjorde dem spesielle. Alle jeg snakket med syntes tatovørene var gode kunstnere og at de selv kunne tenke seg å ha tatoveringer som fortalte deres historie eller viste deres interesser. Mange av dem jeg snakket med fryktet ikke lenger at andre skulle tenke negativt om dem fordi de hadde tatovering eller at det skulle påvirke deres jobbmuligheter så lenge tatoveringene kunne skjules eller om den var “pen nok”. Mange av dem som sa dette hadde tidligere ment at en tatovering kunne begrense deres jobbmuligheter på grunn av stigmaet tatoveringer har hatt. Dette kan skyldes medias fokus på tatoveringsmiljøet som positivt og normaliseringen ved å ha tatovering. Det kan likevel se ut som om påvirkningen av stigma er begrenset til dem som har noen få tatoveringer og at de som har mange eller veldig store tatoveringer som dekker mye av kroppen fremdeles blir stigmatisert. Dette kan også være en mulighet for dem som ønsker annerledeshet å opprettholde statusen som annerledes. Det er ikke alltid at annerledeshet er uønsket, men kan tvert imot være ønsket. Annerledeshet kan også være en del av en gruppetilhørighet der medlemmene av gruppen ønsker å bli kategorisert som annerledes. *“Når avviket er det som det strebes etter vil “normalen” være noe uønsket. Man er annerledes fordi man ønsker det” (Solvang 2002:186).*

Jeg har i dette kapitlet sett på medias rolle i forhold til tatoveringspraksiser. Jeg har sett på deres mulighet til å fremstille tatoveringsmiljøet ved hjelp av inntrykkskontroll og hvordan stigma kan endres.

Jeg vil i neste kapittel se på historiene som blir konstruert i forhold til tatoveringsmotivene og hvordan bæreren kan gjøre historien meningsbærende. Ved at historiene blir meningsbærende kan det også se ut til at de kan brukes i overgangsritualer og får en spesiell betydning for bæreren.

Kapittel 4 Motivenes tilhørende fortellinger, som overgangsritualer og håndtering av personlig identitet.

Tatoveringer er ikke bare det man ser, de sier også noe om bæreren av tatoveringen. De er også en måte å kommunisere med andre på. Ikke bare i forhold til bildet som er festet på kroppen, men også med historien som ofte følger med tatoveringen. Det er historiene bæreren konstruerer om tatoveringsmotivet som gjør dem unike, ikke nødvendigvis motivene i seg selv. Ofte er motivene valgt fra flash og gjerne valgt av mange og derfor ikke unike i seg selv. Det er historien som gjør dem unike. Selv om custom tatovering er unike i seg selv har også de som oftest en tilhørende historie. Disse historiene er sentrale både i forhold til personlig identitet, som overgangsrituale og terapi. Det kan virke som om det ikke er motivet i seg selv som er det viktigste for bæreren, men historien og tatoveringsmotivet i samspill med hverandre. Det kan virke som om det er selve prosessen i det å velge et motiv som passer til historien som gir mulighet for å vise hvem man er.

I dette kapittelet vil jeg se på hvordan kundene bruker tatoveringene sine. Tidligere har de fleste tatoveringer blitt brukt for å vise yrkes- og gruppetilhørighet. Det har stort sett vært sjømenn og bikere som har hatt tatoveringer som har vist deres tilhørighet. Sjømenn har gjerne hatt tatoveringer av båter, ankere og lignede, mens bikerne har hatt tatoveringer som har vist hvilken motorsykelklubb de tilhører eller andre typer tatoveringer som har vært typiske for bikere som blant annet dødningskaller og 1% (som betyr at de avviser enhver form for autoritet). Disse tatoveringene brukte (bruker) bikere og sjømenn som kommunikasjon til andre om hvilke gruppe de tilhørte. Mange bikere bruker fremdeles denne formen for kommunikasjon om tilhørighet. Tatoveringer er ikke lenger forbeholdt bikere, sjømenn. Tatoveringer er blitt ”allmannseie” og det kan se ut til at tatoveringer nå viser mer til private historier om hendelser og endringer i bærerens liv.

Jeg vil i denne avhandlingen bruke begrepene motiver, tatoveringsmotiver og tatoveringer om selve innskriften i huden om hverandre. Bæreren er den som har eller skal få tatoveringsmotivet på huden.

”Historiene” og ”fortellingene” vil jeg bruke om begrunnelsen bæreren oppgir om valg av motiv. Det kan være en lang eller kort forklaring. Det kan være begrunnet i traumatiske hendelser eller en fasinasjon for eksempel for dyr, arbeid, blomster og lignende. Det er ikke historiens lengde eller ”dybde” som er det sentrale, men den personlige meningen bæreren har lagt i valget av motiv og det som gjør tatoveringsmotivet unikt for hver enkelt bærer.

Jeg vil bruke Keith Basso ((1996) ”Wisdom sits in places” i sammenligning med tatoveringsmotivenes tilhørende historie. Basso beskriver hvordan de Vestlige Apachene i Cibecue har moralske historier om steder som hjelp til å ta kloke avgjørelser. I følge Basso er det nødvendig for Apachene å fortelle hele historien, en henvisning til sted og stedsnavn vil føre til assosiasjoner som ikke krever nærmere forklaring. Stedsnavnet i seg selv vil vekke minner for dem som kjenner historien. Uinnvidde må få forklart bakgrunnen for henvisningen til stedsnavnet for å forstå moralprinsippet det blir henvist til.

Gaston Bachelard (1994) bruker i ”The poetics of space” rom på en tilsvarende måte som Basso bruker sted. Bachelard henviser til minnene og tankene som et bestemt sted kan frembringe om for eksempel barndomshjemmet. I følge Bachelard er huset vi ble født i

”gravert i oss” og han mener at minnene blir oppbevart i huset. Bachelard forklarer hvordan andres beskrivelse av for eksempel barndomshjemmet vil frembringe minner hos den som lytter til eller leser en historie, om deres eget barndomshjem. Jeg vil bruke Basso og Bachelard for å vise hvordan historiene og tatoveringsmotivene blir brukt av bæreren for å ”bli klokere” og for å frembringe og bevare minner om hendelser, personer, fasinasjoner og interesser.

Jeg vil vise hvordan tatoveringsprosessen kan bli brukt som markeringen av en statusovergang, fra en tilstand til en annen ved å bruke van Genneps teori om overgangsritualer. Jeg mener denne overgangen kan bli markert som avsluttet ved at kroppen blir påført et permanent motiv som skal stå for det bæreren har opplevd, som en del av deres livsberetning.

Tatoveringer sier noe om bærerens identitet, men det som sier mest er historien som følger med tatoveringen. Motivet sier noe om bærerens personlige identitet. Jeg vil bruke Jenkins teori om “Social identity” for å vise hvordan identitet blir tilskrevet av andre og en selv. Ved å bruke historier fortalt om tatoveringene vil jeg prøve å vise hvordan kommunikasjonen er svært viktig for forståelse av den personlige identiteten til bæreren.

4.1 Tatoveringsmotivenes tilhørende fortellinger

Jeg vil i denne delen av kapitlet prøve å vise hvordan historiene er sentrale for bæreren. Jeg vil gjøre det ved å sammenligne med Bassos ”Wisdom sits in places” (1996) og Bachelard ”The poetics of space” (1994). Historiene som er skapt rundt tatoveringsmotivet er som sagt tidligere det som ofte gjør tatoveringene unike. Det kan virke som om de tilhørende fortellingene er sentrale både for statusoverganger, personlig identitet og terapi i forhold til tatoveringsprosessen. Jeg vil derfor starte dette kapitlet med å forklare hvorfor og hvordan materielle gjenstander og tatoveringsmotiv kan bli gitt en historie som kan skape minner og påminne bæreren om personlige opplevelser og livserfaringer.

Hus, steder og tatoveringsmotiver er fysiske og konkrete, det er opplevelsene og historiene knyttet til det konkrete som frembringer minner hos individer. I følge Bachelard kan man ikke bare se på hus som et ”objekt” men:

”..that the house is one of the greatest powers of integration for the thoughts, memories and dreams of mankind. The binding principle in this integration is the daydream. Past, present and the future give the house different dynamisms, which often interfere, at times opposing, at others, simulating one another” (Bachelard 1994:6).

Bachelard legger vekt på menneskets evne til å dagdrømme om for eksempel barndomshuset og mener at huset fremdeles eksisterer i individets minner som virkelig også etter at man har flyttet eller huset er revet. Bachelard mener også at om man gir noen en omvisning i huset, vil de likevel ikke vite om de minnene som huset inneholder. Dette er mye likt til historiene som blir fortalt om tatoveringsmotivene, man ser motivet, men må høre historien for å vite hvilke minner motivet refererer til. I følge Bachelard er tid også sentralt i forhold til minner om hus, selv om det ikke er konkret tidsfestede historier viser de fortid, nåtid og fremtid og noen ganger vil disse tidene blandes sammen og gå over i hverandre. Kuwahara beskriver dette i forhold til de innsatte i fengselet og deres forhold til tatoveringsmotivene og tidsperspektivet og hvor viktig det er for dem å vise hva som er fortid og hva som er fremtid med motivene de har tatovert på kroppen. Tidsperspektivet, som jeg kommer mer innpå senere i kapittel 4.5, er også viktig for fortellingene knyttet til tatoveringsmotivene. Noen ganger viser de hva som har hendt med bæreren i fortid og hva bæreren ønsker for fremtiden samtidig som de forteller hvor bæreren befinner seg psykisk nå.

Basso beskriver historier Apachene har om steder som måter å bevare visdom på. Ofte inneholder disse fortellingene moralprinsipper som skal gi lytteren kunnskap og klokhet. Det gir også Apachene i følge Basso mulighet til å minnes forfedrene gjennom historier og steder. I følge Basso er Apachenes teori om visdom at den:

”.. consists in a heightened mental capacity that facilitates the avoidance of harmful events by detecting threatening circumstances when none are apparent. ...knowledge of places and their cultural significance is crucial in this regard because it illustrates with numerous examples the mental conditions needed for wisdom as well as the practical advantages that wisdom confers on persons who possess it. Contained in stories attributed to the “ancestors” ... knowledge of places thus embodies an unformalized model of wisdom and an authoritative rationale for seeking to attain it” (Basso 1996:73).

Både Basso og Bachelard fremhever historiene om hus og steder som noe som gir assosiasjoner til moralprinsipper eller minner der kun en henvisning er nødvendig for dem som kjenner historien. Dette gjelder også for tatoveringsmotivene som gir direkte assosiasjoner til hendelser, personer, fasinasjoner eller interesser. Ved å merke kroppen med motiver kan bæreren minne seg selv og andre på hva de har opplevd, overlevd, overkommet, hvem de vil huske spesielt eller mennesker som de forklarer at de ”bærer med seg” ved å tatovere navn, blomster, figurer, bilder eller andre motiver som frembringer minner av forskjellige slag. På samme måten som Bachelard mener at når man leser om et rom vil det *”..at the very first word, at the first poetic overture, the reader who is ”reading a room” leaves off reading and starts to think of a place in his own past” (Bachelard 1994:14)* vil et tatoveringsmotiv føre til egne assosiasjoner hos dem som ser det, om bæreren forteller historien om valg av motivet vil dette også føre til egne assosiasjoner hos den som hører det. På denne måten overføres det både moral, minner og egne assosiasjoner gjennom tatoveringsmotiver og historiene. Det er ikke bare det fysiske motivet som er av betydning, men også den mentale årsaken til valg av motiv.

I følge Margo DeMello blir historiene om tatoveringene skapt på bakgrunn av spørsmål bæreren blir stilt om dem. DeMello beskriver ”gamle” tatoveringer som selvforklarende, de trengte ikke en historie for *”they tell a story all by themselves. Modern tattoos, on the other hand do not. The wearer must construct a narrative to explain them, because the tattoos are no longer able to do this” (DeMello 2000:193)* Hun mener også at historiene endres underveis basert på spørsmålene og konteksten de blir stilt i. I mitt feltarbeid på studioet fikk jeg inntrykk av at historiene var en like viktig del av tatoveringsprosessen som motivene. Historiene og motivene var sammenflettet og begge eksisterte ofte før det ble tatovert på kroppen. Kuwahara mener at endringene i historiene til tatoveringsmotivene skjer over tid. Fra noe som jeg opplever til noe som har hendt meg, eller som en måte å se fremover på. Dette var noe jeg også fikk inntrykk av i samtaler med kundene. Når de fortalte om tatoveringer som de var på studioet for å ta, fortalte de også om tatoveringer som de hadde fra før.

Ett eksempel på dette var en mann som var inne for å ta en tatovering av en havfrue med bølger rundt. Denne hadde han valgt fordi han hadde vært mye på sjøen. På eget initiativ fortalte han meg at han hadde en tatovering av Eiffeltårnet på rumpen. Han sa at han hadde bestilt billetter til seg og kjæresten til Paris, men hun hadde dumpet ham rett før turen så det ble guttetur i stedet og en tatovering av Eiffeltårnet og datoen. Plasseringen mente han talte

for seg selv. Denne historien viser at dette var noe som han hadde opplevd, men i fortid. Det hendte at tatoveringer inneholdt datoer og gjerne breddegrader også om det var noe spesielt som hadde skjedd bæreren på et bestemt sted til en bestemt tid. En annen mann var på studioet for å tatovere inn dato og breddegrad på armen. På spørsmål om hva dette betydde svarte han at han var i forsvaret og at han hadde hatt ildsåpen sin i Afghanistan og at dette var stedet og breddegradene. Han brukte rune bokstaver for å skjule det litt fordi han ville ha det privat selv om han hadde tatovert det på kroppen sin. Dette kan tyde på at historiene noen ganger er mer private enn selve tatoveringsmotivet og bæreren velger selv hvem den deles med.

I en del tilfeller virker det som om bæreren etter en tid glemmer at de har tatovering, men blir minnet på det når andre spør om dem. Dette kan sammenlignes med Basso og Bachelards forskning på steder og rom. Basso viser til at stedene blir brukt for å ”vise vei” og ”gjøre klok” ved å henvise til stedsnavn, mens Bachelard viser til assosiasjonene andre kan få ved å høre en historie om en annens barndomshjem. Dette kan tyde på at historiene virker begge veier, både for den som ser tatoveringen og for bæreren, selv om bæreren ikke trenger å se tatoveringen selv for å bli minnet på historien på lik linje med Basso og Bachelards forklaring om henvisning til steder. Motivet inneholder en historie som bæreren har med seg men ikke nødvendigvis tenker på hele tiden.

I Linda Eide Ellingsens masteroppgave i religionsvitenskap mener hun at *“På ett nivå snakker alle mine informanter et tydelig språk med kroppene sine, men man må også ha en ”dekodingsnøkkel” for å forstå hva de vil si. Denne nøkkelen består i hovedsak av informantenes rike fortelling og deres forestillingsunivers...”* (Ellingsen:2008:32). Det hun her kaller ”dekodingsnøkkel” det jeg har valgt å kalle forellingen i tilknytning til tatoveringsmotivet. Ellingsen mener i likhet med meg at ethvert motiv kan bli tillagt mening og at det er meningen bak motivet som gjør dem individuelle. Det er dermed historiene som gjør tatoveringsmotivet til noe unikt og ikke motivet i seg selv.

Det var flere kunder på studioet som tatoverte de samme motivene, men de tilhørende fortellingene gjorde dem individuelle. Ett eksempel på dette var to tatoveringer av Fugl Fønix. En ung kvinne ville ha en tatovering av Fugl Fønix. Bakgrunnen for valget av dette motivet var at hun mente det var viktig å reise seg igjen om man hadde problemer men det var også en henvisning til Fønixene, som var hennes forfedre. Den andre tatoveringen med motiv av Fugl

Fønix var det en mann i femtiårene som skulle ha. Hans motivs tilhørende historie var at han på kort tid hadde overlevd to branner. Selv om de hadde samme motiv er det konstruert en personlig fortelling til motivet på denne måten får det samme motivet ulik betydning for de to bærerene. Motivet Fugl Fønix gir dermed forskjellige assosiasjoner både for bæreren og for dem som historiene blir fortalt til. Dette viser hvordan tatoveringsmotivene kan ha forskjellige historier, men også forskjellig virkning og betydning for bæreren. Det kan virke som om det er historiene som gir tatoveringene evne til å transformere og gi overganger fra en livsfase til en annen, mens selve prosessen i det å bli tatovert markerer overgangen og opplevelsen og fungerer som en påminner for bæreren om noe de har synes var viktig å huske.

Siv Ellen Kraft har delt opp tatoveringsmotivene i to varianter:

”Minnesmerkene er tilbakeskuende i orientering, basert på utvalg fra livshistorien. De er ment å feste minner til kroppen og sikre dem for fremtiden, og slik kan de tenkes å skape sammenheng i livshistorien og opplevelse av retning. Utviklingssymbolene handler om planlagte strategier og forpliktelser for fremtiden for noe man skal bli, realisere og jobbe mot” (Kraft 2005:71). ” Der minnesmerkene ser bakover mot det som har vært og hva som har formet en, handler utviklingssymbolene om mål og muligheter. Minnesmerkene er ment å feste minner til kroppen, fryse opplevelser og sikre dem for fremtiden. Utviklingssymbolene er ment å være forpliktende for fremtiden – for noe man skal bli, realisere eller jobbe mot” (Kraft 2005:73)

I følge Kraft viser kategoriene først og fremst til tidspunktet for tatovering og hensikten bak tatoveringen. (Kraft 2005). Jeg mener etter min tid på studioet at det er lite hensiktsmessig å dele opp tatoveringsmotivene i disse to kategoriene. Dette mener jeg på bakgrunn av alle de fortellingene jeg hørte på studioet. Jeg mener at de fleste tatoveringer kan plasseres i begge kategoriene, både som minnesmerker og utviklingssymboler og at dette ikke bør være hovedfokuset i forhold til fortellingene som er knyttet til tatoveringsmotivene.

Tatoveringsmotiver er sjelden så ukompliserte at de kan plasseres inn i en kategori. De fleste tatoveringsmotivene inneholder både minner og gir potensial for utvikling, men de kan også inneholde fasinasjoner, interesser og andre historier som ikke like lett lar seg kategorisere i Krafts to varianter.

Ett eksempel på dette var blant annet en kunde på studioet som ville ha en tatovering av en frosk:

”Bakgrunnen er at jeg vil ha en påminnelse om hvordan jeg har levd livet mitt fram til nylig - og hvordan jeg vil leve livet mitt i framtiden. Jeg har vært en frosk, som har blitt utsatt for stadige endringer i mitt miljø, og har gjort mitt ytterste for å tilpasse meg endringene. Et sted på veien har jeg mistet min egen identitet. Jeg har nå startet en prosess, der jeg har tatt en del tøffe avgjørelser og for første gang på lenge har jeg erkjent for meg selv at jeg er fri. Jeg har ofret alt - og sitter igjen med det beste jeg kunne fått - erfaringer, fantastisk god selvinnsikt og tydelige målsettinger for hvilke rammer jeg vil ha i livet mitt”. (Sendt på mail av kunden)

Om man skal kategorisere dette eksempelet som minnesmerke vil det representere fortiden hans og være tilbakeskuende, men denne begrunnelsen er også et utviklingssymbol for hvordan han ”vil leve livet i framtiden”. Han forteller her om både fortid, nåtid og framtid, om minner, tilpasning og utvikling. Denne sammenblandingen av fortid, nåtid og fremtid var ofte en del av motivenes tilhørende historie.

Tatoveringsmotivenes fortellinger er like individuelle som bærerne og dermed ikke alltid bare en variant. Selv om Kraft mener at *”Tatoveringer som starter som utviklingssymboler, kan over tid flytte over i kategorien for minnesmerker”* (Kraft 2005:73), og at de kan endres mener hun at skillet mellom minnesmerker og utviklingssymboler er vesentlig. Jeg er enig med henne i at betydningen tatoveringsmotivet hadde i utgangspunktet kan endre seg over tid, men ikke i at dette skillet er vesentlig. Årsaken til at Kraft i motsetning til meg velger å plassere motivene i kategorier kan være på bakgrunn av forskningsmetode. Hun hadde lagt ut spørreskjemaer på et studio som kundene svarte på skriftlig. Det vil da være av betydning hvordan hun har stilt spørsmålene og mulighetene dette gir for variasjon i svarene. Det er også vanskelig å vite om kundene som svarer på spørreskjemaet er et representativt utvalg av kundene, eller om det er dem som enklest forteller om tatoveringen sin. Jeg mener at deltagende observasjon som forskningsmetode vil gi forskeren mulighet for samtaler med bæreren i løpet av tatoveringsprosessen. Dette kan gi forskeren alle ”lagene” i historien, også dem som kan komme senere i samtalen. En del ganger opplevde jeg at noe av fortellingen kom først, mens andre kanskje ”dypere” meninger kom i løpet av samtalen. Jeg mener derfor at tatoveringene ikke nødvendigvis kan plasseres i en kategori eller at denne formen for kategorisering er vesentlig for å forstå motivenes tilhørende fortellinger.

Jeg mener at tatoveringsmotivene bundet sammen med fortellingene kan bli brukt på en tilsvarende måte som poesi, musikk og andre metoder mennesker har brukt for å uttrykke

følelser, tilhørighet og interesser. På samme måten som poesi, musikk og annen kunst kan tatoveringsmotivene og fortellingene frembringe følelser og minner hos bæreren og dem som ser og hører om motivene. Man blir minnet om egne opplevelser gjennom andres opplevelser og på denne måten fører motivene og historiene til assosiasjoner som man får som følge av det man ser og hører. Det kan også virke som om behovet for motivets tilhørende fortelling minsker over tid for bæreren ved at tatoveringen blir en naturlig del av kroppen. Dette nevnte flere av bærerne for meg. De glemte at de hadde tatoveringene etter en tid, men ved at andre påpekte tatoveringen ble bæreren minnet på sin egen begrunnelse for å merke kroppen med akkurat dette motivet. En bærer forklarte dette slik:

”Når jeg tok tatoveringen var jeg i begynnelsen veldig bevisst på at den var på huden min og om andre kunne se den eller ikke. Noen ganger valgte jeg å skjule den for å unngå spørsmål og noen ganger sa jeg at det var hemmelig, men stort sett valgte jeg å fortelle hvorfor jeg hadde tatt den. Det kom an på hvem som spurte. Etter en stund, når det som hendte ikke lenger var noe jeg tenkte på hele tiden, eller jeg ikke trengte å snakke om det mer, var det som om jeg glemte at jeg hadde tatoveringen. Slik er det nå, jeg tenker ikke på det. Bortsett fra når noen spør om den da. Da husker jeg at den er der og hvorfor jeg tok den”. (sendt på mail av bæreren).

Ved å fortelle andre om tatoveringsmotivet kan det også gi den som ser motivet og hører fortellingen egne assosiasjoner. Dette gir tatoveringen og historien bak en tosidighet som gjør den nyttig for begge parter, ikke bare for bæreren. Den konkrete inskripsjonen sammen med en fortelling, kan gi et kognitivt minne og erfaring til begge parter.

Historiene og tatoveringsmotivene sammen åpner for at tatoveringsprosessen kan være ”nyttig” for bæreren på forskjellige måter. Jeg vil videre i oppgaven beskrive nærmere hvordan denne prosessen kan brukes av bæreren både som statusovergang, for personlig identitet og kanskje også som terapi.

4.2 Fra en livsfase til en annen

Jeg vil i denne delen av kapittelet vise hvordan tatoveringsprosessen, som består av historien, valg av motiv, utførelsen av tatoveringen og kanskje andre eller nye fortellinger knyttet til

motiv, kan brukes for å markere overgang fra en status til en annen. Jeg vil bruke van Genneps teori om overgangsritualer for å beskrive overgangens tre faser.

Sosiale statuser er i følge Thomas Hylland Eriksen (1998):

”...et gjenkjennelig, sosialt definert trekk ved en person som gir henne visse plikter og rettigheter. En og samme person kan ha en mengde statuser, som for eksempel onkel, tannlege, nabo, frimerkesamler, kjæreste, butikk-kunde osv. den sosiale person er bygget opp av slike statuser. Til hver status er det knyttet visse forventninger om en bestemt oppførsel... Det er vanlig å skille mellom tilskrevne og ervervede statuser. De tilskrevne statusene er man blitt tilskrevet enten man vil det eller ei; en syv år gammel norsk gutt kan ikke velge å være noe annet enn sønn, barn og annen-klassing. De ervervede, eller tilegnede, statusene har man derimot ervervet seg selv” (Hylland Eriksen 1998:56-57).

Med ervervede statuser nevner Hylland Eriksen yrkesstatus og utdanning.

I vårt samfunn har konfirmasjonen tidligere vært en viktig overgang fra å være barn til å bli voksen. (Sande 2002). I dag ser dette ritualer ikke ut til å bli vektlagt på samme måten som tidligere, det er ikke lenger en overgang fra barn til voksen. Andre typer overgangsritualer i vårt samfunn kan være russetiden, ekteskap eller begravelser som alle er tilstander som endrer statusen til de involverte, fra student til arbeidstaker, fra for eksempel samboere til ektepar, fra å være hustru til å bli enke. Disse overgangsritualene viser en kontinuitet mellom fortid og nåtid og viser dynamikk i menneskers identitet, men de kan også vise brudd. Ofte er overgangsritualene preget av forbigående lidelser, forsakelser og prøvelser for deltakerne der individet ofte går fra en status til en annen. Disse statusendringene kan innebære at personen går fra gift/samboer til skilt/alene, eller fra ektefelle til enkemann/kone, eller fra ”svak” til ”sterk”, fra syk til frisk og så videre.

Van Gennep beskriver i “The Rites of Passage” hvordan overgangen fra en tilstand til en annen blir sosialt markert og feiret i forskjellige kulturer i verden. En slik overgang er en gradvis sosial prosess som kan foregå over en lengre tidsperiode. Van Gennep mener at alle overgangsritualer, inkludert dem som markerer fødsel, innvielser, ekteskap og død alle har en bestemt tredelt struktur. De inneholder en rite med separasjon eller atskillelse, som fjerner en person fra en tidligere tilstand, en rite med liminalitet eller transformering (der personen er

mellom to statuser) og en rite med reintegrering eller inkorporering, som integrerer ham/henne tilbake til samfunnet i en ny tilstand (van Gennep 1999).

Antropologen John A Rush har delt inn overgangsritualer i fire deler:

”These transitional rites that move the individual from one status to another are common in all societies, and they can be placed in to several categories. First there are those that are culturally/religiously demanded in order for an individual to be accepted as a full-fledged member. Second there are those devised for memberships into a sub-group of larger society. Third, some rituals are individual in purpose or represent an individual transition culturally allowed (ear percing, tattooing, implants.etc) and, fourth we have those considered pathological (self-mutilation)” (Rush 2005:54)

Tatoveringer kan se ut til for mange å være en overgangsrite der tatoveringen er en del av den siste fasen som integrerer ham/henne tilbake til samfunnet i en ny status eller tilstand. Som nevnt tidligere er fortellingene om tatoveringene sentrale. De er også sentrale for å kunne forstå overgangen som har funnet sted. I mange av historiene som ble fortalt kan det virke som om første fase av overgangen skjer med et brudd ved for eksempel samlivsbrudd eller ved død, etter dette oppleves en periode med sorg som kan ses på som en liminalfase der han eller hun ikke helt vet veien videre, den siste fasen er når tatoveringen blir tatt og den vanskelige perioden i personens liv skal markeres som over og en ny tilstand er oppnådd.

En kvinne kom inn på studioet for å få tatovert en fotball og et navn. Hun fortalte at broren hennes hadde dødd for et halvt år siden og at hun nå ville markere det. De hadde begge drevet aktivt med fotball og hun ville derfor ha en tatovering av en fotball og brorens navn. Hun fortalte videre at han hadde bodd i Sverige med konen og barna sine og at han var begravd der. Hun sier selv at dette er en del av sorgprosessen og for at hun skal ”ha ham hos seg”. Hun sier videre at de trenger graven hans der, ”men jeg trenger også noe av ham for å komme meg over dette. Han var eneste broren min”.

Hun har ved brorens død gått fra å være søster til å ha vært søster. Hun markerer på denne måten det forholdet hun har hatt til broren sin og bruker det som en måte å ”ha ham hos seg”. Hun tok ikke tatoveringen med en gang broren døde, men ventet et halvt år. Det kan tyde på at hun har bearbeidet en del av sorgen og nå var klar for å gå videre.

Rush snakker om tatoveringer som overganger- *"Tattooing, scarification, branding, implants and self-mutilation are all, in one manner or another, statements about transitions, of getting rid of, altering or adding something to one's life"* (Rush 2005:55). Rush beskriver overgangene som rituelle gjenfødelser gjennom *"a retranslation of the emotional event and obliteration of the self-induced scars that represented that earlier experience. The tattoo also represents a termination ritual signalling cure and return"* (Rush 2005:66). Rush legger ikke vekt på fortellingene til tatoveringsmotivene i forhold til overgangene, men mener at det er betydningen bæreren legger i selve prosessen, smerten, renselse av synd og muligheten for å fortelle en ny historie som skaper overganger med mulighet for heling. Helingsaspektet vil jeg komme nærmere innpå senere i kapittelet, jeg vil her legge vekt på selve overgangen.

I følge Rush har tatoveringer hatt en økning i Nord Amerika de siste to tiårene. Han mener at fordi det sosialt arrangerte overgangsritualet har falt bort fra kulturen har individer vært tvunget til å gjenoppfinne sine egne overgangsritualer. Rush mener at tatovering er en slik gjenoppfinning. Jeg mener også at denne formen for overgangsritualer er blitt en del av det moderne samfunn, men i motsetning til stammesamfunn der denne formen for overgangsritualer var en del av samfunnsstrukturen blir det nå brukt på individbasis. I følge Oettermann viser *"Etnologiske feltstudier at kroppsmaling og beslektede teknikker har en sentral betydning for den sosiale organiseringen i de primitive samfunn, selv om disse teknikkenes konkrete funksjoner kan variere sterkt fra kultur til kultur, fra samfunn til samfunn og fra stamme til stamme"* (Oettermann 1984:11)

Overgangsritualene i forhold til tatoveringsprosessen i det moderne samfunn er personlige og ikke sosialt arrangerte. Kanskje i mangelen på sosialt arrangerte overgangsritualer vil det moderne mennesket gjennom tatoveringsprosessen konstruere sin egen form for overgangsrituale? En av årsakene til at tatoveringsprosessen blir brukt som overgang kan være medias fokus på tatoveringenes transformative egenskap. I motivenes tilhørende fortellinger blir det lagt vekt på deres egenskaper som transformative i en periode med overganger og endringer. Alle tatoveringsmotivene i TV programmene har fortellinger som beskriver hvordan tatoveringsmotivet skal hjelpe bæreren å komme over noe, å gå videre og å akseptere det som har hendt, eller å minnes noen eller noe.

Det er i moderne samfunn opp til hver enkelt å velge om de vil bruke tatovering som en del av et overgangsrituale og om de vil gjøre det alene eller sammen med andre. Hver enkelt person velger selv om de vil bruke tatoveringsprosessen som en overgang. Selv om de fleste i denne forbindelse sier at det skal representere noe nytt og minne dem på noe gammelt, har de fleste

ikke bevisst gått inn for å skape sitt eget overgangsrituale. Men jeg mener det likevel kan ses på som et overgangsrituale.

Jeg opplevde ved flere anledninger at den som skulle tatoveres hadde med seg enten venner eller familiemedlemmer som var tilstede mens motivet ble tatovert på huden. Dette kan tyde på at tatoveringsprosessen ikke bare trenger å omhandle bæreren alene, men vil likevel være i mindre skala enn i samfunn der denne formen for overganger er en del av samfunnsstrukturen. Jeg mener at forskjellen på tatoveringer som ble tatt i stammesamfunn som overganger og i moderne samfunn, i hovedsak er at de blir gjennomført på individnivå og at det ikke endrer statusen til bæreren direkte etter at tatoveringen er påført huden, men at det er mer en kognitiv overgang der fortellingen er en sentral del av prosessen.

Jeg mener at de tilhørende fortellingene er sentrale for at overgangene skal finne sted. Uten fortellingen mener jeg det er vanskelig å tillegge en tatovering evne til å skape overgang. På den måten vil man i så fall bare endre status fra ikke tatovert til tatovert om det er første tatoveringen. Om det er en av flere vil den ikke føre til en overgang i seg selv uten at den blir gitt en mening og en historie om endring.

Kraft mener mange tar tatoveringer i vanskelige perioder i livet. Hun beskriver dem som nevnt som å kunne være både ”minnesmerker og et overgangssymbol på samme tid”. Kraft henviser også til van Gennep når hun beskriver overgangsritualer. Kuwahara skriver ikke direkte om overgangsritualer men bruker begrepet transformere når hun beskriver de innsattes bruk av tatoveringer. ”..*the inmates need their skin to be liberated from the past and to be transformed into their new skin, to live in the present and the future*” (Kuwahara 2005:214). I følge Kuwahara har de innsatte som har vært lengst i fengsel flest tatoveringer.

Overgangsritualet varer på denne måten lenger jo lenger de sitter inne.

Overgangsritualene i studioet var som sagt som oftest i slutten av prosessen. Noen hadde ventet i flere år med å gjennomføre tatoveringen selv om de hadde bestemt seg for motivet og historien for lenge siden. Mange svarte meg at de hadde ventet for å være helt ferdig med det de hadde opplevd.

På studioet kom det inn en ung mann som ville ha en tatovering med en enkel skrift. På armen fikk han tatovert ordet ”Serenity” som betyr ro, eller klarhet. Jeg spurte ham hvorfor han hadde valgt akkurat dette ordet og om det betydde noe spesielt. Da svarte han meg at det betyr ro eller klarhet og at han hadde valgt dette fordi han tidligere hadde vært plaget av angst men

nå hadde kommet over det. Han sa videre at han hadde tenkt på det tidligere men da hadde han ikke vært klar og at han måtte vente til angsten var helt vekke. Han sier at tatoveringen har en mening og at den er en overgang til noe nytt: “Serin nå, tatoveringen min skal minne meg på det. Slik at jeg fortsetter å være det”.

I dette eksempelet ser man den avslutningen og begynnelsen som tatoveringen representerer for bæreren. Han har allerede vært gjennom de to foregående fasene før han kommer til studioet. Han har vært preget av angst og ventet til han ikke lenger var det før han markerte overgangen som skal minne ham på hva han er nå “serin”.

Det var mange som kom inn på studioet for å ta tatoveringer i forbindelse med samlivsbrudd eller andre store livsendringer. Det kan tyde på at tatoveringene blir brukt som markører for hva personen har overkommet, hva som har “holdt dem oppe”, noe de ser frem mot eller noe de vil oppnå i fremtiden.

Jeg står på tegnerommet og prater med tatovørene da en av dem kommer for å kopiere opp flere store kinesiske tegn. Det er seks store tegn, større enn andre jeg har sett her tidligere. Jeg spør tatovøren om det er noen som skal ha disse store tegnene eller om han skal forminske dem. Nei, sier han, “hun skal ha dem så store”. “Hun?” Sier jeg og blir litt overrasket. “Hvor skal hun ha dem da?” “På ryggen”. Sier han. “Hva betyr de da?” Spurte jeg. Men det visste han ikke. Jeg ventet litt til tatovøren var kommet i gang med arbeidet så gikk jeg ut for å snakke med kunden som var en kvinne i 20 årene. Grunnen til at jeg ble overrasket over at det var en kvinne som skulle ha dem var størrelsen på tatoveringen. Det var ikke ofte kvinner tok så store tatoveringer. Da jeg gikk inn for å snakke med henne så jeg at kopiene var plassert midt på ryggen hennes og gikk langs hele ryggraden hennes fra nakken og helt ned til korsryggen. Jeg snakket litt med henne og spurte hvorfor hun hadde valgt disse tegnene. Hun forklarte at hun hadde vært gjennom et vanskelig samlivsbrudd der mannen hennes ikke hadde vært snill med henne. Hun beskriver dette som en vanskelig periode i livet der det som holdt henne oppe var sønnen hennes. Hun har derfor tatovert navnet hans på kroppen sin som hun sier fordi- “han var ryggraden min gjennom dette”. Jeg spurte henne om det var en spesiell grunn til at hun hadde brukt kinesiske tegn og da svarte hun at det var gjort fordi det var en privat tatovering som hun ikke ville at alle skulle forstå. Dessuten syntes hun sønnen var for liten til å vite at hun hadde tatovert navnet hans på ryggen på grunn av omstendighetene rundt. Hun ville fortelle ham dette når han ble gammel nok.

Venninnen hennes som var med henne påpekte at dette var en avslutning på det vanskelige hun hadde vært gjennom. Denne tatoveringen skulle hjelpe henne å gå videre. Dette var hennes første tatovering. Forklaringen hennes gav mening både til tegnene og til plasseringen på kroppen hennes. Både plasseringen i seg selv og tegnene ble brukt for å gi styrke og for å vise hva hun hadde overlevd og kommet tilbake fra. Tatoveringen skulle representere en avslutning på en vanskelig tid for henne.

Disse eksemplene kan tyde på at å tatovere seg kan være med på å markere en overgang fra en status til en annen der selve merkingen av huden er siste del av prosessen. Fortellingen er som oftest ferdig før motivet blir valgt. Det hender at kunder kommer inn på studioet og leter etter et motiv som kan representere deres fortelling og overgang, andre ganger forklarer de tatovøren hva de ønsker og hvorfor og får en custom tatovering. Det virker som om de som tar denne typen tatoveringer har tenkt gjennom det lenge og jeg opplevde ikke et eneste tilfelle av impuls på tatoveringer som representerte en stor endring i bærerens liv. Alderen på bærere med tatoveringer med en tilhørende fortelling som skulle vise endringer varierte fra de helt unge til de eldste.

I de tidligere nevnte tatoveringsprogrammene på TV er det lagt stor vekt på disse overgangene og betydningen tatoveringene har for bærerens personlige utvikling. Det viser at identitet er en dynamisk prosess som kan bli markert med overganger mellom det jeg var før eller det jeg opplevde til det jeg er nå og det jeg har overkommet. Fortellingene som følger tatoveringene er av stor betydning for bæreren av forskjellige årsaker. Jeg vil i neste del av kapitlet beskrive hvordan disse livsberetningene hører sammen med bærerens personlige identitet.

4.3 livshistoriske beretninger

I denne delen av kapitlet vil jeg drøfte hvordan noen aspekter ved personlig identitet blir vist gjennom tatoveringsmotivene og de tilhørende fortellingene. Veldig mange av tatoveringene som blir utført på studioet og på TV programmene sier noe om bærerens personlige identitet gjennom motivets tilhørende fortellinger. Fortellingen til motivet blir sentral i forhold til å vise "hvem jeg er". Jeg kan argumentere for at det er beretningene som gjør tatoveringene

individuelle da det kan legges flere betydninger i samme motivet. Fortellingene fremhever aspekter ved den personlige identiteten til bæreren mer enn motivet i seg selv. Og identitet produseres gjennom livshistoriske beretninger (Jenkins 2004).

Et menneskes identitet er dynamisk og endrer seg gjennom livsfasene. Identitet kan i følge Jenkins (2004) defineres som:

”... the ways in which individuals and collectivities are distinguished in their social relations with other individuals and collectivities. Identity is a matter of knowing who’s who (without which we can’t know what’s what). It is the systematic establishment and signification, between individuals, between collectives, and between individuals and collectivities, of relationships of similarity and difference”. (Jenkins 2004:5)

I følge Goffman (1959) vil måten man fremstiller seg selv ha betydning for hvordan andre oppfatter oss. Det gjelder både måten vi kler oss på, hvordan vi har håret, hvilke smykker vi har og hvordan vi snakker og beveger oss.

Det er i møte med andre at vi ser oss selv sier Fredrik Barth (1969) i sin etnisitetsstudie. I følge Barth er etnisitet sosial organisasjon av kulturelle forskjeller, ikke kultur i seg selv og det er i møtet med andre at man kan se seg selv, fordi man da ser sin egen gruppes særegenheter i forhold til andre gruppers særegenheter, eller mangel på dem. Det blir et ”oss” og et ”dem” der likheter og forskjeller blir tydelige, og det skjer en tilskrivning og en selvtilskrivning av identitet. Barth mener at det er i grenseprosessene at etnisitet skapes (Barth 1969).

Selv om jeg ikke skal skrive om etnisk identitet kan Barths teori være nyttig for å vise at sosial samhandling er sentral. Gjennom ikke bare å se andre, men også for å se seg selv. I forhold til tatovering kan møtet med andre være viktig for bærerens mulighet for å opprettholde sin identitet ikke bare i forhold til andre, men også for seg selv. Dette mener jeg fordi den tatoverte noen ganger har tatoveringene plassert på deler av kroppen som ikke er synlig for bæreren selv, i møte med andre blir det gjerne stilt spørsmål om tatoveringene og dette gjør at bæreren igjen blir bevisst på tatoveringen og dens tilhørende fortelling. I stedet for et samspill mellom “oss” og “dem” som i Barths etnisitetsteori blir det et samspill mellom “jeg” og “andre”. Det virker ikke som den kollektive identiteten ved å være tatovert er av

noen stor betydning. Dette kan ha sammenheng med at det er blitt “normalt” å ha tatovering og at det derfor ikke skaper tilhørighet basert på annerledeshet. Tilskrivning av identitet i form av stigmatisering kan være et viktig punkt i det å være annerledes fordi å være annerledes betyr å ikke være “normal” eller som “alle andre”. Det må defineres som annerledes av andre for at det skal fortsette å bli sett på som annerledes. Jenkins beskriver identitet som “.. *a practical accomplishment, a process*” (Jenkins 2004:23). Med dette mener han at identitet er en dynamisk prosess som oppnås i samspill med andre.

I følge Georg H Mead i ”The I and the Me” kan: *“The organized community or social group which gives to the individual his unity of self may be called “the generalized other.” The attitude of the generalized other is the attitude of the whole community”* (Mead 1934:164). I følge Mead *“It is in the form of the generalized other that the social process influences the behaviour of the individuals involved in it and carrying it on, that the community exercises control over the conduct of its individual members; for it is in this form that the social process or community enters as a determining factor into the individuals thinking”* (Mead 1934:165). Mead mener at bare ved å ta til seg innstillingen til “the generalized other” mot seg selv at man kan tenke i det hele tatt og bare ved å gjøre dette *“is the existence of a universe of discourse, as that system of common or social meanings which thinking presupposes at its context, rendered possible”* (Mead 1934:165).

I følge Mead blir personlighet skapt i samspill med andre og bare som et resultat av at et individ tilhører et samfunn. Han mener at det bare er i dette samspillet mellom person og generaliserte andre at personen kan bli et ”selv” og at det er dette samspillet som gir en person karakter i moralsk forstand.

“After all, what we mean by self-consciousness is an awakening in ourselves of the group attitudes which we are arousing in others, especially when it is an important set of responses which go to make up the members of the community. ... self-consciousness refers to call out in ourselves a set of definite responses which belong to the others in the group” (Mead 1934:168).

Mead mener likevel at hver og en er forskjellig fra alle andre, men at det er nødvendig med en felles struktur for at vi skal kunne være medlemmer av et samfunn.

I følge Mead kan selvet bare eksistere i samspill med andre selv som er medlemmer i samme sosiale gruppen. Mead mener at personlighet, selv-bevissthet og selvet oppstår i samspill med andre. Personlig identitet er ikke et begrep som Mead bruker, man kan likevel se likhetene

mellom Meads begrep selvet, selv-bevissthet og personlighet og Goffman og Jenkins begreper personlig identitet og tilskrivning av identitet. Mead har som Goffman lagt vekt på sosial interaksjon som sentralt for personlighet.

Jenkins' teori om tilskrivning og selvtilskrivning av identitet er bygget på Barths teori, men Jenkins legger større vekt på betydningen tilskrivning av identitet enn det Barth gjør. Barth mener at selvtilskrivning av identitet er det viktigste, mens Jenkins likestiller betydningen av selvtilskrivning og tilskrivning av identitet (Jenkins 2004).

Selvtilskrivning beskriver Jenkins som den identiteten individet selv mener å ha, mens kategorisering kommer av at en selv og andre plasserer individer i kategorier, men disse har ikke personene nødvendigvis selv valgt å tilhøre, dette er i følge Jenkins tilskrivning av identitet. (Jenkins 2004). I følge Mead eksisterer det ikke noen selvtilskrivning fordi det er umulig å skille mellom egen identitet og den identiteten som eksisterer på bakgrunn av samspillet med andre. *"No hard-and-fast line can be drawn between our own selves and the selves of others since our own selves and the selves exist and enter as such into our experience also. The individual possesses a self only in relation to the selves of the other members of his social group.."* (Mead 1934:168).

Selv om Mead ikke beskriver identitet på samme måten som Barth, Goffman og Jenkins ser man tydelig likhetstrekk. Meads beskrivelse av oppbygging av personlighet er forenklet i forhold til de andre tre teoriene fordi han ikke tar hensyn til egen vilje og selvtilskrivning av identitet. I følge Mead er vi bare produkter av det samfunnet vi lever i og de sosiale gruppene vi tilhører og har liten eller ingen mulighet for å tilskrive egen identitet. Det er i følge Mead vanskelig å skille identitet som er personlig og identitet som er skapt på bakgrunn av den responsen vi får fra andre. Jeg mener likevel at det finnes et skille som kommer til syne i hvordan tatoveringsmotiver blir brukt. Selv om vi som mennesker også er produkter av det samfunnet vi lever i, har vi behov for å uttrykke vår personlige identitet, det vi anser som unikt ved oss selv. Videre i kapitlet vil jeg drøfte hvordan dette kan gjøres ved å vise til tatoveringer som ble utført på studioet og sammenligne med det andre har funnet i sine studier av tatoveringer.

I månedene på tatoveringsstudioet opplevde jeg at kundene veldig gjerne snakket om tatoveringene sine. Noen ganger fikk jeg også svar som tydet på at det var forventet at det lå en dypere mening bak tatoveringene. Svarene kunne være – "Jeg har ikke en lang historie."

eller- ”meningen er ikke spesielt dyp.” Dette kan tyde på at kundene kjente en forventning til at det bør ligge en lang fortelling bak motivet, eller en dyp mening. Disse forventningene kan være et resultat av tatoveringsprogrammene på TV der fokuset er lagt på tatoveringsmotivets betydning for bæreren. Det kan også være på grunn av økningen i bruk av tatoveringer som meningsbærende. Når flere bruker tatoveringsmotiver på denne måten øker også forventningene til at en tatovering har en tilhørende fortelling. I flere av avisartiklene og intervjuer med kjendiser om deres tatoveringer fortalte de hvorfor de hadde valgt akkurat dette motivet og hva det betydde for dem. Det at tatoveringsmotivene i disse sammenhengene blir tillagt mening og gitt en konstruert historie kan være med på å skape forventninger om at tatoveringsmotiver bør ha en tilhørende historie.

Mesteparten av tatoveringene der kundene svarte meg at de ikke hadde en lang historie eller dyp mening, hadde likevel personlig betydning for bæreren, det kunne være barnas navn, en fascinasjon for et dyr, eller for eksempel en figur de hadde hatt et forhold til i barndommen. Tatoveringene hadde en historie, ikke en historie om store livsendringer, men en historie om relasjoner. Disse historiene fortalte, som historiene med lange forklaringer og dype meninger, noe om bærerens personlige identitet.

I den grad det ble spurt om tatoveringene fikk bærerne mulighet til å fortelle andre om seg selv, hva de var opptatt av og hva som hadde hendt dem. Historier kommunisert til andre om relasjoner og opplevelser som forteller andre noe om hvordan bæreren vil fremstille seg selv. De “avslører” noe om seg selv. De kan velge hvordan de vil presentere seg selv og kan bruke tatoveringene som inntrykkskontroll. Bæreren står fritt til å velge hvem de vil dele fortellingen sin med og om de vil dele hele eller bare deler av den. Jeg måtte ta med i betraktningen at jeg kanskje fikk svar på det jeg spurte om fordi jeg var der som forsker, jeg fulgte derfor med på hvordan kundene snakket med hverandre og med fremmede som de møtte mens de ventet på tatovøren. De samme samtalene fant sted i sofaen på studioet som jeg hadde med kundene i tatoveringsstolen. Kundene diskuterte seg imellom hva de skulle tatovere og hvorfor de hadde valgt dette motivet.

Noen ganger er tatoveringene skjult på kroppen. Hva kan dette bety i forhold til konstruksjonen av personlig identitet? Det kan virke som om tatoveringer er en viktig del av selvtilskrivning av identitet. Det er ikke bare som Mead mener i samspill med andre og andres

reaksjon at tatoveringene får betydning for dem. Noen ganger er tatoveringene plassert på en del av kroppen som tilsier at de ikke er ment for andre enn personen selv. Tatoveringene kan også være på en del av kroppen som personen selv ikke ser. Det kan derfor virke som om motivene og prosessen rundt tatoveringen har en dypere mening for bæreren enn det visuelle. Motivet og den tilhørende historien forteller noe om bærerens identitet, selv om motivet er skjult for bæreren og for andre. Tatoveringsmotivene kan på denne måten være en del av en prosess som bæreren går gjennom der de for sin egen del merker kroppen med sin personlige historie.

Bærere kan også manipulere andre ved å skjule sine tatoveringer.

På studioet kom det inn en mann kledd i dress med stresskoffert i hånden. Han gikk inn på studioets kontor og snakket med tatovørene før han begynte å ta av seg dressjakken og skjorten. Nesten hele overkroppen var dekket av tatoveringer av trær og kropper. Tilskrivning av identitet vil her ikke ha sammenheng med det bæreren skjuler under klærne sine. ”På utsiden” er han en forretningsmann i dress mens under klærne var han en av de mest tatoverte jeg så på studioet.

Hva kan være årsaken til at han skjuler tatoveringene sine under klærne? Det kan være mange årsaker til denne formen for ”manipulasjon” av inntrykket som blir gitt til andre. En av tolkningene kan være frykt for stigmatisering, en annen årsak kan være arbeidsplassen og eventuelle restriksjoner der. Uansett åpner det for muligheten for inntrykkskontroll og for å skjule aspekter ved personlig identitet. Forholdet mellom det ytre som ”akseptabelt” å vise og det som vistes under klærne er i konflikt med hverandre. Dette kan også sammenlignes med Solvangs drøfting av annerledeshet og behovet individet har for å kunne bevege seg på flere arenaer. Han opplevde at karakteristikkene, i hans tilfelle hårløshet, kunne være en fordel i noen grupper og en ulempe i andre, så han beholdt parykken i alle sammenhenger. I tilfellet med foretningssmannen i dress har han valgt å tatovere kroppen sin, men skjuler det i offentligheten. Han kan bevege seg på flere arenaer, men kan ikke som Solvang bestemme om han skal ha det på seg eller ikke siden tatoveringer er en permanent merking av kroppen, men han kan gjemme det under klærne. Han er derfor ikke tvunget til å stå for sine tatoveringsmotiver og sitt valg om å tatovere kroppen på alle arenaer han er på.

Linda Eide Ellingsen har blant annet lagt vekt på den sosiale identiteten til bærerne i sin masteroppgave i religionsvitenskap ”Kropper som snakker - en studie av religiøst motivert

kroppskunst” (Ellingsen 2008). Hun bruker Giddens (2001) til å forklare hvordan sosial identitet på bakgrunn av karakteristikk blir tillagt av andre og hvordan disse karakteristikkene igjen setter personen i relasjon til andre med de samme karakteristikkene. Jenkins (2004) mener all menneskelig identitet er sosial identitet:

” Identifying ourselves or others is a matter of meaning, and meaning always involves interaction: agreement and disagreement, convention and innovation, communication and negotiation” (Jenkins 2004:4)

Ellingsen mener at ved å tatovere enkelte tatoveringsmotiver som for eksempel tribal var det en del som tatoverte seg inn i en gruppe som de ikke ønsket å tilhøre og at de på denne måten ble tillagt en sosial identitet som ikke stemte overens med oppfatningen de hadde av seg selv (Ellingsen 2008). Jeg har ikke inntrykk av at bærere av en tatovering med tribal motiv mener at de har ”tatoveret seg inn i en gruppe”. Men jeg kan være enig med Ellingsen om at det i denne motebølgen muligens var noen som opplevde at deres personlige uttrykk eller identitet ikke var en del av tatoveringen på lik linje med tatoveringer som har en personlig betydning og historie for bæreren. Dette fordi det sjeldent er en tilhørende fortelling til et tribalmotiv, de ble valgt fordi de var moderne og gjerne ikke gjennomtenkte av bæreren på samme måte som motivene jeg beskriver. Ellingsen refererer til Giddens også når hun beskriver personlig identitet som en selvutviklingsprosess hvor vi skaper en unik forståelse av oss selv som individer, og av våre relasjoner til verden rundt oss (Ellingsen 2008). Giddens teori om sosial identitet og personlig identitet er likt Jenkins teori om tilskrivning og selvtilskrivning av identitet. Sosial identitet beskriver Giddens som tilskrevet av andre der individets karakteristikk gjør at de tilhører en gruppe med andre personer med samme karakteristikk. Dette beskriver Jenkins som gruppetilhørighet eller kategorisering. Jenkins mener at den viktigste forskjellen mellom personlig identitet og kollektiv identitet er at personlig identitet vektlegger forskjeller mens kollektiv identitet vektlegger likheter. Giddens teori om sosial identitet kan derfor sammenlignes med Jenkins teori om kollektiv identitet, mens Jenkins teori om personlig identitet med vekt på forskjeller er ulik Giddens teori der han mener personlig identitet kun er tilskrevet av andre, mens Jenkins mener dette er et samspill mellom individ og kollektiv, altså ved tilskrivning og selvtilskrivning (Jenkins 2004).

Ellingsen mener at urbane situasjoner gir individet mulighet til å iscenesette sin identitet og på denne måten aktivt forme det bildet han eller hun formidler til andre. Ellingsen mener som jeg at tatoveringsprosessen åpner for muligheten til å manipulere personlig identitet både for seg selv og for andre. Dette mener jeg kan gjøres både ved å velge tatoveringsmotivet og med den tilhørende fortellingen. Bæreren velger ut biter av opplevelser og historier og fremhever deler

av sin personlige identitet som de ønsker å legge vekt på, andre historier og uttrykk vil kanskje bæreren ikke ønske å vise på kroppen. Dette gir også mulighet for å manipulere personlig identitet overfor seg selv. Bæreren får mulighet til å definere seg selv gjennom tatoveringsmotivet og med denne drive inntrykksskontroll i forhold til hva de vil skal være deres frontstage og hva som er backstage. Det gir også bæreren mulighet til å legge vekt på det som de mener er unikt, eller annerledes ved dem i forhold til andre. Tatoveringen gir på denne måten bæreren mulighet for å tilskrive seg selv personlig identitet og vise forskjellen på seg selv og andre.

Jeg forstår tatoveringer primært som et verktøy som kan brukes til å vise livsberetninger på kroppen, men dette verktøyet er avhengig av kommunikasjon for å vise "andre" hvem bæreren er.

Geir Fossåskaret (2009) skriver i sin masteravhandling at tatoveringer alltid vil fungere som identitetsmarkører for dem som tatoverer seg. *"Dei vil seie noko om kven han eller ho ynskjer å fremstå som. For somme er det viktig å vise andre kven dei er, for andre handlar det om å vise seg sjølv kven dei er"* (Fossåskaret 2009:94). Han mener tatoveringer er *"..knytt til både personleg identitet, til gruppeidentitet og til yrkesidentitet"* (Fossåskaret 2009:47) I følge Fossåskaret vil det i forhold til tatoveringer og identitet handle om å forsterke, enten ved å forsterke følelsen av en personlig identitet ved å markere at en er annerledes eller ved å forsterke lojalitetsbåndet til gruppen en identifiserer seg med. Jeg mener at tatoveringens tilhørende fortelling også er sentral både i forhold til håndtering av personlig identitet og for å vise både seg selv og andre hvem man er. Jeg har i motsetning til både Ellingsen og Fossåskaret som har vektlagt tatoveringer, valgt å legge vekt på hele tatoveringsprosessen. Jeg mener at tatoveringsprosessen som tidligere beskrevet har mest betydning for bæreren håndtering av personlige identitet, mens Ellingsen og Fossåskaret har valgt å vektlegge det sosiale og gruppetilhørighet i forhold til det å være tatovert.

I følge Siv Ellen Kraft er kroppsmerkene individualitetsmarkører og identitetsstrategier. Hun mener de handler om å avgrense og tydeliggjøre *".. om bokstavelig talt å bringe sjela til overflaten og vise den frem til sine omgivelser"* (Kraft 2005:11). Kraft mener som jeg at de nye merkene *"..snarere enn sosial identitet handler... om det personlige, unike og enestående utviklingsprosjektet og om healing og selvutvikling eller selvrealisering"* (Kraft 2005:30), hun mener også at det å merke kroppen har status som individualitetsmarkør og er en

”inngangsbillett til annerledesfellesskapet”. Dette tror jeg kan ha endret seg siden 2005, da det å ha en tatovering ikke lenger nødvendigvis gjør deg annerledes og del av et annerledesfellesskap. Jeg er enig med henne i at tatoveringene har status som individualitetsmarkører, men at det først og fremst er historiene som gjør tatoveringsmotivet individuelt, personlig og unikt. Kraft henviser til historiene bak motivene men legger ikke vekt på deres betydning i forhold til håndteringen av personlig identitet, hun legger større vekt på selvutvikling og som hun sier- hvordan det indre selvet kan realiseres (Kraft 2005)

Jeg vil nå vise noen eksempler på hvordan de tilhørende fortellingene kan si noe om bærerens håndtering av personlig identitet og hvordan de velger å fremstille seg selv for andre.

En ung mann sitter i tatoveringsstolen og på ryggen hans vokser det frem et bilde av gress og fjell. Han svarer på spørsmålene mine om valg av motiv.

Jeg sier til ham at dette var et flott landskap og spør hvorfor har han valgt akkurat dette motivet. Da svarer han meg at dette er hjembygden hans og at han studerer i byen og ikke bor der lenger. Videre sier han at han savner familien sin og hjemstedet sitt. Han har derfor valgt å ha det på kroppen som minne - “Sånn at jeg alltid vet hvor jeg kommer fra og så kan jeg ha hjemme med meg alle veier”.

Han kan ikke se sin egen tatovering, men har likevel valgt å gå gjennom denne prosessen for å bevare noe som er av betydning for hans personlige identitet. Det er hans personlige historie til motivet som viser hvem han er. Det at han har tatoveringen på en del av kroppen som han ikke ser, trenger ikke å være av betydning for meningen han har lagt i motivet. Han vet at den er der. I følge Rush vil det å tatovere seg og påføre kroppen smerte skape minner som man husker. Man husker i følge Rush både hvor man var når man tatoverte seg og hva man tatoverte på grunn av smerten det medfører å tatovere seg. Dette kan være en av årsakene til at det ikke er av betydning for bæreren om han kan se sin egen tatovering eller ikke, men at det er minnet som blir skapt om minnet som er av betydning. En annen årsak kan være at andre stiller spørsmål om tatoveringer - hva er det? Hva betyr det? Hvorfor har du det motivet? Alle disse spørsmålene åpner for kommunikasjon med andre og gir bæreren mulighet til å fortelle om tatoveringen. Tatoveringer åpner for kommunikasjon med andre om de er synlige. En del tatoverte viser også frem tatoveringene sine til andre og som oftest blir det da stilt spørsmål om dem.

En annen tatovering var en liten snøklukke i fager. Det var en ung kvinne som tok denne tatoveringen. Jeg sier til henne at det var en fin snøklukke hun hadde fått på håndleddet og spør om det er en spesiell grunn til at hun har valgt akkurat denne blomsten. Hun svarer at det er den eneste blomsten hun har et forhold til og at den minner henne om hennes og bestemorens forhold. Hun pleide å gå i hagen til bestemoren og plukke disse blomstene og at bestemoren så satte dem i ett glass på kjøkkenbordet. – “Jeg husker den følelsen av å løpe rundt i gresset og hvor glad jeg ble når hun satte dem i vann. Det er gode barndomsminner”.

Begge de skisserte fortellingene som hører med til tatoveringene forteller noe om bærerens personlige identitet. Den ene er en historie om hjemstedet og hvor han kommer fra, hvilket forhold han har til oppveksten sin og til familien sin. Han forteller med denne korte historien ganske mye om seg selv og familieforholdet sitt. Hjembygden er tydeligvis en viktig del av det som er ham og hvor han kommer fra er viktig for ham å ta med seg videre. Han sier “Sånn at jeg alltid vet hvor jeg kommer fra”. Han forteller også med denne historien at han har flyttet, at han er student og at han kommer fra en bygd. Denne informasjonen er det ikke sikkert jeg hadde fått i første samtale med ham om jeg ikke hadde spurt om tatoveringen hans. Han deler sin historie om tatoveringen sin men samtidig deler han noe om sin personlige identitet og tilhørighet.

I historien om snøklukken er det igjen et motiv som ikke forteller den som ser den noe særlig om bæreren før man spør om den. Den lille snøklukken har historien om gode barndomsminner, om bestemoren, om hvordan det følte når bestemoren satte dem i vann, om at hun gikk i bestemorens hage og plukket blomster. Hun forteller også om sin personlige identitet og om bestemoren sin. Hun forteller om barndommen og om en person som har vært viktig for henne i oppveksten hennes. Snøklukken inneholder også følelsene hun hadde når bestemoren gledet henne ved å sette dem i vann. Snøklukken blir ikke bare et minne for henne, men ved at historien blir fortalt kan den som hører på nesten kjenne gresset under bare føtter og huske hvordan det var å være barn og plukke blomster som ble satt i et glass. “I møte med andre ser man seg selv”- kan også gjelde en historie om en snøklukketatovering.

Motivene som blir tatoveret på huden har en tilhørende fortelling. Denne meningen er noe som bæreren har lagt i tatoveringen og ett motiv kan bli gitt forskjellig betydning for forskjellige

bærere. Det kan virke som om det ikke er motivet i seg selv som gjør tatoveringen spesiell og individuell, men historien som bæreren konstruerer for å gi den mening.

Motiver blir brukt i tatovering og det er bæreren selv som skaper historien og meningsinnholdet motivet skal ha. I forbindelse med tatovering kan motivene bety noe for dem som ser dem og noe annet for den som bærer den, derfor er kommunikasjon sentralt for å forstå motivets mening for bæreren. Motivene gir bæreren mulighet for selv å skape mening, de kan fremheve noen aspekter og undertrykke andre, dette blir også en form for inntrykksskontroll fra bærerens side. Dette fører til at motivets private mening kan være med på å skape en endring for bæreren ved at det kan gis eget innhold og fremheve viktige aspekter i bærerens liv. Motivets kan i denne sammenhengen være med på å skape eller vise endring i bærerens liv.

Jeg vil nå vise noen flere eksempler der tatoveringsmotivene gis mening gjennom historiene fortalt om dem. Folk snakker om sine egne tatoveringer, om andres tatoveringer og om tatoveringer generelt. I følge Margo DeMello (2000) former denne kommunikasjonen tatoveringene. Hun mener at historiene gir en intellektuell og emosjonell kontekst for tatoveringen og at det gir bæreren mulighet til å verbalisere motivasjonen for å bli tatovert, hvordan de har valgt et bestemt motiv og hva deres tatoveringer betyr for dem (DeMello 2000).

Jeg vil med en av tatoveringene jeg så på studioet vise hvordan motivene kan brukes av bæreren. En kvinne i midten av 20 årene skal tatovere en Buddhafigur på ryggen sin. Dette motivet er en custom tatovering, en tegning hun selv har laget og som tatovøren overfører til blåpapir. Den inneholder en del detaljer man ellers ikke finner på en Buddhafigur. Buddhaen har tre hoder, rundt halsen har den en kongle, og i munnen har den en pipe. I hånden til buddhaen er det en krukke med en fjærpenn i. Jeg spør kvinnen om tatoveringen hennes og hva den betyr. Hun svarer at buddhaen har hun valgt fordi hun er buddhist. Hun har overlevd leukemi og i den forbindelse sier hun at det hjalp henne veldig å være buddhist. Tatoveringen hennes er gjennomtenkt, hun har tenkt på det og planlagt den i fire år. Hun sier "Konglen rundt halsen til buddhaen er for familienavnet vårt. Pipen er for min bestefar og for venner. Krukken med fjæren er for kunstlæreren min". Hun ville ha med det som har betydd mest for henne og det som hjalp henne når hun var syk. Tatoveringsmotivets skal illustrere det som er viktigst i livet hennes og hennes erfaringer. Hun skaper ved hjelp av

tatoveringssymbolene en ny virkelighet samtidig som hun minnes den gamle. Dette mener jeg gjøres ved at bæreren konstruerer en fortelling der hun selv har valgt ut hva som skal fremheves som virkelig. Hun kunne valgt andre minner, men valgte dette fordi det var et fint minne for henne, på denne måten skaper hun et minne som blir sterkere ved å tatovere det på kroppen og ved å fortelle andre hvorfor hun har valgt dette motivet.

Bruken av motiver som inneholder historier om bæreren har et sterkt fokus i TV programmene. De tatoveringene som blir vist her har alle en tilhørende fortelling. Motivene og de tilhørende fortellingene har personlig betydning for bæreren. De forteller om ulykker, sykdommer, dødsfall i familien og hendelser som har preget livet deres. Ofte sier bæreren at de vil ha en tatovering som er personlig for dem som forteller noe om dem og hva de har opplevd. Det er veldig sjeldent at det blir vist tatoveringer som viser til kollektiv identitet. Dette kan være bevisst fra aktørenes side i forhold til inntrykkskontroll og en femvisning av tatoveringsprosessen som noe personlig. Dette vil være et fokus som kan være med på å endre stigmaet tatoveringer har vært forbundet med. Det kan også føre til at dem som ellers ikke ville tatovert seg ønsker sin egen personlige fortelling og motiv tatovert på kroppen.

Det kan virke som om motivenes rolle som kommunikasjon om håndtering av personlig identitet er viktige i studioet jeg var på også. Kundene bruker motivene bevisst og ved spørsmål om hva de betyr har de fleste tenkt godt igjennom hva tatoveringene betyr for dem. I studioet under feltarbeidet mitt svarte kundene meg med en gang når jeg spurte hva motivet betydde og om det betydde noe spesielt for dem. Men i motsetning til tatovørene i TV programmene var tatovørene ikke særlig opptatt av valget av motiver, men mer av plasseringen og utformingen og hvordan det endelige resultatet ville se ut. Tatovøren snakker lite med kunden om hvorfor de har valgt dette motivet. Som vist i kapittel tre er ikke tatovørene på studioet på LA ink spesielt opptatt av symbolene heller når kameraet er av.

Det kan virke som om fokuset på motivene er en måte å gjøre programmene interessante på for seerne. I følge en spørreundersøkelse (beskrevet i kap 1) som jeg gjorde blant seerne kan det tyde på at dette har hatt innvirkning. 80 % av de spurte svarte at det mest interessante med programmet var historiene som bæreren forteller om motivene sine. Dette kan ha ført til at flere blir opptatt av at tatoveringen deres skal ha en historie og en betydning for bæreren. Dette kan også være årsaken til forskere som Ellingsen (2008) og Fossåskaret (2009) ikke har lagt vekt på motivenes tilhørende fortellinger da det kan virke som om historiene er en ny

måte å fremheve håndtering av personlig identitet. Det kan se ut til at de tilhørende fortellingene fører til at tatoveringene kan brukes som en ny metode for inntrykkskontroll og selvtilskrivning av identitet ved at bærerne selv velger hva de vil vektlegge i forhold til motiv og den tilhørende fortellingen.

Motivene sammen med de tilhørende fortellingene kan brukes som et kommunikasjonsmiddel, både for seg selv og andre. Dette åpner for å gjøre tatoveringsmotivene til en form for terapi for bæreren. Dette vil jeg gå nærmere innpå i neste kapittel.

Kapittel 5 Meningsbærende motiver

Jeg vil i dette kapittelet se på hvordan bæreren kan bruke tatoveringsprosessen som et verktøy for egen heling og historienes betydning for at denne helingen kan finne sted. I andre del av kapittelet vil jeg se på muligheten bæreren har for å manipulere huden og minner ved å endre tatoveringer eller fjerne dem. Hvilken betydning har smerten ved en tatovering for ”festing” av historien bæreren har konstruert til motivet? Kan bæreren fjerne både motivet og minnet ved laserbehandling eller cover up?

Kan tatoveringer bli brukt som en form for terapi for bæreren? Det kan virke som om tatoveringer åpner for kommunikasjon om emner som ellers kan være vanskelig å snakke med “alle” om.

Blir tatovering nå brukt som en form for terapi?

Blir kundene påvirket av medias fremstilling av tatoveringer i forhold til overganger som bærere av personlig historie?

5.1 Tatoverings prosessen som terapi og heling

I TV-programmene er historiene bæreren forteller om sitt liv ofte om store livsendrende hendelser. Beretningene blir fortalt med detaljer om bærerens opplevelse både fysisk og psykisk. Gjennom tatoveringsmotivet får vi som seere vite mye om bærerens personlige identitet og gjennom historien får vi vite hvordan de har kommet gjennom vanskelige hendelser. På studioet fikk jeg gjennom å spørre om tatoveringsmotivene vite om private hendelser i bærerens liv. Kan denne formen for kommunikasjon bli en metode for i å hele seg selv etter traumatiske hendelser og livsendringer? Åpner tatoveringen for kommunikasjon med andre om hendelser som det ellers ville vært vanskelig å snakke om?

Jeg vil i denne delen av kapittelet prøve å belyse hvordan bæreren kan bruke tatoveringsmotivet og dens tilhørende historie til kommunikasjon og terapi.

I feltarbeidet oppdaget jeg at de fleste gjerne snakker om tatoveringene sine og hvorfor de har valgt å ta dem. Historien som følger med motivet er som oftest godt gjennomtenkt fra bærerens side. Det kan virke som om tatoveringer i mange tilfeller blir tatt etter store livsendringer og at disse endringene blir markert med en tatovering. Som jeg har vist tidligere i oppgaven kan bæreren bruke motivene og de tilhørende fortellingene ved håndtering av personlig identitet og som overgangsrituale. Tatoveringsprosessen starter fra bæreren bestemmer seg for å få en tatovering og frem til motivet er påført kroppen. Men det kan virke som om denne prosessen også kan fortsette etter at motivet er kommet på kroppen. Etter at motivet er tatovert på kroppen har bæreren en tatovering med en medfølgende historie. Denne historien blir fortalt hver gang noen spør om tatoveringen. Det kan føre til at det vanskelige blir lettere å snakke om fordi andre stiller spørsmål om tatoveringer. Det er ikke bæreren som begynner å snakke om det de har opplevd, men det er den som ser tatoveringen og stiller spørsmål om den som åpner for kommunikasjon om det som har hendt bæreren. Det kan også være kontekst bestemt hvilke deler av fortellingen bæreren velger å fortelle, både i forhold til hvor de er og hvem de snakker med.

I følge Rush skaper tatoveringer en transformering av sinnstilstanden *"and transformation of state appears to be a necessary component in emotional and physical healing"* (Rush 2005:71). Han beskriver videre at det er helt nødvendig at bæreren tror på motivets makt for

at det skal kunne ha en transformativ virkning og endre tankegangen hos bæreren (Rush 2005). Tatoveringer er med andre ord ikke magiske i seg selv, men blir det på grunn av betydningen og den forpliktelsen som bæreren legger i tatoveringen.

Det man skriver på kroppen blir en påminnelse som bæreren må forholde seg til og derfor kan den være med på å endre måten bæreren tenker om problemet på. Om bæreren tror på det har tanken en sterk kraft. Dette viser også vestlig medisin gjennom forskning på placebo effekten.

”Forskningen oppdaget at de fleste tror at lyserøde piller er mer effektive enn piller med andre farger. Hvis industrien lager en lyserød pille, vil denne virke bedre enn for eksempel en hvit pille. Dette kalles placeboeffekten. Det er en responsforventning og er en viktig faktor i all medisinsk behandling.Forventninger vil skape endringer som fremmer reell bedring selv ved alvorlige sykdommer” (Wromnes & Manger 2005:26).

Denne effekten kan sammenlignes med det Rushs utsagn om viktigheten av at bæreren av tatoveringen tror på ritualet han/hun går gjennom ved å tatovere et motiv av betydning for bæreren. (Rush 2005). Altså må bæreren selv tro på effekten motivet skal gi. Dette mener jeg er noe som kan skje både før bæreren tatoverer seg og har bestemt seg for motivets betydning, og etter tatovering der bæreren kan oppdage motivets betydning og bruke tatoveringen som hjelp til heling. Det kommer an på betydningen bæreren legger i motivet som er tatovert. Den mening og betydning som tillegges motivet vil være grunnlaget for heling for bæreren.

Som tidligere nevnt henviser også Rush til smerten som en del av tatoveringsprosessen og han mener at selve utførelsen av tatoveringen ”fester” minnet med smerte. Han henviser til hvordan naturlige arr fører til historier man ikke glemmer på grunn av smerten det medførte. Jeg tror som ham at smerten ved selve påføringen av tatoveringsmotivet kan være med på å gi bæreren et minne som blir sterkere. Dette kan også være av betydning i diskusjonen om tatovering som healing og terapi. Kraft mener også at smerten er sentral ” *Når smerten blir intens, reduseres verden til den egne kroppen og den unike sfæren av følelser og emosjoner” (Kraft 2005:60).* Hun sier videre:

”...selvpåført smerte kan gi følelser av styrke og kontroll. Snarere enn hjelpeløshet i møte med invaderende smerte, er dette smerte som maktteknikk og smerte som healing. Smerten

artikulerer traumet, avgrenser det til et sted på kroppen, og åpner for gjenopplevelse i et tempo man selv kontrollerer” (Kraft 2005:130).

Jeg er enig med Kraft i at selvpåført smerte i forhold til tatoveringer kan gi følelse av styrke og kontroll og at smerten artikulerer traumet, men ut over det tror jeg at motivets tilhørende fortelling vil være et sentralt middel for at tatoveringsprosessen skal fungere som terapi for bæreren. Smerten kan være med på å gjøre fortellingen og minnet om tatoveringsprosessen sterkere. Jeg tror ikke det er mulig å snakke om tatoveringer som terapi uten å ta med alle faktorene som tatoveringene inneholder. Både i forhold til personlig identitet, overgangene de representerer, motivets tilhørende fortelling og smerten ved selve utførelsen. Alle disse faktorene er med på å gi tatoveringen en meningsverdi for bæreren som kan føre til heling eller mestring av det bæreren har opplevd. Hver av disse faktorene har sin egen rolle i tatoveringsprosessen, hver på sin måte. Jeg har beskrevet hvordan tatoveringene kan representere bærerens personlige identitet mest på bakgrunn av fortellingene som gjør dem individuelle. Jeg har beskrevet hvordan tatoveringsprosessen kan ses på som en overgang for bæreren. I denne overgangen er også fortellingene knyttet til motivet sentralt. Fortellingene mener jeg også er sentrale i forhold til smerteopplevelsen bæreren har under selve utførelsen av tatoveringen, men dette er noe jeg vil gå nærmere innpå senere i oppgaven. Jeg vil nå se på hvordan tatoveringsprosessen kan brukes som elementer i terapi, heling og mestring for bæreren.

Tidligere i oppgaven har jeg forklart hvordan motivenes tilhørende fortellinger blir konstruert på bakgrunn av bærerens opplevelser. Fortellingene har som sagt tidligere stor betydning for bærerens syn på sitt tatoveringsmotiv både som noe unikt og som noe personlig. Jeg mener også at historiene har en viktig rolle i forhold til tatoveringsprosessen som en del av bærerens personlige utvikling og heling. Spørsmålene som blir stilt om motivet vil føre til at bærerens konstruerte historie blir gjentatt til den til slutt er noe som hendte bæreren i stedet for noe som hender bærerne. Hvorfor tatovere noe på kroppen om man ikke ser det selv. Eller hvorfor plassere det på en del av kroppen som ingen andre ser heller. Det kan virke som om tatoveringsmotivet er en like viktig del av bæreren både psykisk som fysisk. Dette kan forklare hvorfor det kan være uviktig om tatoveringsmotivet er synlig eller ikke. Bæreren vet at det er der, hvorfor det er tatt og den tilhørende fortellingen. Det vil gi mening at det da kan være skjult og likevel en del av helingsprosessen for bæreren. Dette fordi historiene kan bli

fortalt like mye til bæreren selv av ham selv og smerten han gikk gjennom for å få den vil minne ham på hva han har gått gjennom like mye som naturlige arr man får på kroppen gjennom livet.

Det trenger nødvendigvis ikke være store livsendringer som fører til valg av motiver og fortellingen knyttet til motivet, selv om det ofte er slik, det kan også være andre påvirkninger i bæreren liv. Jeg vil vise dette med et eksempel fra studioet.

I tatoveringsstolen sitter det en stor mann i begynnelsen av 30 årene. Blåkopien er overført til huden hans og tatoveringen skal tas på underarmen. Motivert er et ansikt som ser ut som en demon. Munnen er åpen med store tenner og øynene er smale og skumle. Tatoveringen er i black and grey. Bildet gir et skummelt helhetsinntrykk. Jeg spør ham hvorfor han har tatovert det motivet på armen sin. Først svarer han meg at han har tatt det fordi han synes det var stilig. Men når vi stod å småpratet litt sa han at han var veldig mørkeredd og at tatoveringen skulle hjelpe ham å ikke være redd. "Jeg blir den skumleste i rommet på denne måten. Jeg tatoverer på meg det jeg er reddest for".

Tatoveringen gir bæreren mulighet for å endre innstillingen og redselen han har for mørket. Han bruker motivet på huden, og historien om at han er skumlest til å endre tankeprosessen rundt redselen for mørket. Tatoveringen blir på denne måten et verktøy som bæreren kan bruke som terapi for seg selv. Han fortalte meg ikke med en gang hvorfor han hadde valgt å tatovere dette skumle ansiktet, men valgte først å si at han hadde valgt det fordi det var stilig, mens den egentlige bakgrunnen for valget kom etterpå. Dette kan tyde på at han ikke ville dele den egentlige grunnen med andre. Det viser også at bæreren har et valg i hva de deler med andre og hvordan de fremstiller seg selv og hvilke egenskaper de vil fremheve ved seg selv, men også hvem de vil dele helingsprosessen med. Dette kan også bety at bæreren historie er mest for ham selv og ikke nødvendigvis for andre. Han kan konstruere en historie som skal hjelpe ham å ikke være mørkeredd, samtidig som historien og motivet skal gjøre ham selv sterkere psykisk og skumlere enn det han er redd for. Han bruker tatoveringsprosessen til å styrke sine egne tanker om seg selv og minske sin egen frykt for mørket.

I eksempelet jeg viste til tidligere med kvinnen med de kinesiske tegnene på ryggraden kan man se en annen måte å bruke tatoveringer som terapi. Motivets plassering er nøye gjennomtenkt av bæreren og har en betydning i seg selv “Min sønn var ryggraden min gjennom dette”. Hun viser til hva som holdt henne oppe gjennom en vanskelig tid, både med motivet og plasseringen, men beretningen hun har skapt er nødvendig for at andre skal forstå bakgrunnen for tatoveringen. Hun velger selv hvem hun deler denne historien med og hadde valgt å ikke dele den med sønnen sin enda. Hun delte den med meg som var en fremmed for henne, dette kan tyde på at tatoveringer åpner for kommunikasjon med “andre” og skaper på denne måten et møtepunkt mellom “jeg” og “andre”. Tatoveringer er ment å bli lest av andre og er derfor ikke bare private uttrykk for tidligere opplevelser, men bæreren velger som nevnt tidligere hvem de vil dele den private betydningen med.

Det kan virke som om bærere nå har et sterkt fokus på at tatoveringer skal gi mulighet til å takle personlige og emosjonelle hendelser. Historiene endrer seg ofte underveis og gjør tatoveringer som ellers er permanente motiver også dynamiske. Etter som tiden går vil historiene endres fra noe som jeg opplever til noe som hendte meg. Kraft viser også til en fysisk endring som skjer med motivet ”Den naturlige utviklingen vil være at tatoveringen eldes, falmer og blir rynkete med kroppen, og at de i tråd med denne prosessen får ny mening og nye betydninger. De samme tatoveringene som på en ung sjømann signaliserer yrkesstatus og livsstil, snakker på den gamle sjømannen om en fortid på havet” (Kraft 2005:84). Endringene vil altså kunne finne sted både psykisk og fysisk.

I en samtale med en tidligere sjømann viste han meg tatoveringene sine. Når han tok av seg skjorten sa han - det er ikke lenger en ung manns kropp og tatoveringene er falmene med den. Tatoveringene hans hadde mistet all farge, de var nå gråblå de fleste steder og fargen hadde på en måte flytt litt utover de jevne strekene en ny tatovering har. Jeg så den fysiske endringen som hadde skjedd med tatoveringene hans. Han fortalte meg bakgrunnen for valgene av tatoveringsmotivene. To av dem var typiske sjømannstatoveringer med ankere og båter, mens to av dem var kjærlighetserklæringer. Den ene har jeg forandret på, nå står min kones navn der, tidligere stod det et annet kvinnenavn der, men min kone likte selvfølgelig ikke det, så nå står hennes navn over. Men det snakker vi ikke om sa han. Det er gammelt og bør ikke dras frem igjen, selv om jeg husker henne når jeg forteller om denne historien. Historien til den

tidligere sjømannen viser tatoveringsprosessen som noe som varer lenge etter at den er gjennomført og også etter at den er endret på. De gav ham minner om når han hadde vært sjømann og at han elsket en annen kvinne enn sin kone. De minner ham om når han var ung og til sjøs og han er bevisst på at tatoveringene har endret seg sammen med kroppen hans. Eksempelet om den tidligere sjømannen kan også vise at tatoveringer har en nær forbindelse til tanker og minner om fortiden, om hvem man var, hvor man var og hvem man er blitt.

Bærereren snakker ofte lett om sine tatoveringer fordi de er vant til at det blir stilt spørsmål om dem, det fører ofte til at bærerens historie om tatoveringen endrer seg i forhold til hvem som spør, men også i forhold til om tatoveringen er en del av fortiden, nåtiden eller fremtiden. Historien endres fra dette opplever jeg til det opplevde jeg, det interesserer meg til det interesserte meg osv.

John Chr Knudsen skriver i sin artikkel "Cognitive models in life histories" (1990) om blant annet vietnamesiske flyktingers sterke tendens til kognitiv klassifisering av tid i tre forskjellige faser; fortid, nåtid og fremtid. Knudsen utførte sin forskning i periode 1981-1987 i flyktingleire på Filippinene, i Hong Kong og i Japan. Senere supplerte han med informasjon fra vietnamesiske flyktinger i Norge og USA (Knudsen 1990).

I følge Knudsen kan flyktingenes livs historier gi mening i et livsløp som har blitt ødelagt av dramatiske hendelser. Knudsen mener disse historiene kan forstås som presentasjoner av personen med utvalgt informasjon som varierer over tid og i forhold til situasjonen. Disse utvalgte elementene kan være valgt enten bevisst eller ubevisst, men de er i følge Knudsen elementer som allerede har vist seg å være effektive for måloppnåelse (Knudsen 1990).

Han argumenterer for:

"..a modell in which the subject's thematic description of events presented as a life history is considered with general processes of coping and adaptation. This approach calls for an understanding of life histories as situationally conditioned constructs in which the individual's focusing is understood as self presentation at particular turnings in the life course.."(Knudsen 1990:122)

Knudsen mener at historiene kan brukes i en håndteringsprosess der personens livs historie blir brukt til å håndtere og takle hendelser. I følge Knudsen vil både den som forteller og den

som stiller spørsmålene være med på å forme historien og at vi som forskere må være bevisst på vår rolle. Knudsen mener at historiene blir til i et samarbeid mellom disse to partene. Knudsens mål i artikkelen er å: *„deskrive how a subject (refugee) tries to construe a life history in an attempt to reduce the uncertainty of his/her life course and simultaneously secure his/her rights towards the future” (Knudsen 1990:123).*

Knudsen argumenterer for at den kognitive modellen er utviklet gjennom den kognitive bindingen av elementer fra alle tre fasene samtidig. På denne måten bli modellen mer eller mindre fortid/nåtid/fremtid orientert (Knudsen 1990). I følge Knudsen er denne kognitive modellen en måte å organisere virkeligheten på: *”The analysis of strategic self presentation through life histories offers an alternative point of departure for understanding the subject’s strategies to a discussion of changes in time perspective” (Knudsen 1990:128).* Knudsen mener at en av hovedoppgavene til kognitive modeller er å fungere som en håndterings mekanisme i presentasjon av selvet, i hans forskning i forhold til terapeuter og formelle representanter i flyktningleiren og eksile settinger (Knudsen 1990).

Fortid, nåtid og fremtid er viktige aspekter også ved tatoveringsprosessen. En tatovering gir bæreren en kroppslig dokumentasjon for at fremtid blir til nåtid og så til fortid og skaper kontinuitet. Dette er noe av det samme som Knudsen viser til i sin kognitive modell og det han kaller *”cognitive chaining of elements from all three phases simultaneously” (Knudsen 1990:127).* Motivets verbale historie kan endres av bæreren og dette åpner for manipulering av minner. Denne endringen av historien er det samme som Knudsen beskriver i sin forskning, der utvalget av elementer vil endre seg fra situasjon til situasjon og over tid. Dette kan virke som et paradoks i og med at tatoveringer er sett på som permanente inskripsjoner på kroppen. Man kan si at tatoveringer kan være en fastfrysing av et minne, men de er også dynamisk og historien endrer seg fra nåtid til fortid, men er samtidig en binding mellom fortid, nåtid og fremtid.

Det var kunder som kom på studioet med tatoveringer som de hadde tatt tidligere, i samtale om den nye tatoveringen stilte jeg også spørsmål om tatoveringer som bæreren hadde fra før. Tatoveringsmotivene som bærerne allerede hadde på kroppen ble snakket om i fortid. Bæreren kunne da si for eksempel: denne tok jeg etter jeg ble skilt, denne tok jeg når jeg var ung, denne tok jeg etter en tøff tid eller denne tok jeg da min bror døde. Bæreren snakket da om noe som hadde hendt dem på et tidligere tidspunkt, mens tatoveringsmotivene de skulle ha nå ble omtalt i nåtid. Denne skal jeg ha fordi jeg akkurat har gått gjennom en skilsmisse, jeg

vil minnes min døde mormor, jeg skal minne meg selv på at jeg er sterk, jeg skal ha denne fordi jeg er som jeg er. De fleste tatoveringer blir likevel noe som har hendt bæreren og er i fortid, men likevel er tidsaspektet av betydning for bærerne. De nye tatoveringsmotivene og deres historier er minner som oftest er nye og ”ferske” for bærerne. Etter en tid blir minnene og motivene til en del av bæreren som blir omtalt i fortid.

Jeg mener at Knudsens kognitive modell fortid/nåtid/fremtid som jeg mener kan være sentral i forhold til motivene og de tilhørende historier, igjen understreker at det ikke er hensiktsmessig som Kraft gjør å dele opp tatoveringer som enten fremtidsrettet eller tilbakeskuende. Tatoveringsmotivene og de tilhørende historiene vil være både fortid, nåtid og fremtid på en og samme tid.

Antropologen Makiko Kuwahara (2005) hadde som sagt tidligere blant annet feltarbeid i et fengsel på Tahiti, der hun så på tatoveringens betydning for de innsatte. Hun mener at de innsatte bruker huden som en måte å oppfatte tid på og at tatoveringene ofte blir ansett som en del av fortiden fordi de for mange er assosiert med å huske. Kuwahara mener at de innsatte også bruker huden til å bli frigitt fra fortiden og transformert inn i en ny hud og at dette gjør at de kan leve både i nåtid og fremtid. Hun mener at tatoveringene på denne måten fører til at de innsatte innser at fremtiden hele tiden blir nåtid og at nåtid blir fortid (Kuwahara 2005).

”I consider that the skin is for the inmates, an interface with which they conceptualize the flow of time. Tattooing is often considered a mark of the past because of its indelible nature and its associated with remembering for many people. ... the past is not predominant in tattooing, particular in prison. Rather the inmates need their skin to be liberated from the past and to be transformed into new skin, to live in the present and the future” (Kuwahara 2005:214).

Det kan virke som om tid er enda viktigere for de innsatte enn for kundene på studioet. Selv om en del av tatoveringene som ble utført på studioet ble beskrevet som fremtidsrettet representerte mange av dem noe som hadde hendt, eller hendte bæreren nå. Forskjellen kan være at de innsatte har behov for at fremtiden skal endre den de er og der de er, mens kundene på studioet ofte brukte tatoveringene for å vise hva de hadde overkommet og opplevd. I begge tilfeller er likevel tid et viktig aspekt ved tatovering, det gir bærene mulighet til både fysisk og

psykisk å se endringene de har opplevd. I følge Knudsen var tid sentralt også for flyktingene og mange av historiene deres dreide seg om fremtiden, enten hva de ønsket å arbeide med eller hva de ønsket for sine barn. Men denne bruken av fremtidsrettede historier var avhengig av hvor lenge flyktingene hadde vært i leirene. Det var i følge Knudsen vanskeligere for dem som hadde vært lenge i flyktingleire å ha fremtidsrettede historier da fremtiden var usikker. Forskjellen på denne bruken av historier som er fremtidsrettet kan være fordi de innsatte visste når de skulle ut av fengsel, mens flyktingene ikke visste når de skulle ut av leirene eller hva som ventet dem når de kom ut. De som tatoverte seg på studioet hadde kanskje ikke samme behov for å ha fremtidsrettede historier til tatoveringsmotivene fordi de hadde muligheter til å leve i nåtid. Årsaken til dette mener jeg kan være at tatoveringsprosessen ofte blir brukt som avslutningen på et overgangsrituale der bæreren viser et skille mellom det som var og det som er nå. På denne måten brukte bærerne de kognitive historiene til å fortelle om fortiden uten å være direkte fremtidsrettet ”... *a splitting in time is a result of an active process, a coping mechanism through which the individual attempts to reduce stress*” (Knudsen 1990:124).

På denne måten kan motivenes tilhørende fortellinger være en kognitiv håndteringsmekanisme for å redusere stress og for å skape kontinuitet i forhold til tid.

Kroppen blir på flere måter en sentral faktor for terapi og heling i bærerens liv.

Jorun Solheim mener at:

”.. kroppen kan sies å fungere som et særegent informasjonssystem, et symbolsk meningsunivers. Eller rettere sagt, som bærer av et symbolsk meningsunivers, fordi kroppslige erfaringer og opplevelser nettopp ikke er meningsfulle ”i seg selv”- de tilskrives og får derimot mening og betydning innen en bestemt sosial og kulturell sammenheng” (Solheim 1998:60).

Denne tilskrivningen av mening som Solheim beskriver mener jeg blir brukt ved konstruksjonen av historiene til tatoveringsmotivene. Solheim mener at kroppen utgjør vår erkjennelsesstruktur og at spor blir risset inn i kroppen og på denne måten fungerer kroppen som tekst (Solheim 1998). ”Hver enkelt individs kroppslige uttrykksformer er i en viss forstand å betrakte som private ”ytringer”, personlige ”tekster” (Solheim 1998:61) Tatoveringene, som er skrevet på kroppen er en tekst som representerer personlig identitet og

bærerens opplevelser. Knudsen mener også at flyktningenes livshistorier viser deres personlige identitet og at de kan brukes for å presentere selvet. På samme måte brukes utvalgte elementer av bærerens livshistorie til å vise hvem bæreren er og hva han/hun har opplevd. Kroppen blir brukt for å vise frem minner, både til andre og seg selv.

Muligheten for å manipulere tid og hendelser ved å skrive på kroppen skaper en forbindelse mellom kroppens utside, det indre og tid. Om jeg skal bruke Knudsens modell fortid/nåtid/fremtid ville det i forhold til tatoveringene og deres tilhørende historie kanskje sett slik ut: fortid/nåtid/fremtid/det indre/det ytre.

Kroppen blir en prosjektør av minnene som åpner for kommunikasjon både med andre og seg selv, noe som igjen kan føre til at bæreren blir helet ved å gjenta historien, endre historien og på denne måten overkomme vanskelige hendelser.

Bæreren konstruerer en beretning for å forklare tatoveringen og denne fortellingen kan igjen være en viktig del av selvutviklingen fordi bæreren må sette ord på opplevelsen han eller hun har hatt. Jeg vil påstå at tatoveringer på denne måten kan være terapeutisk fordi det fører til at bæreren må være bevisst på sin egen situasjon og i stand til å uttrykke det verbalt.

Beretningene ble i denne sammenheng ofte beskrevet i fortid - ”Jeg hadde akkurat opplevd et brudd”, ”Jeg hadde en vanskelig tid”, ”Jeg hadde en fantastisk reise”, ”Jeg hadde det vondt”.

Fortellingene hadde endret seg fra nåtid til fortid og viste hvordan bæreren hadde utviklet seg. I mange av disse tilfellene vil ikke tatoveringsmotivene bare være for å kommunisere med seg selv, men krever også at bæreren har tenkt gjennom sin egen situasjon, hva som har hendt, hva de vil legge vekt på i fortellingen, hva de vil at skal endres og hvorfor tatoveringsmotivet betyr noe for dem. De må velge ut elementer som de mener presenterer dem selv for andre på den måten de ønsker andre skal se dem. I følge Goffman er dette en viktig del av inntrykkskontroll, hva man viser frem og hva man velger å holde skjult, valgene kan gjøres både bevisst og ubevisst (Goffman1959). Det at bæreren må være bevisst sin egen situasjon og tankegangen rundt hendelsen kan også være en del av en helingsprosess.

En kvinne i slutten av 20-årene kom inn på studioet for å tatovere en tekst på armen sin. Hun sa dette var en del av en sang som betydde mye for henne. Teksten var: ”No matter how hard she is trying, her heart won’t turn to stone.” Hun forteller at hun hadde prøvd flere ganger å gjøre hjertet sitt til stein, men hun klarte det ikke. Hun sier hun har opplevd mye men er for følsom. Denne skal minne henne på at hun er som hun er, uansett hvor mye hun vil forandre det noen ganger.

Hun har i denne sammenhengen tenkt mye på hvem hun er som person og har bestemt at hun må akseptere seg selv som hun er. Hun vil bruke tatoveringsmotivet og den tilhørende fortellingen til å minne seg selv på hva hun har akseptert. Dette er et eksempel der bæreren velger hva hun deler med andre. Hun forteller ikke hva hun har opplevd, men at hun har opplevd mye og at hun er følsom og har ønsket å forandre det, men har nå akseptert seg selv. Hele historien bak tatoveringsmotivet deler hun kanskje med sine nærmeste, eller bare med seg selv. En del av helingsprosessen skjer før påføringen av tatoveringsmotivet og vil være en del av den overgangen bæreren går gjennom.

Tatoveringene kan vise til for eksempel styrke- jeg overlevde branner, skilsmisse, sorg og lignende. De kan også gi en opplevelse av frihet- jeg klarer meg selv, jeg kan gå videre, og de kan gi beskyttelse til bæreren ved for eksempel religiøse motiver. Dette kan gi en opplevelse av mestring og av å få tilbake kontroll over livet, vise en selv og andre at man tålte og gi en erklæring til andre om hva man har opplevd. I likhet med Knudsens forskning på flyktingenes livshistorier, kan det se ut til at bærerne kan bruke tatoveringsprosessen som en mekanisme for å håndtere stress.

Tatoveringene kan åpne for kommunikasjon med andre og på denne måten være terapeutisk ved at bæreren får snakket om det som har hendt. Som vist tidligere forteller ikke tatoveringen en historie på egenhånd. Bæreren må skape en beretning ved å velge ut deler av sin historie som de vil fremheve for å presentere seg selv, men også for å hele seg selv og redusere stress. Man kan derfor si at tatoveringer kan brukes som terapi for bæreren. Tatoveringsprosessen kan også være selvhjelp for bæreren siden det også foregår en indre dialog i løpet av prosessen. Denne indre dialogen foregår også i forhold til utvalgte deler av historien og blir en presentasjon av seg selv til seg selv, det Jenkins beskriver som selvtilskrivning. Jeg mener at om selvtilskrivning blir brukt for å ”styrke” personen og deres oppfatning av seg selv og deres evne til å håndtere utfordrende situasjoner, kan tatoveringsprosessen også på denne måten virke helende på bæreren.

Fortellingene om tatoveringer kan på denne måten skape en kontinuitet i bærerens livshistorie og gi mulighet for å reflektere over egen situasjon og transformasjon over tid.

5.2 Manipulering av huden

I denne delen av kapittelet vil jeg se på muligheten for å manipulere huden og minner ved å endre tatoveringer eller fjerne dem. Hvilken betydning har smerten ved en tatovering for ”festing” av fortellingen bæreren har konstruert til motivet? Kan bæreren fjerne både motivet og minnet ved laserbehandling eller cover up?

Antropologen John A. Rush har dette å si om selve tatoveringen: *”As a scar or tattoo heals, the skin sloughs away, in the same manner as that of the shedding snake. For sure, then, one who has been scarred or tattooed dies to his or her old self/flesh and, through the symbolism of tissue regeneration is reborn”* (Rush 2005:167). Han mener med dette at bæreren sammen med huden som har blitt tatovert dør og blir gjenfødt når huden gror og blir ny. Jeg er ikke enig med Rush i at bæreren “dør” og blir “gjenfødt” gjennom at huden transformeres, men er enig med ham i at tatoveringer har en transformativ effekt. Når tatoveringene blir utført på kroppen medfører dette smerte. Hver person opplever denne smerten forskjellig, men felles for dem er at de uttaler at smerten er ”verdt det”. Rush har likevel et poeng i denne uttalelsen sin og det er at selve gro-prosessen kan virke som en del av selve helings-prosessen for bærerne. Såret må også gro fysisk, ikke bare psykisk. Dette kan også være en del av bærernes oppfatning av at tiden går. Tatoveringsmotivet går fra et åpent sår, til noe man er veldig bevisst på at er på kroppen og over til noe som er blitt en del av kroppen på lik linje med andre arr man naturlig får.

Andre måter å transformere tatoveringen på er ved å ta en såkalt ”cover up” eller laserbehandling. Cover up gjøres ved å tatovere en ny tatovering over den gamle. Den gamle tatoveringen representerer fortiden og en cover up kan dermed gi bæreren mulighet til å manipulere minner ved å skjule dem bak noe nytt. På studioet tilbød de også kundene laserbehandling. En behandling som skal fjerne tatoveringer som bæreren ikke lenger har lyst til å ha. Det kan være flere årsaker til at noen vil fjerne en tatovering, men begrunnelsen jeg hørte flest ganger var at det var tatoveringer som var blitt tatt da bæreren var ung og at det ikke lenger var noe som representerte dem.

I følge Kuwahara bruker de innsatte fem forskjellige måter for å manipulere huden: *“tattooing anew, covering up, modification, erasin and refusing to tattoo”* (Kuwahara 2005:214). På studioet så jeg alle disse formene for å manipulere huden. Bærerne hadde noen ganger med

seg venner eller familie som uttalte at de ikke ville tatovere seg: det er ikke noe for meg, var ofte uttalt her. jeg mener likevel at for de innsatte Kuwahara beskriver vil det å ikke tatovere seg ha en annen betydning enn for dem som var på studioet. De innsatte skiller seg ut i fengselet om de ikke har tatovering siden de fleste i følge Kuwahara har tatoveringer. På denne måten kan de bruke det å ikke tatovere seg som en måte å skille seg ut. Kuwahara forklarer at de innsattes tatoveringer ofte presenterer deres tid i fengsel og at jo lenger de er der jo flere tatoveringer har de. Tatoveringene skal på denne måten i følge Kuwahara vise at den innsatte er sterk nok til å overleve fengselslivet. På denne måten bruker både de innsatte og kundene i studioet tatoveringene for å vise hva de har tålt og opplevd.

I følge Kuwahara vil *"The old tattoo represent the past or a memory which they do not want to carry for the rest of their life. Thus those who desire to cover up old tattoos often situate themselves on the verge of transition, which is the basis for changes of ideology, social status, age and social relationships"* (Kuwahara 2005:217). Kan man som Kuwahara hevder la vær å bære et minne ved å fjerne eller dekke over et tatoveringsmotiv?

En tatovering som blir fjernet med laser vil ikke forsvinne helt, den vil alltid være en skygge i huden. Dette så jeg på studioet når de hadde hatt laserbehandling på tatoveringer. Tatoveringen var der fremdeles, men man måtte se nøye etter for å oppdage den. En tatovering kan fjernes men ikke viskes helt ut. På denne måten kan man si at man kan manipulere et minne, eller en fortelling ved å fjerne tatoveringen, men som ved andre arr vil det ikke forsvinne helt. Vil det da glemmes? Jeg vil tro etter samtaler med bærere som har fått fjernet eller endret tatoveringer at minnene om dem og hvordan de var likevel vil være "en del" av bæreren. Dette så jeg blant annet i samtale med mannen som var tidligere sjømann. Selv om han hadde tatt en cover up husket han hva som var under det nye motivet. I samtale med andre som hadde fjernet tatoveringer med laser viste de meg hvor de hadde vært, hvordan de hadde sett ut, hvorfor de hadde tatt dem og hvorfor de hadde fjernet dem. Dette kan tyde på at selv om motivet blir fjernet med laser vil det likevel være en del av bærerens beretning om seg selv og hva de har opplevd. Dette kan tyde på at tatoveringsprosessen blir en del av bæreren som han ikke kan fjerne fra minnet selv om han prøver å fjerne det fysiske motivet fra kroppen.

Dette er også et paradoks siden tatoveringer kan se ut til å bli en naturlig del av kroppen over tid og likevel er de et sterkt minne for bæreren. Kan dette ha bakgrunn i fortellingen bæreren konstruerer før de tar tatoveringen, eller er det smerteopplevelsen som gjør minnet så tydelig, eller er det muligheten for å konstruere nye historier underveis som gjør minnet så tydelig. Om det var smerten som gjorde at minnet ”fester” seg ville kanskje en cover up føre til at motivet under ville glemmes? Eller vil begge opplevelsene være så sterke hver for seg at bæreren vil huske begge like godt selv om bare ett motiv er synlig. I samtale med kundene på studioet var det flere som fortalte meg at noen av tatoveringene de hadde var cover up, det kan derfor se ut til at selv om bæreren prøver å manipulere huden og minnet så er det bare selve motivet som ikke lenger er synlige for andre. Det er fysisk fjernet, men psykisk til stede likevel. Det kan derfor virke som om et tatoveringsmotiv og minnet det representerer ikke kan fjernes ved laser eller cover up. Det vil være et minne som er like mye en del av bæreren som motivet som er synlig. Om dette er riktig vil manipulering av tatoveringer og den prosessen bæreren går gjennom ved å tatovere huden være permanent selv om det er mulig å fysisk endre motivet. Dette er et enda større paradoks enn oppfatningen av at motivet er permanent. Det vil da være minnet om tatoveringsprosessen og ikke motivet i seg selv som blir permanent hos bæreren.

Kapittel 6 Det indre og det ytre

For at tatoveringsprosessen skal kunne ses på som meningsbærende er det viktig å ta hensyn til det indre og det ytre i tillegg til tids faser. Det ytre fordi det er på huden tatoveringsmotivet er synlig og det indre fordi konstruksjonen av fortellingen er en kognitiv prosess. Som jeg har vist tidligere i avhandlingen er det en forbindelse mellom det kognitive, motiv og tid i tatoveringsprosessen.

Jeg vil i dette kapittelet se nærmere på temaene i avhandlingen i forhold til tatoveringsmotivenes rolle i identitetshåndtering.

6.1 Refleksjoner

Jeg vil begynne med et kort utdrag av endringer i bruk av tatoveringer som i forhold til den historiske bakgrunnen. Jeg mener den historiske bakgrunnen kan være med på å vise hvordan tatoveringer nå blir brukt på en annen måte enn tidligere.

Tatoveringer har som vist i kapitlet ”historisk bakgrunn” blitt brukt av mennesker som kroppslige markører i uminnelige tider. Tatovering i Europa kan i følge John A Rush dateres til førhistorisk tid, med bevis i ”The Iceman”, som er antatt å ha dødd rundt 3200 f.Kr. ”The Iceman” var preservert av en isbre frem til 1991. Liket som var 5200 år gammelt hadde totalt 58 tatoveringer på kroppen”(Rush 2005).

Tatoveringer har som tidligere vist blitt brukt for å markere tilhørighet, men har også vært brukt som markører for å stenge personer ute fra det sosiale fellesskapet. De kristne ble først brennemerket som tegn på at de var frafallen fra den rette tro og utestengt fra samfunnet. Men de kristne oppfattet brennemerkingen som et tegn på tilhørighet i stedet for et stigma der tatoveringen skulle vise at man var villig til å lide for sin tro (Oetterman 1984).

Samfunnets innstilling til tatovering har endret seg i bølger opp gjennom tidene.

På slutten av 1700-tallet var tatoveringer stigmatisert som noe usivilisert som de primitive hadde. På 1800-tallet ble tatovering et stigma blant de prominente når ”alle” kunne få tatovering. Kvinner har i de fleste tider (bortsett fra de prominente i en kort periode på slutten av 1800-tallet) blitt stigmatiserte om de tatoverte kroppen sin. I en periode på 1950-tallet fikk ikke kvinner tatovere seg på studioene om de ikke var over 21 år og hadde tillatelse fra mannen sin. De måtte være gift eller lesbisk for å kunne tatovere seg. Det at de lesbiske tatoverte seg førte også til en økning av stigmaet ved å være tatovert kvinne (Hjemdahl 2006). På 1900-tallet var tatovering et stigma fordi det ofte viste gruppetilhørighet til sjømenn og bikere. (Kraft 2005).

Jeg har tidligere vist medias rolle i forhold til oppfatninger av tatoveringer som et stigma. Jeg mener at media ved å drive inntrykkskontroll har vært med på å endre annerledesheten ved å være tatovert og dermed fjernet en del av stigmaet forbundet med å være tatovert.

Annerledeshet er som vist tidligere ikke alltid uønsket (Solvang 2002) (Goffman 1963). I noen sammenhenger er det en ønsket annerledeshet som har ført til at mennesker har tatovert seg for eksempel kvinnene som jobbet i ”side-shows” og på sirkus (Hjemdahl 2006).

Som vist i avhandlingen kan det virke som om kategoriseringen ”annerledes” ikke er like aktuell lenger i forhold til det å være tatovert og at stigmaet ved å være tatovert er blitt mindre. For dem med mange tatoveringer som dekker mye av kroppen, kan det se ut til at det fremdeles er en annerledeshet og et stigma forbundet med tatovering. Et stigma oppstår i følge Goffman i sosial interaksjon mellom “normale” og “stigmatiserte” personer i samfunnet (Goffman 1963). Goffman mener at for at noe skal bli stigmatisert må attributtene det er snakk om bli negativt evaluert (Goffman 1963).

I følge Per Solvang handler stigma om å bli redusert som menneske av omgivelsene fordi man er annerledes på noe vis (Solvang 2002). Det må altså være en negativ evaluering og en oppfatning av annerledeshet fra andre for at noe kan kalles et stigma. Kan man da fremdeles påstå at tatoveringer er et stigma? Dette vil sikkert variere fra situasjon til situasjon og vil være avhengig av hvem man samhandler med, men i mange sammenhenger vil jeg si at tatoveringer ikke lenger innebærer annerledeshet og negativ evaluering. Om ”alle” har en tatovering eller ”alle” kjenner noen som har en tatovering vil det ikke lenger være kategorisert som annerledes. Jeg mener at media og spesielt TV-programmene har hatt en sentral rolle i denne endringen. Ettersom flere tatoverer seg vil TV-programmenes rolle bli mindre viktig i denne sammenhengen. Synligheten av mennesker som er tatovert vil være det viktigste middelet til å opprettholde mangel på annerledeshet.

De siste årene er tatoveringer blitt mer allmenne og noe som de fleste kan ta. Dette kan ha bakgrunn i medias positive fokus på tatoveringer. Det var like mange kvinner som menn som tatoverte seg på studioet, men det var ofte en forskjell i plassering og størrelse på motivene. Kvinnene valgte ofte mindre motiver og plasserte motivene på korsryggen, ankelen, vristen, i nakken, på siden av leggen, hoftekammen eller håndleddet. Mennene fikk som oftest tatoveringer på hele armen (full sleev), halve armen (half sleev), på ryggen, på skulderen, brystet, halsen, baksiden av leggen, på underarm og på overarm. Kvinnene valgte som oftest mindre motiver enn mennene, men det var ikke alltid slik. Noen kvinner valgte tatoveringer som var store og fikk dem på ryggen eller baksiden av leggen eller skulderen, plasseringer som ellers var vanligere at menn valgte.

Nylig var det en artikkel i BT der tatovørene som ble intervjuet blant annet sier dette:

”- Det er et klart og tydelig skille på populariteten til tatoveringskunsten før og etter realityseriene, sier Knutsen.

Seriene LA Ink og Miami Ink, som har gått på TV kanalene MTV og Discovery de siste årene, har vært starten på en tatoveringsbølge i Bergen.

- Det stemmer at folk vil ha større tatoveringer og gjerne mer personlige motiv enn før, sier Arild Gerts fra «Lets Buzz».

Skrift og tekster med personlige meninger er også i vinden akkurat nå, ifølge kunstnerne.”

(<http://www.bt.no/nyheter/lokalt/Det-skal-vaere-stort-2495878.html>)(Bergens Tidende 6.mai 2011 av Camilla Ahamatah)(utdrag)

Kvinneres rolle i tatoveringsbransjen og som tatovert har skilt seg ut fra menns rolle. Dette ved at det har vært flere menn enn kvinner som har vært tatovører og flere menn enn kvinner som har vært tatovert (Kraft 2002). Det er i følge mine informanter og min egen forskning fremdeles flest mannlige tatovører. Kvinnene har vært sterkt underrepresentert i dette yrket. Men i følge mine informanter er det nå flere kvinnelige tatovører. I TV-programmet LA Ink, som hadde premiere i 2007, er de fleste ansatte på studioet kvinner, de har bare en mannlig tatovør. Tatovøren Kat Von D som først var med i Miami Ink startet sitt eget studio LA Ink med et tilsvarende TV-program som Miami Ink. Kat Von D har fått stor anerkjennelse som kunstner innen tatovering. Hun er mest kjent for sine realistiske portretter i black and grey og har i følge informantene mine en venteliste på tre år.

(<http://www.katvond.net/tattoos.php>)

Kat Von D sin popularitet og fokuset på henne i media kan ha vært med å åpne for at flere kvinner har blitt tatovører. Det kan virke som om media (særlig TV-programmene) har åpnet for å gjøre tatoveringer mer allmenne og det kan også se ut til at de har påvirket kjønnsfordelingen både blant tatoverte og tatovører.

Ett spørsmål jeg har stilt i denne avhandlingen er: "Kan media ha hatt en påvirkning i måten tatoveringer blir brukt?" Jeg mener å ha vist at teamet bak TV-produksjonen har mulighet for å drive inntrykkskontroll som fremhever elementer i tatoveringsmiljøet som gjør det interessant for seerne å følge med. Jeg brukte Goffmans teori "impression management" for å vise hvordan teamet bak TV programmet hadde mulighet for å vise en tilsynelatende back stage, som jeg mener er deres front stage. Denne antagelsen baserte jeg på sammenligning med studioet jeg var i og uttalelser fra mine informanter om TV-programmene. Måten jeg har valgt å bruke Goffman på er kanskje utradisjonell i og med at Goffman bruker teorien i forhold til enkelt personers fremstilling av seg selv og andres oppfatning av dem i sosial samhandling. Goffmans teori inneholder også bruk av inntrykkskontroll i forhold til team og deres fremstilling som en gruppe, men han drøfter da stort sett enkeltindividets rolle i

framstillingen av teamet som helhet (Goffman 1959). Jeg valgte å bruke Goffmans teori for å forklare medias rolle i forhold til tatoveringer fordi jeg mener teorien også kan vise hvordan en TV-produksjon, eller annen media kan bruke inntrykkskontroll for å fremstille for eksempel tatoveringsmiljøet på en fordelaktig måte. Selv om denne formen for inntrykkskontroll ikke foregår i sosial samhandling mellom to eller flere personer, men mellom produsentene bak TV- programmet og seerne mener jeg at Goffmans teori var ”good to think with”. Jeg mener at jeg ved å bruke Goffmans teori fikk vist at media kan påvirke sine seere og lesere ved å benytte seg av inntrykkskontroll og på denne måten kontrollere informasjon som blir gitt for å gi det inntrykket TV-produsentene ønsker å gi av tatoveringsmiljøet.

Det kan virke som om tatoveringspraksiser blir brukt til å skape mening, og i likhet med Knudsens forskning blant flyktninger og deres historier, kan tatoveringsmotivernes tilhørende historier bli brukt til å håndtere stress.

Dette mener jeg å ha jeg vist i avhandlingen på flere måter. Jeg har vist hvordan tatoveringsprosessen kan være en del av et overgangsrituale ved å bruke Van Genneps tredelte teori om overgangsritualer. Overgangsritualene i forhold til tatoveringsprosessen i det moderne samfunn mener jeg er personlige og ikke sosialt arrangerte. En av årsakene til at tatoveringsprosessen blir brukt som overgang kan være medias fokus på tatoveringenes transformative egenskap. I motivernes tilhørende fortellinger blir det lagt vekt på deres egenskaper som transformative i en periode med overganger og endringer. Alle tatoveringsmotivene i TV programmene har fortellinger som beskriver hvordan tatoveringsmotivet skal hjelpe bæreren å komme over noe, å gå videre og å akseptere det som har hendt, eller å minnes noen eller noe.

Det er i moderne samfunn opp til hver enkelt å velge om de vil bruke tatovering som en del av et overgangsrituale og om de vil gjøre det alene eller sammen med andre. Hver enkelt person velger selv om de vil bruke tatoveringsprosessen som en overgang. Selv om de fleste i denne forbindelse sier at det skal representere noe nytt og minne dem på noe gammelt, har de fleste ikke bevisst gått inn for å skape sitt eget overgangsrituale.

Jeg mener at tatoveringsmotivet alene ikke er et overgangsrituale. Men tatoveringsmotivet sammen med den kognitive prosessen som består av konstruksjon av historie, valg av motiv, den fysiske påføring av tatoveringen, smerten det innebærer og senere mulighet for å endre motivets tilhørende fortelling skaper en prosess som kan betegnes som et overgangsrituale.

Jeg har i denne avhandlingen vist tatoveringsprosessen som meningssskapende for bæreren og har lagt spesielt vekt på motivenes tilhørende historier. Jeg har ved å bruke Basso og Bachelard prøvd å vise hvordan konstruerte historier og minner kan gi assosiasjoner til moralprinsipper og brukes for å ”bli kloke” og for å frembringe og bevare minner om hendelser, personer og steder. Jeg har vist at tatoveringsmotivene gir direkte assosiasjoner til hendelser, personer, fasinasjoner eller interesser. Ved å merke kroppen med motiver kan bæreren minne seg selv og andre på hva de har opplevd, overlevd, overkommet, hvem de vil huske spesielt eller mennesker som de forklarer at de ”bærer med seg” ved å tatovere navn, blomster, figurer, bilder eller andre motiver som frembringer minner. Jeg har argumentert for at tatoveringsmotivene og deres tilhørende fortelling på samme måten som steder, rom, poesi, musikk og annen kunst kan frembringe følelser og minner hos bæreren og dem som ser og hører om motivene.

Ved å forklare hvordan tatoveringsmotivenes tilhørende historier blir konstruert og gitt mening kunne jeg vise hvordan tatoveringsprosessen kunne brukes ved håndtering av personlig identitet, som terapi og heling for bæreren og gi assosiasjoner til dem som ser motivet og hører historien.

Jeg har argumentert for at motivene og de tilhørende historiene forteller noe om bærerens personlige identitet og gir bæreren mulighet for håndtering av personlig identitet. Som sagt tidligere kan det se ut til at annerledes aspektet har endret seg for tatovert. Mange har like motiver og ”alle” har en tatovering. På bakgrunn av dette mener jeg at det er historiene som gjør tatoveringene unike for hver bærer. En custom tatovering vil skille seg fra denne antagelsen ved at bæreren har fått et tatoveringsmotiv som er laget spesielt for dem, disse tatoveringsmotivene har også gjerne en tilhørende historie. Jeg mener derfor at en custom tatovering både gjennom motivet og historien er unike for bærerens personlige identitet.

Jeg brukte blant annet Knudsens teori om kognitive modeller for å vise hvordan historier kan skape kontinuitet i tid for bærere av tatoveringer. Knudsen mener at historiene kan brukes i en håndteringsprosess der personens livs historie blir brukt til å håndtere og takle hendelser (Knudsen 1990). Motivets verbale historie kan endres av bæreren og dette åpner for manipulering av minner. Denne endringen av historien er det samme som Knudsen beskriver i sin forskning, der utvalgte elementer vil endre seg fra situasjon til situasjon og over tid. Dette kan virke som et paradoks i og med at tatoveringer er sett på som permanente inskripsjoner på kroppen. Man kan si at tatoveringer kan være en fastfrysing av et minne, men de er også

dynamisk og historien endrer seg fra nåtid til fortid, men er samtidig en forbindelse mellom fortid, nåtid og fremtid.

Jeg ville se på hvordan bæreren kan bruke tatoveringsprosessen som et verktøy for egen heling og historienes betydning for at denne helingen kan finne sted. Bæreren konstruerer en beretning for å forklare tatoveringen og denne fortellingen kan igjen være en viktig del av utvikling fordi bæreren må sette ord på opplevelsen han eller hun har hatt. Jeg vil påstå at tatoveringer på denne måten kan være terapeutisk fordi det fører til at bæreren må være bevisst på sin egen situasjon og i stand til å uttrykke det verbalt.

Bæreren må velge ut elementer som de mener presenterer dem selv for andre på den måten de ønsker andre skal se dem. I følge Goffman er dette en viktig del av inntrykkskontroll, hva man viser frem og hva man velger å holde skjult, valgene kan gjøres både bevisst og ubevisst (Goffman1959). Det at bæreren må være bevisst sin egen situasjon og tankegangen rundt hendelsen kan også være en del av en helingsprosess.

Jeg har argumentert for at tatoveringer kan åpne for kommunikasjon med andre og på denne måten være terapeutisk ved at bæreren får snakket om det som har hendt. Som vist tidligere forteller ikke tatoveringen en historie på egenhånd. Bæreren må konstruere en beretning ved å velge ut deler av sin historie som de vil fremheve for å presentere seg selv, men også for å hele seg selv og redusere stress. Man kan på denne måten si at tatoveringer kan brukes som terapi for bæreren. Tatoveringsprosessen kan være selvhjelp for bæreren siden det også foregår en indre dialog i løpet av prosessen. Denne indre dialogen foregår i forhold til utvalgte deler av historien og blir en presentasjon av seg selv til seg selv, det Jenkins beskriver som selvtilskrivning. Jeg mener at om selvtilskrivning blir brukt for å ”styrke” personen og deres oppfatning av seg selv og deres evne til å håndtere utfordrende situasjoner, kan tatoveringsprosessen også på denne måten virke helende på bæreren.

Fortellingene om tatoveringer kan på denne måten skape en kontinuitet i bærerens livshistorie og gi mulighet for å reflektere over egen situasjon og transformasjon over tid.

Tatoveringer er som sagt ansett å være permanente inskripsjoner i huden.

Huden blir i tatoveringsprosessen brukt til å risse inn motivene bæreren har valgt. På denne måten blir huden merket med permanente tatoveringer som likevel er dynamiske fordi de fleste av dem går an å endre på selv om det er vanskelig og kanskje umulig å fjerne dem helt. Det kan paradoksalt nok virke som om det er de kognitive minnene ved tatoveringen som

”fester” seg hos bæreren. Tatoveringsmotivene er en del av bærerens fortelling selv etter at motivet er endret eller fjernet. Det kan derfor virke som om minnene om tatoveringene blir festet til kroppen med smerte. Det kan virke som om det er vanskeligere kognitivt å gå fra å være tatovert til ikke tatovert. Det vil uansett være noe som har hendt bæreren. Det står ikke lenger skrevet på kroppen, men er likevel skrevet i bærerens minne, hva motivet var, hvor han/hun tok den og hvorfor de fjernet eller endret den. Jeg har tidligere i avhandlingen argumentert for at minnet er vanskelig å viske ut. Det kan ha flere årsaker. Det kan som jeg har argumentert for tidligere være den forpliktelsen bæreren føler når han/hun velger å tatovere seg, overgangen, årsaken til at bæreren tar en tatovering, motivets tilhørende fortelling, det kan være smerten ved selve utførelsen av tatoveringen, eller det kan være en kombinasjon av noen av disse elementene eller av alle.

Jeg var av den oppfatning før feltarbeidet at tatoveringer var permanente inskripsjoner i huden, når jeg nå avslutter avhandlingen min har oppfatningen min endret seg til at det er den kognitive delen av tatoveringsprosessen som fester seg hos bæreren og blir en permanent del av ham/henne.

I Vestlig medisin har det vært et tydelig skille mellom kropp og sinn, sjel og materie, virkelig (synlig) fra uvirkelig (usynlig), altså mellom det som er den fysiske kroppen og det psykiske (Scheper-Hughes & Lock 1986). Det fysiske blir behandlet hos en lege, fysioterapeut, kiropraktor og lignende mens det psykiske blir behandlet hos en psykolog, psykiater, terapeut eller lignende. I mange andre samfunn finnes ikke dette skillet mellom kropp og sjel, men det blir behandlet som en helhet. I følge Scheper-Hughes og Locke har:

”Symbolic and structuralist anthropologists demonstrated the extent to which humans find the body ”good to think with.” The human organism and its natural products of blood, milk, tears, semen, and excreta may be used as a cognitive map to represent other natural, supernatural, social, and even spatial relations” (Scheper-Hughes & Lock 1986:18-19).

Tatoveringsprosessen kan som sagt tidligere benyttes av bæreren som et kognitivt verktøy i håndtering av personlig identitet og stress, dette mener jeg skaper en forbindelse mellom det indre og det ytre. Som vist tidligere kan motivets historie bli brukt som terapi gjennom den betydningen tatoveringsmotivene har for bæreren. Tatoveringen kan på denne måten ses på som en forbindelse mellom det indre og det ytre, eller mellom kropp og sjel og mellom det

virkelige og det uvirkelige. Skillet mellom kropp og sjel blir på denne måten utydelig og tatoveringsmotivet på kroppen forbindes med fortellingen bærereren har konstruert på bakgrunn av elementer fra opplevelser, hendelser, interesser, relasjoner og fasinasjoner. I følge Scheper-Hughes & Lock vil ”*an anthropology of the body necessarily entail a theory of emotions*” (Scheper-Hughes & Lock 1986:28). Dette mener jeg er svært tydelig i bruken av tatoveringsmotiver og historiene som bærereren har konstruert. Det er bærerens emosjoner som blir tatovert på kroppen og jeg mener at å skille kroppen og følelsene vil være vanskelig, om ikke umulig, i denne sammenhengen.

Som jeg har argumentert for tidligere kan det se ut til at tatoveringer nå i stor grad blir brukt i overgangsfaser som terapi for bærereren. Det kan gjøre tatoveringer til et produkt i det alternative markedet sammen med andre alternative behandlingsformer. Det kan virke som om TV programmene har bidratt til økt bruk av tatoveringer som terapi. Dette kan kanskje forklares med den fasinasjonen seerne får for historiene som blir fortalt. Tatoveringsprosessen skiller seg likevel fra andre typer behandling fordi det for det første ikke blir fremstilt som behandling, det er en heling som bærereren selv setter i gang, tatovøren er ikke behandler og bærereren legger selv vekt på hva motivet og fortellingen skal bety for dem. Jeg mener derfor at dette kan ses på som en behandlingsform der bærereren selv er sin egen ”lykkes smed” og selv står for sin egen helingsprosess, og i denne sammenheng er helingsprosessen en del av å være den man er, eller ønsker å være.

Jeg har argumentert for at medias fokus på tatovering og da spesielt TV programmer som Miami Ink og LA Ink, har ført til en økning i bruk av tatoveringsmotiver med tilhørende fortellinger. På denne måten kan det virke som om TV programmene har bidratt til at tatoveringer nå brukes av bærere for å skape mening i det som har hendt dem og for å håndtere stress. Om det er medias fokus som har ført til at tatoveringer blir brukt som en prosess blir likevel et ubesvart spørsmål som blir litt som ”hønen og egget”, hva kom først? Var det fortellingene? Eller var det TV programmene og medias fokus på fortellingene som gjør at tatoveringer nå blir brukt på denne måten?

I TV programmer som for eksempel ”The worlds biggest loser”, ”Dr 90210” ”LA Ink”, ”Happy day” og ”TV 2 sporty”, er det et sterkt fokus på utseendet og kropp, med vekt på kroppsendringer i forhold til trening, kirurgi, klær, tatovering og slanking. Alle disse programmene kan skape et inntrykk av at utseendet er svært viktig og at du har muligheter til å endre eller påvirke din egen situasjon ved å endre kroppen og utseendet ditt.

”Hva som er det gode liv, blir også definert av kommersielle interesser. En velproposjonert kropp og et tiltalende utseende blir holdt fram som sentrale idealer” (Elvbakken & Solvang 2002:16) Media blir på denne måten en sentral aktør i formidlingen av vår kroppsoppfatning. De blir sterke aktører som kan påvirke våre handlinger og valgene vi gjør i forhold til egen kropp. Dette gjelder også for programmene om tatoveringer og dermed også hvordan tatoveringsmotivene blir brukt.

Å bruke kroppen som lerret for ens egen fortelling er blitt mer allment akseptert, dette er tydelig også i forhold til spørsmålene stilt om tatoveringsmotivene. Hvorfor har du tatt den? Og hva betyr den? Det er oppstått en forventning til at tatoveringen har en tilhørende historie som forteller noe om bærerens liv. Det kan virke som om kontrollen over egen lykke ligger hos bæreren og at veien til å være seg selv i denne sammenheng går gjennom tatoveringsprosessen. Bæreren blir sin egen terapeut og sin egen heler.

Litteraturliste:

Andreassen, Karoline. 2008. "*Den moderne kroppskunsten- et studie av tatovering som felt i Norge i dag*". Masteroppgave i sosiologi. Det samfunnsvitenskapelige fakultet. Universitetet i Tromsø.

Anderson, Benedict(1983) 1996. "*The origins of national consciousness*". Kap.3, Imagined Communities. London, New York. Verso. (s. 37-46)

Bachelard, Gaston. 1994. "*The poetics of space. Kap 1: The house from cellar to garret. The significance of the hut.*" Boston: Beacon Press (s.3-37)

Basso, Keith. 1996: "*Wisdom sits in places. Notes on an Western Apache landscape*" Steven Feld & Keith Basso (eds.): Sences of place Santa Fe: Scool of American Research Press (s. 53-90)

Barth, Fredrik. 1969. "*Introduction. Fredrik Barth (ed.) Ethnis groups and boundaries*". Oslo: Universietsforlag. (s. 9-38)

Bergens Tidende Mandag 16.mai 2011.Kultur og folk. "*Kultur og medier: Messe for fargerik kunst*". Olav Gorseth. Utdrag S 2

Dagbladet 03.09.2010. Siv Johanne Seglem:28-34

DeMello, Margo.2000. "*Bodies of inscription. A cultural history of the modern tattoo community.*" Duke University Press.

Ellingsen, Linda Eide. 2008. "*Kropper som snakker- en studie av religiøst motivert kroppskunst*". Universitetet i Bergen. Masteroppgave i religionsvitenskap.

Elvbakken, Kari Tove & Solvang, Per. 2002. "*Helsebilder. Sunnhet og sykdom i kulturelt perspektiv*" Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS

Eriksen, Thomas Hylland. 1998. *"Små steder- store spørsmål. Innføring i sosialantropologi"*. Universitetsforlaget Oslo.

Fossåskaret, Geir. 2009. *"Med identitet på utsida: eit kulturanalytisk perspektiv på identitetskonstruksjonar og smertekjensle ved tatovering"*. Masteroppgåve i kulturvitskap. Institutt for arkeologi, historie og religionsvitskap. Universitetet i Bergen.

Van Gennep, Arnold. 1999. *"Rites de passage. Overgangsriter."* Pax Forlag A/S, Oslo

Goffman, Erving. 1959. *"The presentation of self in everyday life."* Penguin books.

Goffman, Erving. 1963. *"Stigma. Notes on the management of spoiled identity."* Simon & Schuster inc. New York, London, Toronto.

Hjemdahl, Anne-Sofie. 2006. *"Å være feminin, og kanskje litt tøff samtidig..."* "Refleksjoner om tatovering, kropp og kjønn." Tidsskrift for kulturforskning. Volum 5, nr 4. s. 43-64.

<http://www.ba.no/nyheter/article5612573.ece> Foto: Nikita Solenov

<http://www.ba.no/nyheter/article5612573.ece?start=3>

<http://www.ba.no/nyheter/article5612573.ece?start=18>

<http://www.ba.no/nyheter/article5612573.ece?start=20>

<http://www.ba.no/nyheter/article5612573.ece?start=22>

<http://www.ba.no/nyheter/article5612573.ece?start=28>

(<http://www.bt.no/nyheter/lokalt/Det-skal-vaere-stort-2495878.html>)(Bergens Tidende 6.mai 2011 av Camilla Ahamatah)

<http://www.etikkom.no/no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/>

<http://www.etikkom.no/no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/B-Hensyn-til-personer-5---19/5-Krav-om-respekt-for-menneskeverdet-/>

http://hubpages.com/hub/Tattoo_Ideas_New_School_Old_School

<http://www.katvond.net/tattoos.php>

<http://www.norsktattoounion.org/Om-NTU.html>

<http://www.norsktattoounion.org/Hjem.html>

<http://www.lovdata.no/cgi-wift/ldles?doc=/sf/sf/sf-19980506-0581.html>

<http://tlc.discovery.com/fansites/miami-ink/miami-ink.html>

<http://www.vg.no/rampelys/artikkel.php?artid=10008951>

<http://www.vg.no/rampelys/artikkel.php?artid=10026862>

Jenkins, Richard. 2004. *“Sosial identity.”* Routledge. Taylor and Francis Group. London and New York

Knudsen, John Chr. 1990. *“Cognitive models in life histories”* Anthropological Quarterly, Vol. 63, No 3 pp 122-133

Kraft, Siv Ellen. 2005. *“Den ville kroppen. Tatovering, piercing og smerteritualer i dag.”* Pax forlag A/S, Oslo

Kuwahara, Makiko. 2005. *“Tattoo, an anthropology”*. Berg. Oxford New York. USA.

Lien, Marianne E. Liden, Hilde & Vike, Harald(red). 2001. *“Likhetens paradokser. Antropologiske undersøkelser i det moderne Norge”* Universitetsforlaget

Mead, Georg H. 1934. *"The I and the Me"* Chicago: University of Chicago Press. (s. 163-168)

Otterman, Stephan. 1984. *"Teken på huden. Tatueringens europeiska historia."* Symposion Bokforlag, Stockholm.

Rush, John A. 2005. *"Spiritual Tattoo. A Cultural History of Tattooing, Piercing, Scarification, Branding, and Implants."* Frog, Ltd. Berkeley, California.

Sande, A. 2002. *"Intoxication and rite of passage to adulthood in Norway, contemporary drug problems"* 29:277-303

Scheper-Hughes, Nancy and Margaret M. Lock. 1986. *"The mindful body: A prolegomenone to future work in medical anthropology"* Medical anthropology Quarterly, new series, vol. 1, no 1, (s. 6-41)

Solvang, Per. 2002. *"Annerledes. Uten variasjon, ingen sivilisasjon."* Aschehoug & Co (W. Nygaard), Oslo

Solheim, Jorun. 1998. *"Den åpne kroppen. Om kjønnsymbolikk i moderne kultur"* Pax Forlag

Wadel, Cato. 1991. *"Feltarbeid i egen kultur"*. Seek A/S. Flekkefjord

Wromnes, Bjørn og Manger, Terje. 2005. *"Motivasjon og Mestring. Veier til effektiv bruk av egne ressurser"*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

2 Vedlegg:

(Studioets navn er endret)

BEHANDLINGSVEILEDNING FOR TATOVERING

Gratulerer med din nye tatovering! For at tatoveringen din skal helbredes best mulig, anbefaler vi på Tattoohuset at du behandler den på følgende måte:

1. Ta av platen etter ca 2-3 timer.
2. Vask tatoveringen forsiktig, gjerne med en mild intimvask, for så å skylle bort blod og overflødig blekk som tatoveringen din svetter ut.
3. Tørk tatoveringen din forsiktig med et rent håndkle
4. Masser tatoveringen din forsiktig med et tynt lag av salven du fikk.

Denne prosedyren gjentar du 3-4 ganger daglig så lenge tatoveringen din væsker. Etter dette holder det at du bare smører tatoveringen din 3-4 ganger daglig uten å vaske først. Poenget er å holde den myk og unngå at såret blir tørt og sprekker opp. Samtidig trenger tatoveringen oksygen, så pass på at du ikke smører på for tykt. Unngå bading i sjø og basseng til tatoveringen er skikkelig grodd! Ved soling/solarium må du dekke til en fersk tatovering, er den skikkelig grodd er det uansett lurt å påføre sun-block. Du får stifter med faktor 50 på apotek.

Ikke klø og klor på skorpen! Da vil du miste farge og få hull i tatoveringen din! Normal grottid er gjerne mellom 5-14 dager.

Ta vare på deg selv, og vi håper at du vil få mye glede av din nye tatovering!

Hilsen Tattoohuset, adresse og telefonnummer.

ERKLÆRING

I forbindelse med at jeg har gjort avtale med Tattoohuset om piercing eller annen behandling og/eller inngrep erklærer jeg følgende:

Jeg er ikke bløder, eller har sykdommer som Hiv, Hepatitt, sterk allergi eller eksem som gjør at et inngrep i huden vil kunne medføre fare for meg selv eller andre. Jeg er kjent med at behandleren selv bestemmer om han/hun vil utføre inngrep på meg dersom jeg skulle være i en slik risikogruppe, og at opplysninger om dette alltid må utfylles korrekt.

Jeg fratar behandleren ansvar for enhver skade som skyldes at jeg, i den hensikt om å oppnå piercing eller annen behandling, har holdt tilbake opplysninger som er bedt om i forbindelse med behandlingen og/eller som jeg burde skjønne ville ha betydning for behandlerens valg av behandlingsmetode og bedømmelse av risiko forbundet herved.

Jeg er også innforstått med at om jeg **ikke overholder opplysningsplikten** som nevnt ovenfor, vil verken behandleren eller instituttet være ansvarlig for resultatet av behandlingen/inngrepet.

Jeg er videre kjent med at om jeg uten å vite det, lider av en sykdom som først gir seg til kjenne etter behandlingen, er behandler og institutt uten ansvar.

Jeg er klar over at aldersgrensen for tatovering er 18 år, og at aldersgrensen for piercing er 16 år, intim piercing 18 år.

Jeg er også kjent med at utstyret som blir brukt, er sterilt og at det dermed ikke utgjør noen fare for meg og bli piercet/behandlet.

Fylles ut av behandler:

Fører kort:

Navn:.....

Pass: Fødselsdato:...../.....19.....

Bankkort:

Underskrift:.....

Annet:

Legitimasjonsnr:.....

Beskrivelse/Plassering.....

Pris:.....

Forskrift om hygienekrav for frisør-, hudpleie-, tatoverings- og hulltakingsvirksomhet m.v.

Hjemmel: Fastsatt av Sosial- og helsedepartementet (nå Helse- og omsorgsdepartementet) 6. mai 1998 med hjemmel i lov av 5. august 1994 nr. 55 om vern mot smittsomme sykdommer § 4-1 siste ledd jf første ledd pkt. e) og lov av 19. november 1982 nr. 66 om helsetjenesten i kommunene § 4a-1 andre ledd og § 4a-4 andre ledd.

EØS-henvisninger: EØS-avtalen vedlegg X nr. 1 (direktiv 2006/123/EF).

Endringer: Endret ved forskrifter 1 sep 2003 nr. 1111, 12 feb 2004 nr. 404, 17 des 2009 nr. 1721.

Kapittel I Innledende bestemmelser

§ 1. Formål

Forskriften har til formål å sikre tilfredsstillende hygieniske forhold og forebygge overføring av smittsomme sykdommer ved virksomhet som omfattes av § 2.

§ 2. Virkeområde

Forskriften gjelder for frisør-, hudpleie-, tatoverings- og hulltakingsvirksomhet med videre. Forskriften gjelder også for annen virksomhet som medfører penetrering og destruering av hud som for eksempel svimerking og arring. Virksomhet som drives i medisinsk øyemed, herunder akupunktur, omfattes ikke.

§ 3. Definisjoner

Med følgende uttrykk i denne forskriften forstås:

Frisørvirksomhet: All behandling og pleie av hår, også barbering.

Hudpleie: Behandling av hud eller negler med preparater, instrumenter eller apparatur, herunder solarier, samt hårfjerning og massasje.

Tatovering: Med spiss gjenstand å risse eller stikke i hud for å tilføre farge i hudens dypere lag.

Hulltaking: Gjennomhulling av hud eller slimhinner for innføring av ringer eller stifter (piercing).

Desinfeksjon: Fjerning eller uskadeliggjøring av sykdomsfremkallende mikroorganismer.

Sterilisering: Fullstendig utrydding av alle mikroorganismer på en gjenstand, inklusive sporeformer fra bakterier.

Internkontroll: Å påse at krav fastsatt i eller i medhold av lov eller forskrift overholdes.

Internkontrollsystem: Systematiske tiltak som skal sikre og dokumentere at aktivitetene utøves i samsvar med krav fastsatt i eller i medhold av lov eller forskrift. De systematiske tiltakene skal være beskrevet i administrative prosedyrer.

Kapittel II Alminnelige bestemmelser

§ 4. Ansvar. Internkontroll

Den som eier eller driver virksomhet som omfattes av § 2, plikter å sørge for at bestemmelsene i forskriften overholdes, slik at virksomheten drives på en hygienisk tilfredsstillende måte for å forebygge overføring av smittsomme sykdommer.

For å sikre at forskriften etterleves skal virksomheter som omfattes av forskriften, fra 1. januar 2000, føre internkontroll og etablere internkontrollsystem. Internkontrollsystemet skal kunne dokumenteres overfor tilsynsmyndigheten.

Vedkommende skal rette seg etter de pålegg som kommunestyret til enhver tid gir i medhold av § 8.

§ 5. Krav til lokaler og melding/godkjenning av disse

Lokalene skal være utformet, innredet og utstyrt på en slik måte at rengjøring, desinfeksjon/sterilisering og oppbevaring av utstyr kan skje på en hygienisk tilfredsstillende måte for å forebygge overføring av smittsomme sykdommer.

Lokalene skal ikke benyttes til annen virksomhet eller aktivitet som kan innebære en hygienisk risiko, og kan heller ikke lånes eller leies ut til slik virksomhet. Innredningen og utstyret skal tilpasses omfanget og arten av virksomheten, samt hvor mange personer som oppholder seg i lokalene.

Lokaler som skal benyttes til frisør- og hudpleievirksomhet skal tilfredsstillende kravene i første og annet ledd og meldes til kommunestyret før de tas i bruk. Lokaler som skal benyttes til tatoverings- og hulltakingsvirksomhet, skal tilfredsstillende kravene i første og andre ledd og være godkjent av kommunestyret før de tas i bruk. Det samme gjelder når igangværende virksomhet skifter eier og ved større ominnredninger.

Tatoverings- og hulltakingsvirksomhet kan bare utøves i godkjent lokale.

For søknad om godkjenning av lokaler som skal benyttes til tatoverings- og hulltakingsvirksomhet skal saksbehandlingsfrist som nevnt i tjenesteloven § 11 første ledd første punktum, være tre måneder. Tjenesteloven § 11 annet ledd om at tillatelse anses gitt når saksbehandlingsfristen er utløpt, gjelder ikke for godkjenning av slike lokaler.

§ 6. Krav til utstyr

Utstyr som benyttes til virksomhet som omfattes av § 2, skal før bruk være behandlet på en hygienisk tilfredsstillende måte for å forebygge overføring av smittsomme sykdommer.

Arbeidsredskap og annet utstyr som brukes i behandlingen av kunder skal være rengjort. Flergangsutstyr som har vært tilsølt med blod, skal desinfiseres før det nyttes på en ny kunde. Utstyr som benyttes ved penetrering av hudens overflate eller slimhinner skal være sterilt.

Stikkende og skjærende redskaper og brukt blodforurenset utstyr skal samles opp i særskilte beholdere og bortskaffes på en hygienisk tilfredsstillende måte.

§ 7. Generelle krav til utøvelsen

Virksomhet som omfattes av § 2 skal utøves på en hygienisk tilfredsstillende måte med sikte på å hindre at overføring av smittsomme sykdommer kan finne sted.

Den som utøver virksomheten plikter å gi informasjon til tjenestemottaker om risikoen for infeksjoner, blødninger, allergiske reaksjoner og liknende. Utøveren skal forsikre seg om at tjenestemottaker forstår hva tjenesten innebærer.

Utøveren skal spørre kunden om det er forhold som kan gi økt fare for smitte og som kan begrunne utvidede hygieniske tiltak. Utøveren skal avstå fra behandling hvis han blir kjent med forhold hos kunden som kan gi særskilt fare for smitte.

Ved virksomhet som medfører penetrering av hud eller slimhinner skal huden eller slimhinnene desinfiseres på forhånd.

Til § 1 Formål

Forskriftens virkeområde er virksomheter hvor behandler og gjenstander kommer i nær berøring med mange personer. Det er derfor fare for at mikroorganismer overføres mellom personer og forårsaker sykdom. Forskriften har som formål å hindre dette, slik at kundene kan føle seg trygge på at smitte ikke overføres. Man skal forebygge overføring av smittsomme sykdommer, det vil si at man sørger for hygienerutiner som sikrer at smitterisikoen reduseres til et minimum. « Hygiene » er blant annet renhold av lokaler og gjenstander, ventilasjon og rutiner for behandlingen.

Nye behov og ønsker melder seg hos publikum og ny teknologi tas i bruk i økende utstrekning, noe som kan skape nye muligheter for smitteoverføring. Helsemyndighetene må gjøre seg kjent med dette og være rede til å håndtere nye situasjoner. Hjemmelsgrunnlaget for å gripe inn vil i alle tilfelle foreligge gjennom smittevernloven, kommunehelsetjenesteloven og denne forskriften.

Til § 2 Virkeområde

« Penetrering av hud » er gjennomhulling av huden. Destruering av hud skjer blant annet ved svimerking og arring. Andre teknikker vil også omfattes. Avgjørende

er om de innebærer gjennomhulling eller dyptgripende skading av huden. Akupunktur innebærer penetrering av hud, men akupunktur som er ledd i medisinsk behandling er uttrykkelig unntatt fra forskriften.

Medisinsk virksomhet omfattes av annen lovgivning og reguleres derfor ikke i denne forskriften.

Amputasjon av ytre fingerledd, såkalt stumping, er forbudt etter helseprofesjonslovgivningen og omfattes derfor ikke av denne forskriften.

Til § 3 Definisjoner

Frisørvirksomhet: Omfatter også farging av vipper og øyenbryn.

Hudpleie: Omfatter for eksempel håndpleie (manikyr), fotpleie (pedikyr) og alle slags metoder for hårfjerning, for eksempel voksing og elektrolyse. Massasje i denne forskriftens forstand omfatter for eksempel aromaterapi og soneterapi, men omfatter ikke massasje som ledd i medisinsk behandling. Det er viktig å merke seg at solarier går inn under begrepet hudpleie. Det er kun hygienene ved solarier som reguleres i forskriften, og ikke kvaliteten ved behandlingen, som for eksempel styrken i lysrørene. Strålevernlovgivningen, herunder regler om styrken i lysrør er under revisjon og vil regulere spørsmålet om tilsyn med dette.

Tatovering: Omfatter all tatoveringsvirksomhet, uansett teknikk.

Til § 4 Ansvar. Internkontrollsystem

Virksomheten skal drives på en hygienisk tilfredsstillende måte. Dette er hele forskriftens utgangspunkt. De mer detaljerte bestemmelsene i forskriften for øvrig er en presisering av dette kravet.

Den som eier eller driver virksomhet som omfattes av § 2, skal påse at det er etablert et internkontrollsystem. Hensikten med internkontrollsystemet er å dokumentere oppfyllelsen av forskriftens grunnleggende krav om at virksomheten skal drives på en hygienisk tilfredsstillende måte. Kravet til dokumentasjon innebærer at de hygieniske rutinene må nedfelles skriftlig. Dette må være rutiner som faktisk ligger til grunn for driften av virksomheten. Når rutinene nedfelles skriftlig, blir kommunens tilsyn enklere å gjennomføre. Kommunen kan da føre tilsyn både med dokumentasjonen og den praktiske gjennomføringen av rutinene. Det er også en fordel at den som eier eller driver virksomheten, må gjennomarbeide sine rutiner grundig for å lage dokumentasjonen.

« Hygienisk tilfredsstillende » er et relativt begrep; Det stilles strengere krav hvor smitterisikoen er stor enn hvor den er forholdsvis mindre. For eksempel er kravene strengere ved virksomheter hvor huden penetreres regelmessig, som ved tatovering, enn hvor dette kun skjer leilighetsvis, som ved frisørvirksomhet. Det vil også stilles strengere krav hvor antallet kunder eller ansatte er høyt. Kravene til internkontrollsystem tilpasses med andre ord den enkelte virksomhetens størrelse og art, slik at det ikke stilles like store krav til internkontrollsystemet for små virksomheter som for større virksomheter. Det vil for eksempel stilles lavere krav til en frisør som driver alene med et begrenset antall kunder enn til et fellesskap av tatoverere med mange kunder.

Et internkontrollsystem vil for eksempel inneholde en beskrivelse av rutiner for gulvvask; Hvor ofte og hvordan skal det rengjøres – med tørrmopp eller med vanlig såpe og kost? Hvordan skal desinfisering av utstyr foregå? Hvilket desinfeksjonsmiddel skal anvendes, hvordan skal utstyret oppbevares etter desinfiseringen? Hvor ofte skal man vaske hendene? og så videre.

Dersom ansvaret ikke overholdes, kan kommunestyret nekte godkjenning, kreve retting eller stansning, ilegge tvangsmulkt eller kreve straff, jf forskriftens §§ 8-10.

Til § 5 Krav til lokaler og melding/godkjenning av disse

Forskriften stiller som vilkår at lokaler som skal nyttes til tatoverings- og hulltakingsvirksomhet som forskriften omfatter, skal være godkjent av kommunestyret. Det er bare virksomhetens lokaler som skal godkjennes. Virksomheten som sådan er ikke gjenstand for godkjenning, slik at det ikke er noen form for kvalitetssikring av det faglige innholdet ved det arbeidet som utføres. Frisør- og hudpleievirksomhet har meldeplikt til kommunen. Kommunestyret kan delegere sin myndighet etter bestemmelsene i kommuneloven til det kommunale organ som skal løse oppgaven, jf. også kommunehelsetjenesteloven § 4a-3.

Det er viktig å merke seg at melding/godkjenning skal foreligge før lokalene tas i bruk. Videre skal melding sendes/godkjenning innhentes når igangværende virksomhet skifter eier eller det er foretatt større ominnredninger.

Kravet om godkjenning forutsetter at det sendes inn en søknad. Vedrørende krav til melding vises det til merknadene til forskrift om miljørettet helsevern § 14 og Veileder i miljørettet helsevern punkt 3.12.

Det kan ikke drives utstrakt salgsvirksomhet i lokalene. Hvor grensen skal settes, beror på en hygienisk vurdering i det enkelte tilfellet. Lokalene kan heller ikke leies eller lånes ut utenom egen arbeidstid til person som driver annen virksomhet som ikke er omfattet av forskriften her, eller som må oppfylle tilsvarende hygienekrav etter annen bestemmelse.

Dersom behandlingen av meldinger og godkjenningsmyndigheten er delegert i kommunen, vil det vanligvis være kommunelegen og teknisk etat som får slike søknader til behandling. De må foreta en vurdering av om lokalene er bygget, innredet, utstyrt med faste installasjoner og ventilert slik at virksomheten kan skje på en hygienisk tilfredsstillende måte.

Det står i forskriften § 5 andre ledd andre punktum at innredningen og utstyret skal tilpasses omfanget og arten av virksomheten, samt hvor mange personer som oppholder seg i lokalene. Hvor streng man skal være i det enkelte tilfelle, vil altså bero på et skjønn.

Ved vurderingen av om en virksomhet skal få godkjenning, skal kommunen legge vekt på om byggemåte og materialbruk er slik at renhold kan skje på skikkelig vis. Lokalene må være innrettet slik at rengjøring og desinfeksjon av utstyr kan foretas uten at andre aktiviteter virker forstyrrende og at slike prosedyrer kan utføres på en hygienisk tilfredsstillende måte. For eksempel bør lokalet være utformet slik at kundene ikke behøver å gå gjennom behandlingsrommet for å komme til

venterommet. Videre må det finnes tilstrekkelig med oppbevaringsmuligheter for bruksferdig utstyr. Lokalene bør i alminnelighet ha varmtvannsopplegg og toalett med håndvask, såpedispenser og engangshåndklær for ansatte med adgang for kunder. Som hovedregel bør ikke toalett deles med andre næringsdrivende i samme bygning. For større virksomheter der tallet på ansatte og kunder som samtidig oppholder seg i lokalene oftest er høyt, bør det være særskilt toalett for kunder.

Dersom melding fra meldepliktige virksomheter avdekker forhold som gjør at forskriftens krav til helsemessig forsvarlig drift ikke etterleves, kan kommunestyret gi pålegg i medhold av forskriften § 8 jf. kommunehelsetjenesteloven § 4a-7, § 4a-8, § 4a-9 og § 4a-10 før oppstart og utvidelse eller endring av virksomheten. Om kommunestyrets myndighet etter at godkjenning er gitt, se kommentarer til forskriftens § 8.

Tatoverings- og hulltakingsvirksomhet som nevnt i § 2 kan bare utøves i godkjent lokale. Dette innebærer at slik virksomhet ikke kan drives utendørs eller ved omreisende virksomhet. For eksempel kan ikke tatovering utøves ved omreisende tivolier. Når det er gode grunner for det, kan det eventuelt gis dispensasjon etter § 8.

Den som eier eller driver virksomhet som omfattes av forskriften, må selvsagt også rette seg etter pålegg fra annet myndighetsorgan, for eksempel arbeidstilsynet, brannvesenet med flere.

Bestemmelsen ble endret av Helsedepartementet 12. februar 2004. Tidligere skulle alle virksomheter som faller under forskriften godkjennes. Endringen innebar at godkjenningsplikten for lokaler som benyttes til frisør- og hudpleievirksomhet blir erstattet av en meldeplikt. Tatoverings- og hulltakingsvirksomhet vil fortsatt måtte godkjennes. Frisører og/eller hudpleievirksomheter som utfører såkalt enkel hulltaking/« hull i ørene » vil regnes som hulltakingsvirksomheter og må fortsatt godkjennes.

0 Endret ved forskrift 12 feb 2004 nr. 404.

Til § 6 Krav til utstyr

I § 6 om utstyr heter det i første ledd at utstyr som benyttes til frisør-, hudpleie-, tatoverings- og hulltakingsvirksomhet, skal være behandlet på en hygienisk tilfredsstillende måte for å forebygge overføring av smittsomme sykdommer. Hva som menes med hygienisk tilfredsstillende, skal konkretiseres nærmere i det følgende:

Metoder for hygienisk tilfredsstillende behandling av utstyr

Smittestoff skal fjernes fra arbeidsredskap og annet utstyr som brukes i behandlingen av kunder. Dette er en prosess som kan skje i tre trinn: Rengjøring, desinfeksjon og sterilisering.

Rengjøring og desinfeksjon er metoder som alle virksomheter kan beherske og som i de fleste tilfeller er tilstrekkelig. Sterilisering derimot, krever utstyr og fagkunnskap som det ikke kan forlanges at alle virksomheter som omfattes av forskriften, har. For visse prosedyrer må det imidlertid kreves sterilt utstyr.

Bruk av sterilt engangsutstyr

Når det kreves at utstyr skal være sterilt, betyr dette at alle mikroorganismer skal være fullstendig fjernet fra vedkommende arbeidsredskap, inklusive sporeformer fra bakterier.

Et slikt krav stilles til alt utstyr som brukes når huden eller slimhinner penetreres, det vil si ved hullstikking i huden eller slimhinner og liknende, og ellers når risikoen for å skade huden eller slimhinner ved uhell er til stede. Dette betyr at som hovedregel skal sterilt engangsutstyr nyttes ved slik virksomhet.

Sterilt engangsutstyr fremstilles og steriliseres industrielt. Stadig flere produkter til forskjellig bruk kommer på markedet. Mange foretrekker sterilt engangsutstyr når slikt er tilgjengelig tatt i betraktning tidsbruk og andre omkostninger som medgår til rengjøring, desinfeksjon og sterilisering av flergangsutstyr.

Bruk av flergangsutstyr

Det kreves at flergangsutstyr som brukes til penetrering av huden eller slimhinner skal være omhyggelig rengjort og sterilisert før det nyttes på en ny kunde. Annet utstyr rengjøres etter hver kunde og desinfiseres hvis det er blodtilsølt.

- Rengjøring

Til rengjøring skal brukes børste, varmt vann og såpe eller annet egnet rengjøringsmiddel, etterfulgt av skylling i rennende varmt vann. Det bør brukes oppvaskhansker. Arbeidsredskap som er tilsølt av blod, rester av fett og liknende skal desinfiseres før og etter rengjøringen.

- Desinfeksjon

Desinfeksjon utføres for å fjerne eller uskadeliggjøre sykdomsfremkallende smittestoff. De fleste sykdomsfremkallende smittestoff kan drepes ved hjelp av varme eller kjemiske midler. Bakteriesporer kan imidlertid overleve, for eksempel sporer av stivkrampebasiller.

Med varmebehandling forstås koking i 5 minutter under lokk. Det bør nyttes instrumentkoker. Varmebehandling er en enkel og sikker metode som bør foretrekkes så sant materialet i arbeidsredskapet tåler slik behandling. Tekstiler som håndklær og liknende anses som tilfredsstillende desinfisert etter maskinvask ved 85°C.

Til kjemisk desinfeksjon nyttes egnet desinfeksjonsmiddel. Det vises til listen over godkjente kjemiske desinfeksjonsmidler til teknisk bruk i helse- og sykepleie som regelmessig utgis av Statens legemiddelkontroll.

Arbeidsredskap som er desinfisert skal oppbevares slik at de ikke blir forurenset innen de skal tas i bruk påny.

- Sterilisering

Sterilisering er aktuelt for virksomheter som foretrekker å nytte flergangsutstyr til prosedyrer hvor huden eller slimhinner penetreres (tatovering, hulltaking) for eksempel fordi engangsutstyr ikke finnes på markedet eller faller uforholdsmessig kostbart i bruk.

Til sterilisering nyttes tørr eller fuktig varme. Mest aktuelt er bruk av

tørrsterilisator som er et skap hvor instrumentene utsettes for kontinuerlig tørr varme i en bestemt tid:

160°C i 2 timer eller

170°C i 1 time eller

180°C i 30 minutter.

Spesielt om de enkelte virksomheter

- Frisørvirksomhet

Sakser, børster, kammer, hårruller og lignende vaskes godt i varmt vann og med rengjøringsmiddel og skylles deretter i rennende varmt vann etter hver kunde. Hvis det er kommet blod på slike redskap, skal de desinfiseres før rengjøringen. Til barbering bør høvel til engangsbruk nyttes. Brukes barbermaskin, skal maskinhode og kniv rengjøres og desinfiseres etter hver kunde.

- Hudpleie

Det er viktig at salver, kremer, sminke og liknende som anbringes på huden, ikke forurenses unødig. Et middelet beregnet på å tas ut av beholder (krukke eller liknende) skal dette ikke skje med fingrene, men med spatel til engangsbruk og eventuelt overføres fra spatel til pensel, hvis pensel skal nyttes. Må man ta ut middelet to eller flere ganger, skal ny spatel brukes for hvert uttak. Dette gjøres for å unngå bakterieforurensning av salvekrukke.

Pensler til flergangsbruk rengjøres og desinfiseres etter hver kunde. Kompresser, bind og andre tekstiler som anbringes direkte på huden, skal være av engangstype.

- Håndpleie

Sakser, filer og andre arbeidsredskap som brukes til negler, rengjøres og desinfiseres etter hver kunde.

- Fotpleie

Det bør nyttes fotkar med innsats av engangsmateriale. Slipeverktøy og kniver (skalpeller) bør være av engangstype. Skaftet rengjøres og desinfiseres etter hver kunde. Sakser, filer, skraper og liknende til flergangsbruk skal rengjøres og desinfiseres etter hver kunde.

- Tatovering

Hudoverflaten der tatoveringen skal foregå, skal desinfiseres omhyggelig. Se merknader til § 7 om huddesinfeksjon.

Det skal brukes sterile nåler og nåleholdere. Videre skal det brukes sterile fargeløsninger og fortynningsvæsker. Ved blanding eller fortynning skal det brukes sterile kar og instrumenter av engangstype som kasseres etter hver kunde. En ferdig tilberedt fargeløsning skal bare brukes på én kunde.

- Hulltaking i ørene og andre kroppsdeler (piercingvirksomhet)

Ved hulltaking skal huden eller slimhinner desinfiseres omhyggelig på forhånd. Se merknader til § 7 om huddesinfeksjon.

Det skal brukes sterile nåler og sterile tenger når slike nyttes under prosedyren. Stifter eller ringer som settes inn under tilhelingen skal være sterile

og av anerkjent kvalitet, blant annet for å unngå allergier.

Tilsyn med utstyr

Kommunestyret skal som ledd i sitt tilsyn med virksomheter som omfattes av forskriften, påse at utstyr behandles på en slik måte at smitteoverføring forebygges og i samsvar med hva som er nevnt her.

Bortskaffing av avfall

Stikkende og skjærende redskaper og brukt blodforurenset utstyr skal samles opp i særskilte beholdere. Disse beholderne må tåle trykk og slag, uten at stikkende gjenstander kan trenge gjennom dem. Beholderne må holdes lukket. Ytterligere veiledning for bortskaffing av avfall kan gis av kommunelegen.

Finner kommunestyret at behandlingen av utstyr ikke er tilfredsstillende, kan det kreve forholdene rettet, eventuelt forby fortsatt virksomhet inntil forholdene er rettet. Se kommentarer til § 8.

Til § 7 Generelle krav til utøvelsen

I det følgende omtales en del smitemuligheter og smittsomme sykdommer som de aktuelle virksomhetene særlig må verne seg mot.

Blodsmitte

For at overføring av smitte skal finne sted, må smitteførende blod fra en person trenge inn i kroppen hos en annen ved stikk eller kutt, eller ved kontakt med beskadiget hud eller slimhinne. Dette kan skje via instrumenter til flergangsbruk når disse ikke er tilfredsstillende rengjort og desinfisert mellom hver gang de brukes på en kunde. Dette kan også skje hvis en arbeidstaker er bærer av et smittestoff i sitt blod og ved uhell skjærer eller kutter seg. Slikt blod kan da ved uhell komme på instrumenter eller i kutt og sår i huden eller slimhinner hos kunden.

Aktuelle smittestoff er hepatitt B-, C- og D-virus (smittestoffer som gir smittsom gulsot). Videre må man være på vakt overfor overføring av HIV-virus.

Risikoen for overføring gjennom blodsmitte anses størst ved tatovering. Hepatitt B-smitte og også HIV-smitte kan finne sted ved tatovering. Risikoen foreligger også ved hulltaking i ører og andre kroppsdeler. Videre kan det ved uhell oppstå stikk- eller skjæreskader både ved barbering, neglepleie og fotpleie slik at smitteførende blod kan forurense arbeidsredskap og smittestoff bli overført, hvis ikke arbeidsredskapet rengjøres og desinfiseres.

Hudinfeksjoner

Hudinfeksjoner kan oppstå når hudoverflaten skades, for eksempel ved hårdhendt behandling med arbeidsredskap eller ved uhell, og når det stikkes hull i huden. Bakterier fra hudoverflaten eller fra urene arbeidsredskap kan da trenge ned i de dypere lag av huden og gi infeksjon.

Aktuelle smittestoff er gule stafylokokker som finnes på huden over hele kroppen hos de fleste mennesker. Sjeldnere, men langt mer alvorlig er infeksjon med gruppe

A streptokokker (GAS streptokokker). Også tarmbakterier kan gi hudinfeksjoner ved behandling av huden nær endetarmsåpningen og nedover bena.

Som for blodsmitte anses risikoen for hudinfeksjoner å være størst ved tatovering og ved hulltaking dersom utøveren unnlater å foreta en grundig huddesinfeksjon på forhånd eller bruker usterilt utstyr.

Andre infeksjoner

Man vil også kunne få overført andre smittestoff som for eksempel sopp- og vortevirus når naken hud kommer i kontakt med underlag som er forurenset på grunn av mangelfullt renhold i lokalene. Hodelus eller luseegg kan overføres fra en kunde til en annen hvis ikke kammer såpevaskes og rengjøres godt.

Hygienisk tilfredsstillende måte

I § 7 første ledd heter det at virksomhet som omfattes av § 2 skal utøves på en hygienisk tilfredsstillende måte for å forebygge overføring av smittsomme sykdommer. Hva som menes med « hygienisk tilfredsstillende måte » skal omtales nærmere:

Utøveren skal være nøye med sin personlige hygiene, ha rent arbeidstøy og bruke engangshansker ved alle prosedyrer der huden eller slimhinner til kunden penetreres og det kan komme blødning, og ellers hvis han eller hun har mindre rifter eller sår på hendene.

Utøveren skal avstå fra behandling når han eller hun forstår at tjenestemottaker ikke er frisk. Ved hudpleie skal utøveren være særlig varsom med å behandle hud med eksem eller sårddannelser hvor bakteriefloraen kan være rikelig. Kunden bør tilrås å søke lege for sin lidelse og eventuelt få klarsignal fra denne.

Hvis utøveren har sår eller hudinfeksjoner som kan medføre fare for overføring av smittestoff til kunden, skal han/hun avstå fra å behandle kunden.

Tatovering må bare utføres på hud som er helt frisk, det vil si uten sårddannelser, utslett, eksem eller liknende som kan inneholde store mengder bakterier. Det advares mot tatovering ved diabetes, da det ofte finnes en massiv forekomst av gule stafylokokker på huden. Det advares mot å tatovere personer med nedsatt immunforsvar.

Huddesinfeksjon

Ved prosedyrer hvor huden penetreres, det vil si at det stikkes hull i huden, skal huden desinfiseres på forhånd. Dette gjøres for å unngå at bakterier på hudoverflaten, for eksempel gule stafylokokker, blir ført inn i hudens dypere lag hvor de kan fremkalle infeksjon. Det bør brukes egnet desinfeksjonsmiddel.

Kommunestyret skal som ledd i sitt tilsyn påse at selve utøvelsen av en virksomhet som omfattes av forskriften, foregår på en hygienisk tilfredsstillende måte med sikte på å hindre at overføring av smittsomme sykdommer kan finne sted. Kommunestyret kan kreve forholdene rettet, eventuelt forby fortsatt virksomhet til forholdene er rettet dersom den finner at utøvelsen ikke tilfredsstillende slike krav.

Til § 8 Tilsyn, virkemidler og dispensasjon

I forskriften er behandling av meldinger, godkjenningsansvar, tilsynsansvar med videre lagt direkte til kommunestyret. Dette er gjort med bakgrunn i prinsippet om at kommunene i størst mulig grad selv skal fastsette hvilket kommunalt organ som skal løse en bestemt oppgave. Kommunestyret kan delegerer sin myndighet til det kommunale organ som skal løse oppgaven, jf. også kommunehelsetjenesteloven § 4a-3.

Eventuell delegasjon forutsettes å skje til et organ med kompetanse i forhold til disse bestemmelsene, forskriftens formål og virkeområde. Tilsynsmyndigheten fatter også de vedtak som er nødvendig for gjennomføring av forskriften. I forbindelse med saksbehandlingen kommer bestemmelsene i lov av 10. februar 1967 om behandlingssmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven) til anvendelse.

I forbindelse med bruk av virkemidler etter lov av 19. november 1982 nr. 66 om helsetjenesten i kommunene vises det til de vilkår som følger direkte av den enkelte lovbestemmelse.

Tilsyn etter bestemmelsene i arbeidsmiljøloven vil skje parallelt med tilsyn etter denne forskriften.

0 Endret ved forskrift 12 feb 2004 nr. 404.

Til § 9 Dispensasjon

Lov av 10. februar 1967 om behandlingssmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven) § 40 fastsetter at en forskrift ikke kan fravikes av et forvaltningsorgan med mindre forskriften eller vedkommende hjemmelslov gir adgang til det. Bestemmelsen om dispensasjon er inntatt for ikke fullstendig å utelukke muligheten av å gjøre unntak i enkelte særskilte tilfeller. Bruken av dispensasjon bør være tidsavgrenset og skal være forbeholdt de særskilte og enkeltstående tilfeller. Det bør ikke dispenseres fra krav som utgjør et hovedformål eller en hovedintensjon med forskriften, og det skal ikke dispenseres fra større deler av forskriften samlet.

(<http://www.lovdata.no/for/sf/ho/ho-19980506-0581.html>)